

PREDLOG BELE KNJIGE O MEDIACIJI

**DRUŠTVO MEDIATORJEV SLOVENIJE
IN
STROKOVNJAKI
S PODROČJA MEDIACIJE**

V Ljubljani, dne 17. junija 2008

Društvo mediatorjev Slovenije in strokovnjaki s področja mediacije vas vabimo

V torek, 17.6.2008 ob 10. uri v stavbo Pravne fakultete v Ljubljani, Poljanski nasip

2

Na predstavitev predloga bele knjige o mediaciji.

Predstavili bomo prispevke strokovnjakov o posameznih področjih mediacije. Gre za programski dokument o mediaciji v skoraj vseh vrstah sporov: mediaciji na področju družinskih sporov, v šolah, v lokalnih skupnostih, na področju delovnih sporov, sodišču pridružene mediacije, o mediaciji med storilcem in oškodovancem, o mediacijah na področju javne varnosti, v socialnem varstvu, o vključevanju mediacije v aktivnosti izgradnje miru, o mediaciji v združenjih bolnikov in v poklicnih zbornicah in gospodarskih organizacijah, o regulativnem okviru za mediacijo v naši državi, o evropski direktivi, ki je bila sedaj sprejeta na tem področju, o izobraževanju mediatorjev in o etičnem kodeksu.

Namen predloga bele knjige je, da bi vsem trem vejam oblasti ponudili ogrodje, ki bi ga nato pristojni lahko uporabili kot osnovo za sprejem nacionalne strategije na področju mirnega reševanja sporov, manjkajočih predpisov in vprašanj financiranja. Tako bi dejavno in konkretno pripomogli k zmanjšanju sodnih zaostankov, k bolj tolerantnim odnosom med mladimi in vzpostavitvi porušenih medsebojnih in poslovnih odnosov.

Na predstavitvi nas bo iz urada Predsednika države nagovoril dr. Erik Kerševan, uvodno besedo bo imela varuhinja človekovih pravic dr. Zdenka Čebanšek-Travnik.

S spoštovanjem,

Predsednica Društva mediatorjev Slovenije

Gordana Ristin

KAZALO GRADIVA in DOKUMENTA »PREDLOG BELE KNJIGE« PO AVTORJIH¹

1. Vabilo na dogodek dne 17. junija 2008
2. Kazalo predloženega gradiva
3. Dr. Zdenka Čebašek-Travnik: Mediacija in človekove pravice
4. Namen predloga Bele Knjige (Gordana Ristin)
5. Pregled avtorskih prispevkov predloga Bele Knjige

Predlog bele knjige so pripravili:

- 5.1. Betetto Nina: Tendence razvoja sodišču pridružene mediacije v Sloveniji
- 5.2. Erdlen Karli: Obveščanje javnosti
- 5.3. Iršič Marko: Nevladne organizacije in mediacija
- 5.4. Jovin Hrastnik Bojana: Direktiva 2008/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih sporih
- 5.5. Kečanović Bećir: Javna varnost in urejanje konfliktov s pomočjo mediacije
- 5.6. Klemenčič Alenka in Ovčak Maja: Mediacija v potrošniških sporih
- 5.7. Komar Dagmar: Mediacije v gospodarskih združenjih finančnih organizacij
- 5.8. Končina Peternel Mateja: Družinska mediacija
- 5.9. Konjevič Biljana in Friškovec Robert: Mediacija med žrtvijo in mladoletnimi storilci
- 5.10. Konjevič Biljana in Friškovec Robert: Mediacija med žrtvami in storilci
- 5.11. Korenjak Kramar Ksenija: Mediacija v gospodarskem okolju
- 5.12. Kukec Bojan: Mediacije in odvetništvo
- 5.13. Lisec Martin in Mučič Hana: Mediacije v lokalni skupnosti
- 5.14. Metelko Lisec Tanja: Mediacija v vzgojno izobraževalnih ustanovah
- 5.15. Metelko Lisec Tanja in Danica Hrovatič: Mediacija v socialnem varstvu

¹ Avtorji so napisani po abecednem vrstnem redu. Njihov akademski naziv in delo, ki ga opravljajo, so razvidni iz njihovega prispevka. Avtorji so se odpovedali materialnim avtorskih pravicam ne pa moralnim.

- 5.16. Meško Gorazd: Teorija in praksa poravnave (mediacije) med storilcem kaznivega dejanja in oškodovancem v Veliki Britaniji
- 5.17. Mlakar Simona: Mediacije v zbornicah in poklicnih združenjih
- 5.18. Novak Janez: Mediacija v delovnem pravu
- 5.19. Remic Milena: Mediacije v združenjih bolnikov
- 5.20. Ristin Gordana: Izobraževanje mediatorjev in etični kodeks
- 5.21. Sikošek Sonja: Vključevanje mediacije v aktivnosti izgradnje miru
- 5.22. Šporar Primož: Mediacije na področju športa
- 5.23. Šporar Primož: Mediacija v čezmejnih sporih
- 5.24. Šporar Primož: Mediacija na področju varstva okolja – zelena mediacija
- 5.25. Zalar Aleš: Regulatorni okvir za mediacijo v Sloveniji

6. Fotografiji pripravljalnega sestanka

Mediacija in človekove pravice

Ko sem kot psihiatrinja zapuščala svoje prejšnje delovno mesto, sem razmišljala tudi o tem, kje in kako bom kot varuhinja človekovih pravic lahko uporabila svoje znanje o medosebnih odnosih. Pokazalo se je, da je to znanje zelo koristno tako pri delu s pobudniki, kot pri delu z ustanovami, s katerimi kot varuhinja poslujem. Kljub temu pa sem pogrešala bolj specifično in neposredno povezavo med znanjem o človekovi duševnosti in pravom. Takšna povezava se je pokazala v mediaciji, ki je marsikje po svetu postala pomembna alternativna pot za reševanje sporov. Ko sem spoznala uporabnost mediacije tudi na področju varovanja človekovih pravic, smo z Društvom mediatorjev Slovenije pripravili prvo izobraževanje iz mediacije za zaposlene pri Varuhu človekovih pravic RS. Znanje in izkušnje iz tega izobraževanja so pomembno vplivale tako na način dela naše institucije kot tudi na način razmišljanja posameznih strokovnih timov. Lahko rečem, da gre za novo paradigmo, ki v skladu s sodobnimi smernicami delovanja evropskih ombudsmanov odpira pot v bolj pravičen in ljudem prijazen družbeni sistem.

A ta pot ne bo lahka, niti posebej kratka. Zdi se, da je navdušenje nad mediacijo največje med tistimi, ki delajo na tem, da bi sami postali mediatorji, manj med tistimi, ki bi mediacijo potrebovali in najmanjše med zakonodajalci. Kot psihiatrinja in terapevtka za sistemsko družinsko terapijo to lahko razumem, saj je mediator tisti, od katerega se pričakuje najmanj sprememb ..., več jih morajo narediti stranke v mediaciji, največje pa zakonodajalec. Smo v času, ko se mnoge države ukvarjajo z regulacijo mediacije in nekatere so nas že prehitele. Tako so nam omogočile, da se bomo mi lahko učili iz njihovih izkušenj pri sprejemanju in izvajanju zakonodaje.

Zakaj se za mediacijo zavzemam kot varuhinja človekovih pravic? Del odgovora razkriva tematika, ki jo je predstavil dr. Alex Brenninkmeijer v svojem prispevku *Fair governance; a question of lawfulness and proper conduct /Pošteno vladanje: vprašanje zakonitosti in korektnega upravljanja/* na srečanju evropskih ombudsmanov v Sofiji leta 2007 in je plod 25-letnega delovanja nizozemskega ombudsmana. Avtor je prepričan, da je za korektno delo s pobudniki, ki zatrjujejo kršitve človekovih pravic, potrebno veliko več kot le striktno legalistična uporaba zakonodaje. Zaveda se velikega nasprotja med občutjem posameznika, ki občuti nepravilnost sistema in črko zakona, ki zahteva točno določeno ravnanje. Poiskati želi pot, ki bi privedla do ravnanja, ki bi bilo pravično in zakonito hkrati. Njegovo razmišljanje in iskanje poti me je navdušilo, saj mi je odprlo nova obzorja v delovanju ombudsmanov ter na nek način tudi opredelilo moje delovanje.

Ko sem postala članica Društva mediatorjev, sem z zanimanjem spremljala nastajanje Bele knjige. Videti je bilo, kot da so posamezna poglavja napisana z namenom, da bi jih

uporabil tudi Varuh človekovih pravic. Predvsem poglavja o družinski mediaciji, delovnem pravu, premoženjskih sporih, mediaciji v skupnostih, v zdravstvu in mnoga druga. Vsako poglavje zase ponuja možne poglede na rešitve sporov, ideje, pa tudi konkretne napotke. Prepričana sem, da je mediacija ena od poti, po kateri bomo lahko odpravljali vsaj nekatere kršitve človekovih pravic, zato si želim, da bi se ideja o njej razširjala med vsemi, ki delamo v dobro ljudi, pa naj bo to v zdravstvu, šolstvu, sodstvu, socialni, skupnosti ali drugje. Bela knjiga predstavlja prvi odločen korak v tej smeri.

NAMEN PREDLOGA BELE KNJIGE

V juniju 2007 so bili Prvi Dnevi mediacije v Portorožu. Na sklepnem pogovoru sodelujočih o bodočnosti mediacije v Sloveniji sem predstavila idejo in vsi prisotni so jo soglasno sprejeli, da bi skupina strokovnjakov s področja mediacij pripravila predlog Bele knjige, ki bi jo zakonodajalec, izvršna ali sodna oblast lahko uporabila pri pripravi nacionalne strategije s področja mediacij. Dokument je na voljo tudi gospodarstvu in civilni družbi, ki želijo in potrebujejo pri svojem delu ali v vsakdanjem življenju uporabiti mirne načine reševanja sporov. Od 2001 dalje je država pričela z blagim vzpodbujanjem mediacij², v zadnjem času pa je tudi zaradi prava EU bolj aktivna pri tem razvoju.

Mediacija je le eden izmed načinov mirnega³ reševanja sporov. Gre za neformalni postopek, kjer se dve ali več strank dogovorijo, da bodo ob pomoči nevtralne tretje osebe (mediatorja) skupaj iskale rešitev, ki bo sprejemljiva za vse⁴.

Kaj je »bela knjiga«?

V pravu EU se je izoblikoval strokovni izraz »bela knjiga« ali »zelena knjiga« za programske dokumente, ki jih predvsem sprejema Komisija in predlaga Svetu in Parlamentu. Svet in Parlament nato skupaj sprejemata najpomembnejše pravne vire v EU, ki se oprejo na besedilo takega programskega dokumenta.

Prvi sestanek organizacijskega odbora je bil 16.11.2007. Tedaj smo posamezni strokovnjaki prevzeli pripravo pregleda določenih področij, kjer bi lahko v naši družbi (še) razvijali mediacije. Nato smo avtorji izdelali obstoječe predloge. Vsi smo delali brezplačno in si pridržujemo le moralne avtorske pravice. Zavedamo se tudi, da prispevki ne pokrivajo vseh področij, kjer bi bilo treba pričeti in nato razvijati postopke mediacije. V najbolj razvitih državah imajo na voljo še veliko več mediacij tako glede na vrsto spora kot na prostor, kjer ti postopki potekajo. Tako opozarjam, da bi bilo dobro urediti postopek mediacije v upravnem postopku in to na nivoju države, lokalnih skupnosti in javnih zavodov. Menim tudi, da so verske skupnosti naravni prostor za razvijanje postopka mediacij, saj tam delno že potekajo. Opozarjamo tudi, a je postopek mediacije uporaben tudi na področju sporov z mednarodnim elementom. Predloženi dokument vidimo zato kot živ programski dokument, ki naj bo pristojnim v pomoč pri oblikovanju nacionalne strategije.

Kaj bodo ljudje imeli od tega dokumenta?

Spor je normalni del življenja. S tem dokumentom želimo obvestiti javnost, da lahko razvoj mediacij in vgraditev teh postopkov v številne dele naše družbe⁵, ljudem prinese možnost izbire načina reševanja sporov (zlasti pred ali med sodnim postopkom⁶). Izbira

² Najbolj so odmevali postopki mediacij pri sodiščih.

³ Uporablja se tudi oznaka »alternativno reševanje sporov« in v angleščini »alternative dispute resolution« ali »amicable dispute resolution«.

⁴ Sprejet je bil Zakon o mediacijah v civilnih in gospodarskih zadevah (Uradni list RS, št. 56/2008 – ZMCGZ).

⁵ V pravu EU se tako ideja mediacije pojavlja kot »mainstream«.

⁶ V Sloveniji vložimo vsako leto 500.000 novih tožb in število narašča.

pa lahko le tista oseba, ki je seznanjena z možnostmi in se lahko svobodno odloči. V najširšem pomenu pa je ideja mediacije povezana z idejo medčloveške tolerance, z graditvijo boljših medsebojnih odnosov, z idejo zmanjševanja nestrpnosti, proti nasilju in sovraštvu. Mediacija je tako poleg sodnega in drugih načinov reševanja sporov pomemben sestavni del pravne in socialne države.

Zahvale:

Hvala vsem, ki so napisali prispevke in opravili veliko brezplačnega dela. Pri organizaciji dogodka so posebej pomagali mladi mediatorji, člani sekcije Društva mediatorjev Slovenije.

Posebna zahvala velja varuhinji človekovih pravic dr. Zdenki Čebanšek-Travnik, ki je pripravila uvod dokumenta in za njeno podporo projektu. Ob enem se zahvaljujemo tudi dr. Eriku Kerševanu iz urada Predsednika države za pozdravni nagovor in podporo projektu.

V Ljubljani, 17.junija 2008

Slovenije

Predsednica Društva mediatorjev

Gordana Ristin

Mag. Nina Betetto
Vrhovna sodnica
Vrhovno sodišče RS

Tendence razvoja sodišču pridružene mediacije v Sloveniji

1. Kratek posnetek stanja

1.1. Normativna podlaga sodišču pridružene mediacije

Normativna podlaga, na kateri temelji sodišču pridružena mediacija, je skopa:

- 60. člen Zakona o sodiščih (Ur. l. RS, št. 45/95 in nasl.) oziroma 171. člen Sodnega reda (Ur. l. RS, št. 35/98 in nasl.), ki določata, da mora predsednik sodišča, če pride do povečanega števila nerešenih zadev ali je po statističnih podatkih na sodišču izkazan zaostanek, sprejeti program reševanja teh zadev;

- četrti odst. 305. člena Zakona o pravnem postopku (Ur. l. RS, št. 73/07 – ur. p. b., v nadaljevanju ZPP) kot procesni predpis, ki določa, da lahko sodišče na predlog strank, ki soglašajo, da se opravi poskus alternativne rešitve spora, prekine pravdni postopek za čas, ki ne sme biti daljši od treh mesecev.

1.2. Sodišču pridružena mediacija v praksi

Začetki sodišču pridružene mediacije v Sloveniji segajo v leto 2001, ko se je začel izvajati program, sprva v obliki pilotskega projekta, na Okrožnem sodišču v Ljubljani. V letu 2007 je bilo na tem sodišču v postopku mediacije uspešno zaključenih 382 zadev. Program se izvaja v pravnih in družinskih zadevah ter gospodarskih sporih.

Sodišče samo zagotavlja izvajanje mediacijskih storitev s pomočjo mediatorjev, ki so bili v veliki večini vključeni v program izobraževanja (osnovni in nadaljevalni), ki ga je organiziralo in zanj predpisalo minimalne standarde samo sodišče (nekaj mediatorjev se je »šolalo« že v okviru izobraževanja, ki ga organizira Društvo mediatorjev Slovenije). Na listi mediatorjev tega sodišča je trenutno 125 mediatorjev, aktivnih je približno polovica. Status mediatorja lahko v skladu z zahtevami programa pridobijo le pravniki, za komediatorje (komediacija je redna praksa v družinskih zadevah, po potrebi pa se prakticira tudi v drugih zadevah) to ni pogoj. Največ aktivnih mediatorjev je odvetnikov, sledijo upokojeni sodniki in pravniki, zaposleni v gospodarstvu, nekaj je notarjev in sodnikov (njihovo število je od začetka izvajanja programa, ko so bili v večini, bistveno upadlo). Komediatorji so psihologi, socialni delavci in drugi nepravniki.

Obstojita dva glavna načina napotitve na mediacijo: (1) stranki se o možnosti, da spor rešita v postopku mediacije, obvestita z brošuro, ki se rutinsko pošilja obema v fazi pošiljanja tožbe toženi stranki; (2) stranki se o možnosti, da spor rešita v postopku

mediacije, seznanita na naroku, ko jima informacijo o programu in mediaciji kot metodi ARS posreduje sodnik, ki mu je zadeva dodeljena.

Program temelji na načelih prostovoljnosti, brezplačnosti in učinkovitosti (sporazum se zapiše v obliki sodne poravnave, ki je izvršilni naslov).

Vodenje programa in administrativna opravila (vključno s pojasnili strankam, spremljanjem uspešnosti programa, proaktivnim obveščanjem javnosti) izvaja Služba za alternativno reševanje sporov.

Programi po vzoru Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki pa so manj«intenzivni» in zato vsaj kvantitativno manj uspešni, potekajo še na Okrajnem sodišču v Ljubljani, Okrožnem sodišču v Mariboru, Okrožnem sodišču v Celju, Okrožnem sodišču v Novi Gorici in Okrožnem sodišču v Kopru.

1.3. Ugotovitve

Posnetek stanja omogoča naslednje ugotovitve:

Sodišču pridružena mediacija se je v Sloveniji do sedaj razvijala ob skromni zakonski in podzakonski normativni ureditvi na podlagi avtonomne pravne ureditve.

Sodišča programe financirajo iz lastnih (materialnih) sredstev, država nobenega programa ni financirala s proračunskimi sredstvi.

Leta 2001, kamor segajo začetki sodišču pridružene mediacije v Sloveniji, je bila mediacija širši javnosti neznan in eksotičen institut. Prav programom sodišču pridružene mediacije gre zasluga za zanimanje medijev za ARS, povpraševanje po mediaciji s strani potencialnih uporabnikov na sodišču in zunaj njega in »dvig zavesti« prebivalstva o obstoju in prednostih ARS nasploh.

Razvoj sodišču pridružene mediacije je neuravnotežen: na mnogih sodiščih programov ni, saj so njegovo uvajanje, izvedba in uspešnost odvisni od »drže« sodne uprave, zlasti pa odnosa predsednika sodišča do ARS.

Število mediatorjev – aktivnih sodnikov je v nasprotnem sorazmerju s časom trajanja programa sodišču pridružene mediacije.

Zatrdimo lahko, da so programi sodišču pridružene mediacije v Sloveniji uspešni. To lahko sklepamo na podlagi analize zadovoljstva strank, ki so sodelovale v postopkih mediacije. K temu so prispevali zlasti naslednji dejavniki:

- kvaliteta storitev v postopku mediacije
- brezplačnost storitev
- izvršljivost sporazumov
- prepletenost ARS in sodnega odločanja v procesu case managementa
- dobra promocija

- relativno visoka podpora odvetništva
- motiv strank za hitrejšo rešitev spora z mediacijo v primerjavi s sodno odločitvijo

2. Vizija razvoja sodišču pridružene mediacije v Sloveniji

2.1. Normativna ureditev in ukrepi sodne politike

Minimalistična zakonska in podzakonska ureditev se je v Sloveniji izkazala za prednost (»manj je več«), saj je dala proste roke sodiščem za oblikovanje programov, ki je prilagojeno potrebam uporabnikov. Čeprav mora takšen pristop prevladovati tudi v bodoče, pa se zdi vendarle preveč tvegano, da bi bila določena vprašanja odvisna od avtonomije strank. To velja zlasti za vsebino načela zaupnosti v mediaciji in prepoved dokazovanja, kar oboje definirata tako (še ne sprejeta) Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta EU o mediaciji (v nadaljevanju Direktiva) kot Vzorčni zakon UNCITRAL o mednarodni trgovinski conciliaciji, v Sloveniji pa bi moralo biti urejeno v procesni zakonodaji.⁷ Kar zadeva podrobnejšo opredelitev drugih etičnih standardov in pravil (na primer vprašanja nepristranskosti in usposobljenosti mediatorja, konflikta interesov), pa bi kazalo dati prednost avtonomni ureditvi (na primer s kodeksi ravnanja⁸).

Posredovanje ima poseben pomen v družinskih zadevah. V prihajajoči novi družinski zakonodaji bi moral zakonodajalec jasno opredeliti, kakšna je v okviru posredovanja vloga in mesto sodišču pridružene mediacije.⁹

Odnos ključnih igralcev v sodni politiki do sodišču pridružene mediacije, zlasti Ministrstva za pravosodje, je bil do sedaj ambivalenten in se je izčrpal v izražanju načelne podpore ob istočasnih pomislekih, ali kvantitativni rezultati programov sodišču pridružene mediacije sploh upravičujejo obstoj mediacije na sodišču. Mednarodni dokumenti¹⁰ države zavezujejo k proaktivnemu ravnanju in neposredni finančni podpori izvajalcev mediacije. Izhodišče sodne politike, ki teži k širšemu dostopu do sodnega varstva, bi moralo biti podpora sistemu, katerega težišče ni v sodnem reševanju spora kot edini možnosti za stranke, ampak v naboru med seboj prirejenih opcij, ki so na voljo strankam v sporu in med katerimi lahko izbirajo (arbitraža, mediacija, zgodnja nevtralna ocena spora, sodna odločitev). Ker pojem dostop do sodnega varstva presega pojem dostopa do sodišča¹¹, bi moral biti naslednji korak, ob hkratni promociji ARS v širši javnosti, spodbujanje enake dostopnosti sodišču pridružene mediacije za vsakogar. Trenutno je zlasti problematična enaka dostopnost sodišču pridružene mediacije v

⁷ Očitno bo to vprašanje uredil Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah, ki bo predvidoma sprejet v kratkem.

⁸ Etični kodeks Društva mediatorjev Slovenije je bil sprejet nedavno.

⁹ Mediacija v družinskih zadevah se sicer obravnava v posebnem poglavju, na tem mestu pa se omenja le zaradi bolj popolnega prikaza potrebnih normativnih sprememb na področju sodišču pridružene mediacije.

¹⁰ Glej na primer točko 32 Smernic za boljšo implementacijo priporočil Sveta Evrope v civilni in družinski mediaciji.

¹¹ Naloga sodišč je zagotavljanje različnih postopkov, prirejenih individualnim značilnostim primera, za rešitev spora. Evropski svet je na primer na zasedanju 15. in 16. 10. 1999 v Tampereju od držav članic zaradi omogočanja lažjega in boljšega dostopa do sodnega varstva zahteval oblikovanje alternativnih sodnih postopkov.

geografskem smislu, saj programi potekajo le na nekaterih sodiščih. Z zakonsko normo bi bilo mogoče implementacijo tovrstnih programov naložiti vsem ali pa določenim sodiščem, upoštevajoč geografski kriterij. K temu države članice več kot očitno spodbuja tudi Direktiva, ki v 3. členu določa, da lahko sodišče, kadar je to primerno, povabi stranke, da poskusijo spor rešiti v mediaciji ali pa jih z mediacijo seznanijo na informativnem sestanku. Ponujene možnosti predlog Zakona o mediaciji in novela ZPP¹² žal nista izkoristila.

Pojem dostopnosti mediacije in dolžnost sodišč, da uvedejo programe sodišču pridružene mediacije, se navezujeta na obveznost (socialne) države, da nameni sredstva za programe sodišču pridružene mediacije in s tem na eni strani zagotovi pogoje za delo sodišč, na drugi strani pa prepreči, da bi premoženjski položaj oviral dejansko uresničitev pravice do sodnega varstva.

2.2. Avtonomna ureditev

Uvodoma je treba poudariti, da morajo sodišča, ki so uvedla sodišču pridruženo mediacijo, ohraniti vodilno vlogo pri spodbujanju nadaljnje uporabe mediacije in dvigu povpraševanja po njej. Ni dovolj, da programi obstajajo, potencialni uporabniki in širša javnost morajo biti z njihovo vsebino seznanjeni. Informiranost in stalno izobraževanje sodnikov in odvetnikov, katerih vloga je pri napotitvi na sodišču pridruženo mediacijo ključna, ima zato izreden pomen.

Ko razmišljamo o viziji razvoja sodišču pridružene mediacije, je treba na prvem mestu poudariti, da mora kvaliteta storitev v postopkih mediacije ostati temeljni postulat in *conditio sine qua non* vseh programov. Sodišču pridružena mediacija ni isto kot mediacija zunaj sodišča. Poteka v »senci sodišča« in je s sodnim postopkom povezana, čeprav ni del njega. Stranke zato utemeljeno pričakujejo, da bodo določeni standardi in načela spoštovani tudi v mediaciji. Sodišča morajo torej zagotoviti poštenost mediacijskih postopkov, to pa lahko storijo le tako, da nenehno skrb posvečajo profesionalnim standardom mediatorjev, njihovemu kontinuiranemu izobraževanju, superviziji, izobraževanju sodnikov in sodnega osebja in da z različnim kazalci spremljajo uspešnost programa. Sedanje sicer zadovoljivo stanje bi kazalo z namenom poenotenja standardov in izmenjave izkušenj nadgraditi z večjim povezovanjem sodišč, na katerih potekajo programi sodišču pridružene mediacije.

V zvezi s pravkar povedanim se postavlja vprašanje, ali naj sodišča še naprej sama zagotavljajo izvajanje mediacije (tako za sedaj predvidevajo vsi programi, ki potekajo v Sloveniji) ali pa morda pride v poštev napotitev strank, ki soglašajo z mediacijo, na zunanjega izvajalca storitev (*court-connected mediation*). Jasno je namreč, da je stalno vzdrževanje »infrastrukture«, ki je potrebna, če želi sodišče samo nuditi izvajanje mediacij, zahtevno. Po drugi strani pa ni dvoma, da je nadzor nad kvaliteto precej bolj enostaven kot v primeru napotitve na zunanjega izvajalca. Čeprav v tem trenutku v slovenskem mediacijskem prostoru ni videti ponudnika, ki bi ustrezal strogim

¹² Ur. l. RS, št. 45/08.

kvalitativnim kriterijem¹³, ki morajo veljati v programih sodišču pridružene medicije, se utegne to ob normalnem teku stvari spremeniti. Tedaj ni videti ovir, vsaj ne načelnih¹⁴, za program sodišču pridružene medicije, ki bi se opiral na zunanjega ponudnika.

Brezplačnost medicije za stranke je bil do sedaj pomemben atribut programov sodišču pridružene medicije, ki je prispeval k njihovi uspešnosti in je imel močan promocijski učinek. Ni pa mogoče zanikati, da odplačnost sistema pri stranki ustvarja predstavo o določeni »vrednosti« storitve in jo tako spodbuja k aktivnejši vlogi. Občutljivo vprašanje je, ali in koliko bi se povpraševanje strank zmanjšalo, če bi strankam naložili plačilo za storitve v mediciji. Razumno je pričakovati, da je elastičnost povpraševanja največja v gospodarskih sporih. Stranke v gospodarskih sporih so tudi najbolj usposobljene, da opravijo analizo ekonomske upravičenosti medicije, temelječo na primerjavi stroškov sodnega postopka in medicije. Našteti razlogi so dovolj tehtni, da bi veljalo v mediciji v gospodarskih sporih, seveda ob doslednem vztrajanju pri prostovoljnosti medicije, previdno poskusiti popolno brezplačnost nadomestiti z določenim plačilom.

Vloga sodnikov – mediatorjev v uvajalnem obdobju programov sodišču pridružene medicije se je pokazala kot ključna. Sodniki so bili tisti, ki so premostili »vrzel« med sodnim odločanjem in medicijo kot metodo ARS. Programom so dali začetni zagon in njim se lahko zahvalimo, da danes stranke sistemu zaupajo. Ne glede na to pa se strinjam s tistimi, ki trdijo, da morajo sodniki svoje znanje, izkušnje in energijo mobilizirati primarno za sodno odločanje. Sodnikov tako v bodoče sicer ne bi smeli izključiti kot potencialnih mediatorjev,¹⁵ vodilno vlogo pa imajo lahko le v začetnem obdobju delovanja programov, kasneje morajo njihovo mesto prevzeti drugi pravniki (kar se je v programu sodišču pridružene medicije na Okrožnem sodišču v Ljubljani že zgodilo).

Namesto zaključka - velika vrzel v Sloveniji je odsotnost sodišču pridružene medicije na specializiranih sodiščih – delovnih in Upravnem sodišču. Sodišču pridružena medicija je bila do sedaj omejena na sodišča prve stopnje. Tuje izkušnje, tudi v nam podobnih pravnih sistemih¹⁶, so spodbuda, da poskusimo z medicijo na specializiranih sodiščih in sodiščih druge stopnje.¹⁷

Povzetek

Začetki sodišču pridružene medicije v Sloveniji segajo v leto 2001, ko se je začel izvajati program, sprva v obliki pilotskega projekta, na Okrožnem sodišču v Ljubljani. Zatrdimo lahko, da so obstoječi programi sodišču pridružene medicije uspešni.

¹³ Izvajanje mediacijskih storitev ni in ne more biti glavna dejavnost Društva mediatorjev Slovenije.

¹⁴ Gotovo je, da odločitev za zunanjega izvajalca mediacijskih storitev v odsotnosti neposredne proračunske podpore pod vprašaj postavlja brezplačnost medicije za stranke.

¹⁵ V tem primeru ne vidim razumnih razlogov za razlikovanje med mediatorji – sodniki, ki svoje delo opravljajo *pro bono* in drugimi mediatorji, katerih delo je plačano.

¹⁶ Na primer v Republiki Hrvaški (Visoki trgovački sud v Zagrebu).

¹⁷ Pogovori o uvedbi medicije na Višjem sodišču v Ljubljani potekajo.

Minimalističen normativni pristop tega segmenta ARS mora prevladovati tudi v bodoče, vendarle pa se zdi preveč tvegano, da bi bila določena vprašanja, kot na primer načeli prepovedi dokazovanja in zaupnosti, odvisna od avtonomije strank. Čeprav mednarodni dokumenti države zavezujejo k proaktivnemu ravnanju in neposredni finančni podpori izvajalcev mediacije, je bil odnos ključnih igralcev v sodni politiki do sodišču pridružene mediacije, zlasti Ministrstva za pravosodje, do sedaj ambivalenten. Ko razmišljamo o viziji avtonomne ureditve, pa se porajajo zlasti vprašanja o možnosti zunanjega izvajalca (*court-connected mediation*) in plačila za storitve v mediaciji.

Obveščanje javnosti

1. Namen

Namen aktivnosti za promocijo mediacij je seznaniti javnost o prednostih, ki jih ima tak način reševanja sporov in možnostih, ki jih imajo državljani, da s pomočjo mediacij rešijo spore.

Doseči želimo, da bi bile mediacije bolj prepoznane in sprejete kot eden izmed možnih načinov reševanja sporov. Da bi to dosegli bomo državljanom Republike Slovenije omogočili, enostaven in njim prijazen dostop do informacij o mediacijah in možnostih dostopa do teh storitev.

2. Način obveščanja javnosti

Javni elektronski mediji

Vlada si bo prizadevala, da se v javnih elektronskih medijih, predvsem Televiziji Slovenija in Radiu Slovenija, nameni ustrezen del medijskega časa za obveščanje javnosti o mediacijah in možnostih, ki jih imajo državljani, da s pomočjo mediacij rešijo spore.

Informativni bilteni in zloženke

Ministrstva, občine in javne ustanove bodo natisnili informacijske biltene in zloženke v katerih bodo državljanom predstavili mediacije, kot način reševanja sporov. Javnosti bodo zagotovili čim lažji dostop do teh biltenov in zloženek. Zloženke bodo brezplačno dostopne na vseh tistih mestih, kjer državljani prihajajo v osebni stik z javnimi uslužbenci. Tu mislimo na sodišča, zdravstvene ustanove, občinske urade, policijske postaje, šole in podobno.

Informiranje javnosti preko svetovnega spleta (Interneta)

Ministrstva, občine in javne ustanove (sodišča, zdravstvene ustanove, šole in podobno) bodo na svojih spletnih straneh obveščali državljane o mediacijah in možnosti dostopa do teh storitev.

Nastopi funkcionarjev in javnih uslužbencev

Vladni in občinski funkcionarji in javni uslužbenci bodo v svojih nastopih v javnosti namenili ustrezno pozornost tudi mediacijam ter tudi na ta način opozorili državljane na ta način reševanja sporov in možnosti, ki jih imajo v zvezi z mediacijami.

Izobraževanja za uslužbence v javnih službah in ustanovah

Vlada, občine in druge javne službe bodo organizirale oziroma omogočile izvedbo predstavitvenih predavanj o mediacijah, ki bodo namenjena predstavnikom izbranih ciljnih javnosti. Pri tem imamo v mislih zaposlene v pravosodju, šolstvu, zdravstvu, vladnih službah in javnih ustanovah. Namen teh predavanj je obveščanje uslužbencev v javnih ustanovah o mediacijah.

Uslužbenci v javnih službah bodo obvezani državljanom pri predstavljanju možnosti za rešitve sporov, predstaviti tudi mediacije kot eno izmed možnosti.

3. Finančna sredstva

Vlada, vladne organizacije in druge javne ustanove bodo v svojih letnih proračunih, namenile ustrezen del sredstev za promocijo mediacij.

Marko Iršič, Magister pedagoških znanosti,
Direktor Zavoda Rakmo,
Mediator in trener mediatorjev

Nevladne organizacije in mediacija

Na področju mediacije v Sloveniji že delujejo nevladne organizacije (Društvo Mediatorjev, Pravno informacijski center nevladnih organizacij, Inštitut za mediacijo Concordia, Zavod Rakmo ...), ki izvajajo mediacijo in usposabljanje za mediatorje. V zadnjih letih delovanja se kaže vedno večji interes za uporabo mediacije in za usposabljanje za mediatorje s strani fizičnih in tudi pravnih oseb.

Izkušnje na področju izvajanja mediacije in usposabljanja za mediatorje kažejo na uporabnost in koristnost tega pristopa v različnih kontekstih (družinski spori, spori v šolah...), hkrati pa se kaže problem financiranja mediacije, še posebej za fizične osebe. Možnost brezplačne mediacije bistveno prispeva k odločanju posameznikov za uporabo tega pristopa še posebej v družinskih sporih. V zadnjih letih je država s sofinanciranjem programov družinske mediacije precej prispevala k dostopnosti mediacije posameznikom, ki bi želeli na miren in konstruktiven način razrešiti spore, izhajajoče iz družinskih razmerij.

Na podlagi tega predvidevamo, da bi bilo podobno tudi na drugih področjih, kjer možnost brezplačne mediacije še ni zagotovljena (medsosedske spori...). Država bi lahko v obliki projektov oz. razpisov (so) financirala brezplačno mediacijo tudi na teh področjih. Poleg financiranja na državni ravni, bi bilo potrebno zagotoviti možnosti financiranja tudi na regionalni in občinski ravni.

V Sloveniji je zaradi specifičnosti razvoja in promocije mediacije precej razširjeno mnenje, da je mediacija povezana s sodiščem oz. da mediacijo izvajajo le pravniki, kar omejuje njen razvoj in uporabo v civilni sferi oz. v sporih, ki niso zaostreni do te mere, da bi se sprožil postopek na sodišču in tistih, ki iz takih ali drugačnih razlogov na sodišče sploh ne bi prišli. S tem se tudi zmanjšuje možnost preventivne funkcije mediacije oz. uporabe mediacije za preprečevanje zaostrovanja sporov in razvijanje konstruktivnejše kulture soočanja s konflikti.

Tudi v strokovni literaturi je mediacija predstavljena kot 'pravni postopek'¹⁸ kar daje vtis, da je mediacija kot metoda primerna predvsem za spore, ki se ali bi se lahko reševali po sodni poti. Tako pojmovanje pa, kljub temu da je mediacija na sodišču in kot njegova alternativa nadvse koristna, omejuje njeno uporabo v širšem smislu. Uporabnost mediacije kot metode pa daleč presega področje sporov, ki se ali bi se lahko reševali na sodišču.

Tudi zato je zelo pomemben razvoj in promocija mediacije kot metode konstruktivnega reševanja sporov v vseh okoljih. Mediacija kot metoda je uporabna tako v kompleksnejših sporih kot tudi v primerih vsakdanjih nesporazumov, zato bi bila dostopnost mediacije v povezavi z vsakdanjim življenjem zelo dobrodošla in bi

¹⁸Glej npr. Šetinc Tekavc, M., 2002, Mediacija, Sporazumno reševanje sporov v teoriji in praksi, Učila International, Trzič, str.71

prispevala k drugačni kulturi soočanja s konflikti. Mediacija, ki poteka neodvisno od sodišč in jo izvajajo nevladne organizacije lahko bistveno prispeva k razvoju v tej smeri. Za razliko od državnih struktur so nevladne organizacije, kot avtonomni subjekti, bolj fleksibilne in prilagodljive in imajo večji neposreden stik z ljudmi in konkretnimi težavami s katerimi se soočajo, še posebej na področju, na katerem posamezna organizacija deluje. Vsekakor pa tudi na tem področju ostaja odprto vprašanje financiranja programov. Kot že rečeno, možnost brezplačne mediacije bistveno povečuje njeno uporabo, kar pa je povezano s problemom financiranja izvajanja mediacije, kot tudi promocije in izobraževalnih programov s tega področja. Ostaja torej potreba po finančni podpori s strani države, ki je do neke mere že zagotovljena (npr. za izvajanje družinske mediacije).

Pomembna je tudi vloga nevladnih organizacij pri vnašanju in izvajanju mediacijskih vsebin v programe vrtcev, osnovnih in srednjih šol, visokih šol in univerz. Koristno bi bilo tudi vključiti mediacijske vsebine v okvir rednega fakultetnega študija (še posebej pri kadrih, ki bodo kasneje delajo z ljudmi ...). Pri tem lahko igrajo nevladne organizacije ključno vlogo, kljub temu pa je bistvena tudi podpora s strani države.

Nevladne organizacije lahko tudi prispevajo k razvoju, širjenju in uporabi neformalne mediacije kot metode obvladovanja konfliktov najbližje njihovem izvoru tako v družinah, medsosedskih odnosih, vzgojno izobraževalnih ustanovah, podjetjih in drugih okoljih.¹⁹

Neformalna mediacija pa ima še dodaten vzgojni pomen saj 'uporaba mediacijskih spretnosti v družini prispeva k razvijanju spretnosti razreševanja konfliktov pri vseh članih družine in še posebej pri otrocih, ki se naučijo tudi prevzemati odgovornost za reševanje lastnih konfliktov.'²⁰ Tako kot v družini lahko prispeva k kulturnejšemu in konstruktivnejšemu načinu obvladovanja konfliktov tudi v drugih okoljih (šola, delovno mesto, soseska,...).

Nevladne organizacije lahko bistveno prispevajo k promociji mediacije in njene uporabe kot del svojih rednih aktivnosti in v obliki posebnih projektov. Preko organizacije izobraževanj in drugih dejavnosti v povezavi z mediacijo ter možnosti (brezplačne) mediacije lahko nevladne organizacije širijo razumevanje in uporabo mediacije in mediacijskih spretnosti kot način obvladovanja nesporazumov v vseh kontekstih in prispevajo k spreminjanju kulture modosebnih odnosov.

Za uspešen razvoj in širjenje mediacije pa je potrebno tudi povezano in usklajeno delovanje in nastopanje subjektov, ki delujejo na področju mediacije, tako mediatorjev kot fizičnih oseb, kot tudi organizacij, ki v okviru svojega delovanja izvajajo mediacijo oz. nudijo možnost uporabe mediacije in izobraževanja na področju mediacije. S tega vidika je smiselno povezovanje in sodelovanje mediacijskih organizacij tako v nevladnem sektorju, kot tudi z organizacijami oz. centri za mediacijo, ki delujejo v okviru državnih struktur.

¹⁹ Iršič, M., Lenarčič, S., 2007, Družinska mediacija in njena uporaba v vsakdanjem življenju, Zavod RAKMO, Ljubljana

²⁰ Isto mesto, str.29

Bojana Jovin Hrastnik
Okrožna sodnica, dodeljena na Ministrstvo za pravosodje,
Vodja slovenske delegacije v pogajanjih o predlogu direktive o nekaterih vidikih
mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah

Direktiva 2008/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah

1. Prikaz obstoječega stanja:

a. Postopek sprejema direktive:

Evropska Komisija je v oktobru 2004 predstavila **predlog Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah**.

Postopek z navedeno direktivo je bil eden od dolgotrajnejših, saj je od predstavitve predloga Komisije do sprejema direktive preteklo kar tri leta in pol. Predlog je bil v letu 2007 zelo intenzivno obravnavan tako v Svetu kot tudi v Evropskem parlamentu. Obe instituciji, ki sta o predlogu direktive odločali po postopku soodločanja, sta se jeseni 2007 uspeli med seboj dogovoriti o končnem besedilu. Skupno stališče Sveta je bilo potrjeno na zasedanju Sveta za pravosodje in notranje zadeve 28. februarja 2008 in nato 23. aprila 2008 brez pripomb v drugem branju sprejeto v Evropskem parlamentu. Direktiva je bila 21. maja 2008 podpisana in 24. maja 2008 objavljena v Uradnem listu Evropske unije št. L 136. Veljati prične dvajseti dan po objavi.

b. Vsebina direktive:

Cilj direktive je predvsem vzpodbuditi alternativno reševanje sporov z uporabo postopka mediacije. Pri tem je treba poudariti, da je direktiva omejena na t.i. čezmejne spore v civilnih in gospodarskih zadevah, razen za tiste pravice in obveznosti, s katerimi stranke po ustrezni veljavni zakonodaji ne morejo razpolagati (člen 1).

Prav vprašanje omejitve direktive na čezmejne spore je bil glavni razlog za to, da je postopek obravnave v prvem branju trajal toliko časa. Komisija je namreč predlagala široko uporabno direktivo, ki se ne bi omejila le na čezmejne spore, ampak bi se nanašala tudi na povsem "notranje" primere. Vendar pa tak predlog ni naletel na podporo ne v Svetu, ne v Evropskem parlamentu. Takoj po predstavitvi predloga Komisije so se začele

razprave o vprašanju pravne podlage. Komisija se je namreč sklicevala na določila, ki se navezujejo na pravosodno sodelovanje v civilnih zadevah s čezmejnimi vplivi, kjer so potrebni ukrepi zaradi pravilnega delovanja notranjega trga (člen 61(c) in druga alineja člena 67(5) Pogodbe o ustanovitvi ES). Pri povsem notranjih primerih mediacij pa ne le, da manjka čezmejni element, ampak je vprašljiva tudi potrebnost ukrepanja zaradi zagotovitve pravilnega delovanja notranjega trga. Prevladalo je stališče, da za široko uporabno direktivo ni pravne podlage, Komisija je bila nad tem razočarana, na koncu pa je vendarle pristala na omejitve na čezmejne spore.

Direktiva poudarja tudi, da želi doseči uravnotežen odnos med mediacijo in sodnimi postopki (člen 1). Sistem načel, ki predstavljajo glavno vsebino direktive, ima namreč tudi nalogo zagotoviti ustrezno ravnovesje med postopki.

Pri opredelitvi čezmejnega spora (člen 2) je kriterij običajno prebivališče strank v različnih državah članicah, in sicer v času sklenitve dogovora o uporabi mediacije (točka a.) oz. v času, ko je mediacija odrejena s strani sodišča (točka b.) ali ko nastane obveznost uporabe takega postopka po notranjem pravu (točka c.). Za namene člena 5, ki govori o možnosti, da sodišče strankam predlaga mediacijo ali pa jim predlaga sestanek, ki predstavi uporabo mediacije (gre za primere, ki ne sodijo pod točke a., b. in c.), je spor čezmejen, če imata stranki na dan takega predloga sodišča običajno prebivališče v različnih državah članicah. Nadalje se za namene členov 7 in 8 (načelo zaupnosti in učinek na roke) za čezmejni spor šteje tudi primer, ko se arbitražni ali sodni postopek prične v drugi državi članici kot je tista, v kateri so stranke bivale na datume, opredeljene v točkah a., b. in c. Iskanje definicije čezmejnega spora ni bilo enostavno, saj definicija določa meje uporabe direktive, interesi glede tega pa niso bili povsem usklajeni. Poleg tega se je vrsta predlaganih definicij izkazala za neprimerne za praktično uporabo.

V nadaljevanju se direktiva, ki je kratka (obsega le 14 členov) omeji na urejanje zgolj ključnih vprašanj, ki bi sicer utegnili predstavljati določeno oviro v primerih čezmejne mediacije, ostalo pa direktiva prepušča državam članicam, kar je v skladu s splošno uveljavljenim prepričanjem, da naj postopki mediacije ne bodo preveč regulirani. Bistvena določila direktive so:

- opredelitev pojmov mediacija in mediator (člen 3): Poudarjeno je bistvo postopka mediacije - prostovoljno iskanje rešitve spora s pomočjo mediatorja. Postopek se lahko začne po sporazumu strank ali pa na predlog oz. poziv sodišča; možno je, da ga predpiše kot obveznega zakonodajca države članice. Direktiva se nanaša tako na sodno kot tudi na izvensodno mediacijo. Mediator pa je oseba, ki je vodi mediacijo učinkovito, nepristransko in strokovno, ne glede na svoj naziv, poklic ali način imenovanja;

- uporaba mediacije (člen 5): Sodišče, ki obravnava tožbo, glede na okoliščine primera lahko povabi stranke k uporabi mediacije. Prav tako lahko sodišče stranke povabi na informativen sestanek o uporabi mediacije, če so take predstavitve na voljo. Direktiva ne vpliva na zakonodaje držav članic, ki lahko predpišejo obvezno uporabo mediacije; poudarja pa, da strankam ne sme biti preprečeno uveljavljanje pravice dostopa do sodnega varstva;

- izvršljivost v mediaciji doseženih dogovorov (člen 6): stranke (oziroma tudi le ena od strank, a ob izrecnem soglasju ostalih strank) imajo možnost zahtevati razglasitev izvršljivost vsebine pisnega dogovora, doseženega v mediaciji. Vsebina takšnega dogovora je izvršljiva, razen če je v nasprotju z zakonodajo države članice, v kateri je bila vložena zahteva, ali če njena zakonodaja ne predvideva njegove izvršljivosti. Vsebino dogovora lahko sodišče ali drug pristojni organ v skladu z zakonodajo države članice, v kateri se vloži zahteva, razglasi za izvršljivo s sodbo, odločbo ali javno listino.

- načelo zaupnosti (člen 7): če se stranke ne dogovorijo drugače, niti mediator, niti osebe, ki sodelujejo pri vodenju postopka mediacije, v civilnih in gospodarskih sodnih postopkih ali arbitraži ne morejo biti prisiljene, da pričajo v zvezi s podatki, ki izhajajo iz postopka mediacije ali so z njim povezani, razen kadar je to potrebno zaradi pomembnih razlogov javnega reda države članice, zlasti kadar je treba zagotoviti zaščito interesov otrok ali preprečiti poseg v telesno ali duševno celovitost osebe ali če je razkritje vsebine dogovora, doseženega v mediaciji, potrebno za izvajanje ali izvrševanje tega dogovora.

- učinek mediacije na prekluzivne in zastaralne roke (člen 8): države članice morajo zagotoviti, da stranke, ki so v poskusu reševanja spora izbrale mediacijo, zaradi izteka prekluzivnih ali zastaralnih rokov med trajanjem postopka mediacije v nadaljevanju ne izgubijo možnosti uvedbe sodnega postopka ali arbitraže.

Direktiva vsebuje še nekaj določil, ki opredeljujejo pričakovanja do držav članic: te naj na primeren način spodbujajo razvijanje in spoštovanje prostovoljnih kodeksov ravnanja, kot naj tudi spodbujajo razvijanje drugih učinkovitih mehanizmov nadzora kakovosti v zvezi z opravljanjem storitev mediacije. Spodbujajo naj začetno in nadaljnje usposabljanje mediatorjev, da se v odnosu do strank zagotovi učinkovito, nepristransko in strokovno vodenje mediacije (člen 4). Nadalje naj države članice na ustrezen način spodbujajo zagotavljanje informacij širši javnosti, zlasti prek svetovnega spleta, o tem, kako vzpostaviti stik z mediatorji in organizacijami, ki ponujajo storitve mediacije (člen 9).

2. Smernice razvoja

Direktiva je naslovljena na države članice (člen 14) in začne veljati dvajseti dan po objavi v Uradnem listu Evropske unije (člen 13). Države članice morajo zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev z direktivo, sprejeti pred 21. majem 2011. V sprejetih ukrepih se morajo države članice sklicevati na direktivo ali pa sklic objaviti ob uradni objavi ukrepov. Komisiji so dolžne predložiti besedila temeljnih predpisov nacionalne zakonodaje, sprejetih na področju, ki ga ureja direktiva (člen 12), poleg tega pa so Komisiji dolžne v 30 mesecih od sprejema direktive sporočiti tudi imena sodišč ali drugih organov, ki so pristojni za sprejemanje zahtev v skladu z določilom o izvršljivosti v mediaciji doseženih dogovorov (člen 6/3).

Komisija mora omogočiti, da bodo podatki o pristojnih sodiščih in organih dostopni javnosti (člen 10). Poleg tega direktiva Komisiji nalaga še, da v osmih letih od dneva

sprejetja direktive Evropskemu parlamentu, Svetu in Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru predloži poročilo o uporabi direktive. Poročilo bo moralo obravnavati razvoj mediacije v vsej Evropski uniji in vpliv direktive v državah članicah, po potrebi pa mu bodo priloženi predlogi za prilagoditev direktive (člen 11).

V Sloveniji je Državni zbor 23. maja 2008 že sprejel Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah, ki med drugim izpolnjuje tudi dolžnost prenosa direktive v notranjo zakonodajo. S tem je Slovenija skoraj gotovo prva država članica, ki je direktivo prenesla v svojo notranjo zakonodajo.

mag. Bećir Kečanović, magister pravnih znanosti,
pomočnik predsednika Komisije za preprečevanje korupcije RS,
višji predavatelj na Fakulteti za varnostne vede,
avtor različnih prispevkov s področja javne varnosti, ustavnega, kazenskega in
policijskega prava

Javna varnost in urejanje konfliktov s pomočjo mediacije

Zdi se, da smo ljudje vse manj pripravljeni sami reševati medsebojne konflikte in jih raje prelagamo na druge, najpogosteje na državo in lokalne organe oblasti, kar po drugi strani zmanjšuje njihovo učinkovitost pri reševanju najtežjih družbenih konfliktov in ogrožanj javne varnosti, varnosti življenja ljudi in premoženja. Z razraščanjem družbenih konfliktov so organi javne varnosti pogosteje tudi v situaciji, ko morajo pri opravljanju svojih nalog uporabljati prisilne ukrepe in sredstva fizične prisile. Posledice, ki pri tem nastajajo, so prav tako pogost vzrok za nove konflikte med posameznikom in državo oziroma lokalno skupnostjo. S tovrstnimi problemi se v veliki meri srečujejo policija in njej sorodne službe javne varnosti, denimo carina, varnostno osebje v zaporih, občinski redarji, pa tudi pripadniki zasebne varnosti. Mediacija pomaga uspešno reševati konflikte na način, ko si udeležene strani aktivno prizadevajo za mirno in strpno rešitev. S tem se pričujoči prispevek pridružuje spoznanjem, da miru in sreče v medsebojnih odnosih ne prinaša večja represija, pač pa kvečjemu skupna odgovornost za reševanje konfliktov tudi na področju javne varnosti. S tem ko pomaga reševati konflikte na miren in strpen način, mediacija uči, kako postanemo boljši in nam tako odpira obzorja lepšega in srečnejšega sveta.

1. Konfliktnost medčloveških razmerij

V vsakdanjem življenju vstopamo v različna razmerja, v katerih si prizadevamo uresničiti svoje želje, potrebe in cilje. V teh razmerjih vplivamo eni na druge, si pomagamo ali nasprotujemo, sodelujemo ali tekmujemo. Pri tem se srečujemo z mnogimi različnostmi, ki so posledica medkulturnih, socialnih, psiholoških, bioloških razlik pri posamezniku. Tudi zaradi teh različnosti lahko prihaja do nesporazumov, napetosti in nasprotovanj. Dokler ljudje ravnajo mirno, strpno in spoštljivo do drugačnih in drugače mislečih, lahko razlike v pogledih in pristopih, kot tudi nesoglasja in konflikti koristijo napredku in zdravim medsebojnim odnosom. Zdravi medsebojni odnosi namreč niso tisti, ki so brez konfliktov, temveč tisti, v katerih se konflikti uspešno rešujejo.²¹ Mediacija, kot oblika reševanja konfliktov s pomočjo nevtralne tretje osebe, ki sicer ne more izdati zavezujoče odločbe, ampak s svojim delovanjem pomaga doseči sporazum, ki spor razrešuje in na novo ureja medsebojne pravice in obveznosti, zlasti z vidika bodočega sodelovanja, je pot k zdravim medsebojnim odnosom.²²

²¹ Ule, M. (2005). Psihologija komuniciranja, FDV, Ljubljana, str. 318-334.

²² Betteto (2002).

Pri najtežjih konfliktih, kateri v trenutku lahko usodno zaznamujejo, razvrednotijo ali vzamejo življenje, ogrozijo zdravje ali druge vrednote, ki sestavljajo človeka vredno in dostojno življenje, mora biti zagotovljena hitra in učinkovita intervencija pristojnih organov države ali lokalne skupnosti. Te organe in njihove specializirane službe, kot sta policija in občinsko redarstvo, navadno označuje besedna zveza organi in službe javne varnosti. Njihova skupna značilnost je uporaba legitimne sile, prisilnih ukrepov in sredstev, namenjenih preprečevanju in obvladovanju najtežjih konfliktov v družbi, ki neposredno ogrožajo varnost življenja ljudi, premoženje, red in mir. Pri uporabi teh ukrepov in sredstev je vedno podana nevarnost tudi za različne posledice: od milejših kršitev pravil postopka do najtežjih poškodb ali celo smrti, na primer pri uporabi strelnega orožja v policijskih postopkih. Podobno je pri uporabi prisilnih ukrepov in sredstev na področju zasebnega varovanja, kjer so tveganja za tovrstne posledice prav tako zelo visoka. Osebe, ki utrpijo posledice, so upravičene, da v določenih primerih zahtevajo varstvo svojih pravic in primerno odškodnino, bodisi od tistega, ki je posledice neposredno povzročil ali od njegovega delodajalca.²³

Podatki o uporabi prisilnih ukrepov in fizične sile pri konfliktih, ki jih rešujejo organi javne varnosti, so z izjemo policije nedostopni. Zaradi tega smo v prispevku povzeli le nekatere podatke o uporabi prisilnih ukrepov in sredstev v policijskih postopkih. Sicer so posledice uporabe teh ukrepov in sredstev podobne, tako pri ukrepanju policije kot pri občinskem redarstvu in zasebnem varovanju. Za oceno nastalih posledic je v prvi vrsti pomembna ocena, ali je bila uporaba sile pravilna, se pravi zakonita in sorazmerna. V povezavi s tem navajamo podatke iz poročil državnega pravobranilstva o odškodninskih tožbah proti državi, ki ponazarjajo, kako posledice nepravilnega ukrepanja pri delu državnih organov učinkujejo tudi na odgovornost države za nastalo škodo in javni proračun. Področje delovanja organov javne varnosti je sicer preobsežno, da bi lahko v tem prispevku prikazali vso razsežnost konfliktov pri zagotavljanju varnosti življenja ljudi, premoženja in javnega reda. Zato bi bila potrebna obsežna analiza, ki bi terjala prav tako obsežen znanstveno-raziskovalni aparat in temu primerne stroške, katerih si na tem mestu razumljivo nismo mogli privoščiti, niti je to primarni cilj tega prispevka.²⁴

V letu 2007 so policisti zaradi kaznivih dejanj, preprečitve nadaljevanja prekrškov ali iz drugih razlogov pridržali 7.561 (8.025) ali 5,8 % manj oseb kot v letu 2005.²⁵ Prisilne ukrepe in sredstva fizične sile so v 4.512 (3.884) primerih zoper 5.008 (4.632) oseb uporabili 9.050 (7.964) prisilnih sredstev, največkrat sredstva za vklepanje in vezanje ter fizično silo. Primerjava z letom 2006 kaže povečanje za okoli 1000 primerov več uporabe prisilnih ukrepov in sredstev. Strelno orožje je bilo uporabljeno 2-krat (1-krat), 8-krat (3-krat) pa je bil izstreljen opozorilni strel. Zaradi uporabe prisilnih sredstev je ena (0) oseba umrla, 2 (2) osebi sta bili hudo, 63 (65) oseb je bilo lahko telesno poškodovanih. Med policisti sta bila 2 (1) hudo, 93 (89) pa je bilo lahko telesno poškodovanih. Število

²³ Kečanović, B. et al. (2006). Policijsko pravo in pooblastila, GV Založba, Ljubljana.

²⁴ Več o modelih znanstvene analize vzrokov za konflikte pri zagotavljanju javne varnosti in ukrepih za njihovo zmanjševanje, na primer, Rejc-Buhovac, A. et al. (2006): Analiza vzrokov odškodninskih zahtevkov pri uporabi policijskih prisilnih sredstev in ukrepi za njihovo odpravo: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/SOJ/2007/word/Koncno_porocilo.pdf

²⁵ Podatki v oklepaju prikazujejo stanje v preteklem letu, se pravi v letu 2005.

kaznivih dejanj preprečitve uradnega dejanja uradni osebi in napad na uradno osebo, ko ta opravlja naloge varnosti, je bilo enako kot v prejšnjem letu (208), napadenih pa je bilo 305 (306) policistov. Število evidentiranih groženj policistom se je povečalo z 48 na 78. V 66 (38) primerih je bila ugotovljena majhna ogroženost, v 7 (4) velika in v 5 (6) zelo velika. Proti ravnanjem policistov je bilo vloženi 675 (660)5 pritožb ali 2,3 % več kot v prejšnjem letu. Pritožniki so policistom najpogosteje očitali nestrokovnost, nekorektnost, neprofesionalen odnos v postopku in nepravilno ugotovitev dejanskega stanja. Najpogostejši pritožbeni razlogi zaradi uporabe pooblastil so bili povezani z nadzorom prometa na javnih cestah, zbiranjem obvestil, ogledi kraja prometnih nesreč in izvajanjem intervencij.²⁶

Reševanje kaznivih dejanj, storitve katerih so osumljeni policisti in druge uradne osebe v policiji, je s 01.11.2007 prevzel specializirani oddelek v skupini državnih tožilcev za pregon organiziranega kriminala pri Vrhovnem državnem tožilstvu Republike Slovenije. Policija je temu oddelku odstopila v obravnavo 76 kaznivih dejanj. V desetih mesecih 2007 je bilo 466 delavcev policije v predkazenskem postopku zaradi razlogov za sum storitve 328 kaznivih dejanj. Zoper 56 delavcev policije so bile vložene kazenske ovadbe in poročila za 60 kaznivih dejanj. Za 268 dejanj, storitve katerih je bilo osumljenih 410 delavcev policije, je bilo na podlagi zbranih obvestil ugotovljeno, da ni podlage za kazensko ovadbo. Zaradi storitve kaznivih dejanj je bilo 10 (8) delavcem policije izdano pisno opozorilo pred redno odpovedjo delovnega razmerja, 6 (10) je bilo izredno odpovedano delovno razmerje, enemu (0) je bilo delovno razmerje odpovedano redno.²⁷

Podatki iz Poročila Državnega pravobranilstva o odškodninskih tožbah proti državi v letu 2006 kažejo, da je povprečje na tem področju iz leta v leto večje.²⁸ Skupno število (pripad) novih zadev je bilo v letu 2006 večje kot v predhodnem obdobju (indeks 128). Skupna vrednost obravnavanih zadev se je povečala in dosega 7.355.740.072,16 EUR. V novih odškodninskih tožbah zaradi zatrjevanega nepravilnega dela upravnih in drugih državnih organov tožniki zatrjujejo naslednje nepravilnosti: protipravni fizični posegi policistov, ki povzročijo fizične poškodbe, primeroma v sedmih zadevah oškodovanci tožijo za odškodnino v skupnem znesku 107.734,94 EUR. Po oceni državnega pravobranilstva, ki izhaja iz pravnomočno zaključenih zadev, gre za posledice pomanjkljivega poznavanja pravil ali za neustrezno presojo okoliščin. Zaradi nepravilnega dela upravnih in inšpekcijskih služb v zvezi z vodenjem in odločanjem v različnih upravnih postopkih oškodovanci v 72 zadevah tožijo na plačilo odškodnine v skupnem znesku 29.510.463,75 EUR. Tovrstne odškodninske tožbe predstavljajo 100 % povečanje zadev v primerjavi z letom 2005. V porastu so tudi spori, ki jih rešujejo delovna in socialna sodišča. Veliko število novih zahtevkov kaže, da številni tožniki niso bili zadovoljni z odločbami svojega delodajalca oziroma drugih državnih organov in da odgovorni v državnih organih niso pokazali dovolj pripravljenosti slediti sodni praksi in v

²⁶ Poročilo policije za leto 2007: <http://www.policija.si/portal/statistika/lp/pdf/LetnoPorocilo2007.pdf>.

²⁷ Prav tam.

²⁸ Poročilo Državnega pravobranilstva za leto 2007 v času nastajanja tega prispevka še ni bilo dostopno.

naprej izgubljeni zadevi, še pred vložitvijo tožbe, urediti sporno razmerje. Vrstijo se tudi spori na področju socialnega varstva.²⁹

3. Kaj lahko za izboljšanje javne varnosti prispeva mediacija?

Krajevno se največ konfliktov javne varnosti zgodi v lokalnem okolju, nevarnost in teža posledic pa je tisti kriterij, ki odloča, kateri organ oziroma služba je pristojna za reševanje. Večina konfliktov, ki ogrožajo varnost življenja ljudi, premoženja, javnega reda in miru, je problem lokalne skupnosti. Zaradi tega so lokalne oblasti v različnih državah vedno bolj zainteresirane, da z različnimi programi in aktivnostmi tvorno sodelujejo pri zagotavljanju javne varnosti.³⁰ Sodeč po primerjalnih podatkih nekaterih evropskih držav oziroma lokalnih skupnosti je mediacija med pogostejšimi načini zmanjševanja in razreševanja konfliktov. S tem namenom delujejo v lokalnih skupnostih posebni centri za mediacijo, ki se povezujejo, izmenjujejo izkušnje in dobro prakso na državni ravni in širše.³¹

Pri nas kakega posebnega zanimanja za mediacijo pri reševanju najtežjih družbenih konfliktov in zagotavljanju javne varnosti v lokalnih skupnosti (še) ni. Zaradi relativno nizke ravni zavedanja o skupni odgovornosti za stanje javne varnosti ni niti enotnega pregleda nad vzroki in ne standardov dobre prakse za učinkovito reševanje in zmanjševanje posledic, kar bi naj preko različnih postopkov urejala ali je zanj vsaj formalno pristojna lokalna oblast.³² Morda bodo kaj več aktivnosti na tem področju prinesle zahteve novega Zakona o občinskem redarstvu o obveznem sodelovanju države in lokalnih oblasti pri zagotavljanju javne varnosti ter reševanju problemov pri uporabi prisilnih ukrepov in sredstev občinskih redarjev.³³

Zakon o občinskem redarstvu določa naloge in pooblastila, prisilne ukrepe in sredstva občinskih redarjev pri zagotavljanju javne varnosti, varnosti življenja ljudi in javnega reda v lokalni skupnosti. S tem so občinski redarji poleg policistov in pripadnikov drugih represivnih organov, na primer vojaške policije, carine, pooblaščenih uradnih oseb v zavodih za prestajanje kazni (pazniki), neposredno vključeni v preprečevanje in obvladovanje najhujših konfliktov v družbi.³⁴ Učenje in razvijanje praktičnih veščin za uporabo mediacije lahko pripomore k mirnemu reševanju družbenih konfliktov in tako zmanjšuje uporabo sile v njihovih postopkih. V zgoraj navedenih podatkih o pritožbah v policijskih postopkih izhaja, da je največ vzrokov za konflikte oziroma pritožbe v zvezi s

²⁹ Poročilo Državnega pravobranilstva za leto 2006 je dostopno na: http://www.dp-rs.si/fileadmin/dp.gov.si/pageuploads/SKUPNO_LETNO_POROCILO_ZA_LETO_2006.pdf

³⁰ Meško, G. e tal. (2004). Varnost v lokalni skupnosti - želje, ideali in ovire; dostopno na spletni strani: <http://www.google.si/search?hl=sl&q=Varnost+v+lokalni+skupnosti+Svet+&btnG=Iskanje&meta=cr%3DcountrySI>

³¹ Glejte, na primer: <http://www.urbansecurity.org/index.php?id=509>

³² Preko združenja Slovenskih občin, spletna stran <http://www.zdruzenjeobcin.si/prva.asp>, smo sicer poizvedovali o pregledu pritožb in stališčih slovenskih občin do reševanja pritožbenih postopkov z mediacijo, vendar so nam prijazno odgovorili, da s tovrstnimi podatki ne razpolagajo.

³³ Zakon o občinskem redarstvu (ZORed) (Uradni list RS, št. 139/06).

³⁴ Več o tem, v: Kečanović, B. (2008): Uvodna pojasnila - Predpisi o policiji, drugih varnostnih organih in zasebnem varovanju, GV Založba, Ljubljana.

policijskimi postopki pri zagotavljanju varnosti cestnega prometa, kjer je praviloma najmanj razlogov za uporabo sile. Iz tega izhaja, da je narava teh konfliktov pogojena predvsem s pomanjkanjem medsebojnega razumevanja in »suma« v komunikaciji. Če udeleženci tega niso zmožni pravočasno prepoznati in obvladati na nižjih ravneh intenzivnosti konflikta, se ta navadno stopnjuje in v nadaljevanju privede do hujših posledic. Kadar oseba v postopku vloži pritožbo oziroma tožbo proti uradni osebi ali proti njenemu delodajalcu, državi ali lokalni skupnosti, pa je tudi v tem primeru mediacija lahko primerna pot do rešitve, ki je sprejemljiva za obe strani. Zato bi bilo koristno, da imajo občinski redarji, policisti in druge uradne osebe v represivnih organih, kot tudi zasebni varnostniki in detektivi, v svojih programih izobraževanja obvezno usposabljanje in razvijanje veščin za mediacijo v tako občutljivih (kriznih) razmerah.³⁵

Mediacija zahteva človeka z ustreznimi vrlinami, znanjem in praktičnimi veščinami za uspešno reševanje sporov, da se lahko vživi v soljudi in dejansko stanje konkretnega primera (konflikta). To mu omogoča, da udeležence v konfliktu motivira, da se sami odpovedo stopnjevanju konflikta in skupaj poiščejo mirno rešitev. Na ta način mediacija ne samo da preprečuje in rešuje konkretne primere, pač pa krepi kulturo sobivanja in mirnega reševanja konfliktov na različnih področjih družbenega življenja v lokalni skupnosti in na državni ravni. S tem se dolgoročno zmanjšuje število konfliktov, ki jih sicer udeleženci prelagajo na organe državne in lokalne oblasti, izboljšuje kakovost bivanja ljudi ter splošno stanje javne varnosti v bivalnem in delovnem okolju. Z mediacijo je mogoče reševati različne probleme na področju civilnih sporov, družinskih sporov, med šolarji, v potrošniških sporih, delovnih sporih, upravnih sporih, medkulturnih in mednacionalnih sporih, celo v meddržavnih sporih.³⁶

Za konec

Konflikti na področju javne varnosti in posledice pri njihovem reševanju v postopkih državnih organov, organov lokalne skupnosti in služb zasebne varnosti rastejo, tako med posamezniki in skupinami kot v razmerju posameznikov do državnih in lokalnih organov oblasti. Vse skupaj se odraža v slabšanju javne varnosti na eni strani in povečanju odškodnin, ki jih zaradi različnih konfliktov plačujejo država, lokalne skupnosti ali delodajalci zasebnih varnostnih služb. Kaj vse bi lahko koristnega in plemenitega naredili, če bi samo nekaj procentov skupne vrednosti obravnavanih tožb proti državi, ki je v letu 2006 dosegla 7.355.740.072,16 EUR, namenili socialno šibkejšim sodržavljanom in sodržavljanom. Samo nekaj več dobre volje in strokovne pomoči pri reševanju konfliktov bi potrebovali, da bi lahko marsikateri cilj na tem področju dejansko uresničili. Dolgoročni učinki, ki jih ima mediacija na razvoj kulture sožitja in mirnega reševanja medsebojnih konfliktov, sicer niso merljivi, vendar tudi niso zanemarljivi. S tem ko mediacija pomaga reševati konflikte na miren in strpen način, nas hkrati uči, kako postanemo boljši ljudje in nam tako odpira obzorja lepšega in srečnejšega sveta.

³⁵ Lavtar, R. Kečanović, B. (2007). Zakon o občinskem redarstvu s komentarjem, GV Založba, Ljubljana.

³⁶ Ristin (2006).

Alenka Klemenčič, univ. dipl. iur.,
okrožna sodnica na Okrožnem sodišču v Ljubljani in mediatorica

in

mag. Maja Ovčak, magistrica pravnih znanosti
višja pravosodna svetovalka na Vrhovnem sodišču RS in mediatorica

MEDIACIJA V POTROŠNIŠKIH SPORIH

1. Uvod

Potrošnik je fizična oseba, ki pridobiva ali uporablja blago in storitve za namene izven njegove poklicne ali pridobitne dejavnosti.³⁷ Gre za ekonomsko in informacijsko šibkejše udeležence na trgu, zato pravice potrošnikov, ki so le na papirju, niso pravice. Potrošniki morajo namreč imeti možnost uresničevati svoje pravice, pri čemer pa se zaradi nesorazmerja med ekonomsko škodo na eni strani in sodnimi stroški ter zapletenostjo postopkov na drugi strani ne odločajo za sodno pot.³⁸ Prav zato jim alternativno razreševanje sporov ponuja možnost pravnega varstva, pri čemer pa morajo biti alternativni postopki za njih enostavno dostopni, hitri, poceni in učinkoviti. Zagotovljeno mora biti uresničevanje odločitev in preprečevanje ponavljanja kršitev. Prav tako je pomembno, da tudi podjetja alternativno razreševanje potrošniških sporov (v nadaljevanju ARPS) vidijo kot resnično alternativo sodni poti. Ključno je tudi, da ponujajo možnost pravične rešitve, ki jo je v praksi moč uveljavljati ter da obstoja dovolj

37 Drugi odstavek 1. člena Zakona o varstvu potrošnikov, Ur. list RS, št. 98/2004, v nadaljevanju ZVPot

38 Živa Drol Novak, Kakšne so potrebe in pričakovanja potrošnikov, prispevek na konferenci o Alternativnem reševanju potrošniških sporov – izkušnje nekaterih država EU ter razprava o ureditvi v Sloveniji, Ljubljana, 23. maj 2008.

veliko število uspešnih primerov, saj to gradi verodostojnost mehanizma.³⁹

2. Primerjalnopravni prikaz ureditve alternativnega razreševanje potrošniških sporov

Primerjalnopravni pregled sistemov ARPS pokaže, da se ti od države do države zelo razlikujejo in da nekega univerzalnega postopka ARPS ni. Glavna značilnost vseh evropskih ureditev je, da ne poznajo zgolj ene oblike ARPS. Mediacija se za razreševanje potrošniških sporov uporablja v večini evropskih držav (npr. Češka, Norveška, Belgija itd.), seveda s prilagoditvami klasičnih mediacijskih načel (npr. načela zaupnosti). Njej navadno sledi arbitražni postopek. Učinkovitost postopkov ARRP zagotavlja tudi možnost objave imen podjetij, ki odločitve razsodišča oziroma arbitraže niso spoštovale (t.i. black list).

3. Pravna ureditev v Republiki Sloveniji in smernice razvoja

V 2008 sta bila v Republiki Sloveniji sprejeta Zakon o arbitraži⁴⁰ in Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih sporih,⁴¹ ki pa se posebej ne nanašata na potrošniške spore. Zakona, ki bi celovito urejal ARPS v Sloveniji še nimamo, čeprav Resolucija o nacionalnem programu varstva potrošnikov 2006 - 2010 nalaga Uradu RS za varstvo potrošnikov vzpostavitev javne sheme ARPS.⁴² V javni razpravi je osnutek Zakona o alternativnem reševanju potrošniških sporov, ki pa kot edino možnost ARPS predvideva le razsodišče. Potrebno bi bilo, predvsem glede na primerjalnopravne izkušnje in kompleksnost potrošniških sporov, dopustiti in omogočiti še druge oblike ARS. Glede na naravo potrošniških sporov, kjer je potrošnik bistveno šibkejša stranka, bi bila tudi *med-arb* primerna in učinkovita metoda. V tej metodi sta namreč združeni tako mediacija kot arbitražna. Nevtralni mediator strankama najprej skuša pomagati rešiti spor na sporazumen način. Če do tega ne pride, pa sledi arbitražni postopek, v katerem pa mediator prevzame

39 Georg Mentschl, Kriteriji za uspešno alternativno razreševanje potrošniških sporov, prispevek na konferenci o Alternativnem reševanju potrošniških sporov – izkušnje nekaterih država EU ter razprava o ureditvi v Sloveniji, Ljubljana, 23. maj 2008.

40 Ur. list RS, št. 45/2008.

41 Ur. list RS, št. 56/2008.

42 Več o pravnih virih EU o mediaciji glej članek Gordane Ristin, Mediacija v pravu EU, Podjetje in delo, št. 7/2007, str. 1332.

vloga arbitra, ki reši odprta sporna vprašanja. Odločitev v arbitražnem postopku se lahko zaupa tudi drugi osebi, ki ni sodelovala v postopku posredovanja. Razmisliti bi veljajo tudi o uporabi *evaluativne mediacije*, kjer mediator sodeluje v pogajalskem procesu tako, da se zelo zgodaj osredotoči na vprašanje utemeljenosti potrošnikovega zahtevka kot osrednje vprašanje v pogajanju in v ta namen strankam ponudi svojo oceno o pričakovani končni odločitvi ter *zgodnje nevtralne ocene*, kjer nevtralni ocenjevalec strankam po predstavitvi argumentov z njihove strani pomaga opredeliti sporna pravna in dejanska vprašanja ter realneje ovrednoti možnost za končni uspeh v sporu. Nevtralni ocenjevalec v nadaljevanju poda svoje mnenje o pričakovani odločitvi sodišča. Ta metoda daje pozitivne rezultate v primerih, ko sodišče oceni, da je vrednotenje stranke o možnostih za uspeh v sporu povsem nerealno.⁴³ Zavedati se je namreč treba, da tudi potrošniki nimajo vedno prav in da so njihove predstave ter pričakovanja lahko tudi pretirana oz. precej nerealna.

Predlog Zakona o ARPS tudi preveč poudarja načelo pisnosti v postopku pred razsodiščem, kar potrošnike nedvomno (po nepotrebnem) dodatno obremenjuje, sam postopek pa podaljšuje. Zato bi bilo verjetno smiselno razmisliti o možnosti ustnega podajanje zahteve pri razsodišču in širjenju možnosti ustne obravnave. Takšna ureditev bi bila tudi v skladu s Priporočilom Evropske Komisije o načelih postopka pred telesi, pristojnimi za zunajsodno reševanje potrošniških sporov (98/257/EC, z dne 30. marca 1998, OJ L 115, 17. aprila 1998, stran 31) in Priporočilom 2001/310/ES z istim naslovom z dne 4. aprila 2001 (OJ L 109, 19. aprila 2001, stran 56). Komisija namreč priporoča sedem temeljnih načel, in sicer načelo strokovnosti, določenosti mediatorja, neodvisnosti in nepristranskosti, postopka mediacije, poštenosti postopka, jasnosti poravnave, stroškov in načelo zaupnosti, ki zagotavljajo pošten postopek.

Glede opredelitve potrošniških sporov menimo, da bi bilo treba spodnjo mejo vrednosti spornega predmeta spustiti s 40 EUR na 10 EUR. Ocenjujemo tudi, da je predlagana taksa v višini 20 EUR previsoka, saj bo nemalokrat presegala vrednost spora, in tako potrošnika ne bi spodbujala k reševanju sporov pred razsodiščem. Glede na naravo

⁴³ mag. Nina Betetto, Alternativno reševanje sporov, gradivo Društva mediatorjev Slovenije, namenjeno za izobraževanje novih mediatorjev, september 2007.

potrošniških sporov in statusa strank bi bilo smotrno razmisliti tudi o možnosti posluževanja brezplačne pravne pomoči.

Mediacija je generični pojem in ima na območju držav članic EU različno (pravno) tradicijo in ponekod tudi že izoblikovano kulturo mirnega reševanja sporov. Kjer poznajo in izvajajo ARS že dalj časa, ne dvomijo o koristnosti mirnega načina reševanja sporov: za stranke, družbo in državo.⁴⁴ Tudi v Sloveniji bi veljajo še več pozornosti nameniti informiranju potrošnikov o možnostih uporabe mediacije in njenih prednostih pri razreševanju potrošniških sporov. Jasno pa je, da bi bilo treba v potrošniških sporih sam postopek mediacije prilagoditi njihovi specifični naravi, kar pomeni, da bi bilo treba načelo zaupnosti omiliti. K učinkovitosti teh postopkov bi nedvomno prispevala tudi možnost objave imen podjetij na spletnih straneh organa, pristojnega za varstvo potrošnikov, ki v postopkih ARPS ne želijo sodelovati ali/ in odločitve razsodišča oziroma arbitraže niso pripravljeni spoštovati.

44 Ibidem.

Dagmar Komar, univ. dipl. iur.
Zavarovalnica Triglav d.d.,
mediatorka

MEDIACIJE V GOSPODARSKIH ZDRUŽENJIH FINANČNIH ORGANIZACIJ

I. BANČNO ZDRUŽENJE

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Članice Združenja bank Slovenije – GIZ, Ljubljana so v letu 2003 oblikovale in organizirale neodvisni institut - PORAVNALNI SVET, katerega osnovni namen je zunaj sodno reševanje sporov med strankami – fizičnimi osebami, ki ne opravljajo pridobitne dejavnosti, ter bankami in hranilnicami, članicami ZBS – GIZ.

Tehnične in materialne pogoje za delovanje poravnalnega sveta zagotavlja ZBS. Poravnalni svet sestavljajo predstavniki potrošnikov, predstavniki bank in predsednik poravnalnega sveta.

Predsednik poravnalnega sveta je vsakokrat strokovno neodvisen strokovnjak s širokim teoretičnim in praktičnim znanjem ter delovnimi izkušnjami s bančnega in finančnega področja. Predstavnike potrošnikov imenujejo in razrešujejo potrošniške organizacije, predstavnike bank pa imenuje in razrešuje nadzorni svet ZBS na predlog bank. Enako tudi imenuje predsednika poravnalnega sveta nadzorni svet ZBS. Akt o ustanovitvi poravnalnega sveta je krovni akt, ki ureja ustanovitev, delovno področje, imenovanje, organiziranje, nadzor, financiranje, poročanje in način dela poravnalnega sveta pri ZBS za zunaj sodno reševanje sporov med banko oz. hranilnico in stranko ter določa postopek z vlogami strank, ki merijo na zunaj sodno reševanje sporov med strankami in bankami oziroma hranilnicami, članicami ZBS – GIZ. Poravnalni svet odloča o sporih med strankami in bankami, ki so nastali zaradi kršitev pogodbenih razmerij, nespoštovanja splošnih pogojev poslovanja bank ali dobrih bančnih poslovnih običajev.

Poravnalni svet se je v letu 2004 sestal 42 krat, v letu 2005 skoraj vsak mesec, skupaj 14 krat, prav tako se je v letu 2006 sestal 14 krat, vsak mesec po enkrat, v maju in decembru pa po dva krat. V letu 2006 je poravnalni svet obravnaval 31 zadev. Največ pritožb strank je bilo zaradi neizplačila denarja na bankomatih, zlorabe ukradenih kartic, nepravilno vodenih transakcijskih in osebnih računov, blokad transakcijskih računov in hranilnih knjižic, preveč zaračunanih obresti iz kreditov, pologa denarja v depozitno enoto na bankomat, premalo izplačanih obresti iz modrega varčevanja, nespoštovanja aneksa h kreditni pogodbi, nepravilnega ravnanja pri unovčenju vrednostnih papirjev, zaračunavanja stroškov za opomine in zlorabe finančnega instrumenta Western Union..

S takšnim načinom delovanja poravnalnega sveta, se približujemo izpolnjevanju načel, ki jih priporočajo Evropski organi ob spoštovanju potrošniških pravic. Poravnalni svet sledi načelu transparentnosti in načelu kontradiktornosti. Načelo neodvisnosti pa je tudi zagotovljeno, saj na poravnalnem svetu, ki je kolegijski organ, sodeluje enako število predstavnikov potrošnikov in ponudnikov storitev, to je bank in hranilnic.

PRAVNA UREDITEV

Pravna osnova za ustanovitev poravnalnega sveta je Direktiva 97/5/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 27. januarja 1997 o čezmejnih nakazilih, Zakon o bančništvu, Zakon o plačilnem prometu in Zakon o trgu finančnih instrumentov. Vsa navedena zakonodaja določa obveznost vzpostavitve sheme izvensodnega reševanja sporov. Interna akta, ki sta bila sprejeta pa sta Akt o ustanovitvi in delu poravnalnega sveta in Poslovnik o delu poravnalnega sveta.

SMERNICE RAZVOJA

V tem trenutku je »pomanjkljivost« delovanja poravnalnega sveta v tem, da odločitve nimajo izvršilnega naslova. Poravnalni svet lahko le priporoča kako je treba pritožbo stranke rešiti, nima pa vpliva na dejansko izvršitev. Poravnalni svet ima informacijo o tem kako banke in hranilnice spoštujejo njegova priporočila, in lahko se reče, da se te načeloma (v večini primerih) izvršujejo. Poravnalni svet sedaj sprejema pritožbe strank, ki ne vsebujejo velikih zneskov. Stranke se pritožujejo večinoma zaradi svojih principov in ker imajo občutek, da so prevarane s strani bank. Če bi stranke bile prikrajšane za velike zneske, potem se prav gotovo ne bi pritožile na poravnalni svet, pač pa bi že zaradi visokih zamudnih obresti iskale svojo pravico na sodišču. Tako pa poravnalni svet obravnava majhne spore, takšne, ki jih sodišča sploh ne sprejmejo v obravnavo. Ker tudi zakon o plačilnem prometu predvideva enak način reševanja sporov med sptimi stranmi glede določenega segmenta izvajanja plačilnega prometa, se je delovanje poravnalnega sveta v letu 2007 razširilo še na odločanje v teh zadevah tudi kadar gospodarske družbe, ki opravljajo pridobitno dejavnost niso zadovoljne z delovanjem bank in hranilnic, vendar samo iz naslova določenega segmenta opravljanja plačilnega prometa. Smiselno enako velja po zakonu o trgu finančnih instrumentov za spore z neprofesionalnimi strankami.

II. ZAVAROVALNO ZDRUŽENJE

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Za namene zagotavljanja izvensodnega reševanja sporov med zavarovalnicami oz. pozavarovalnicami ter zavarovalnicami in njihovimi strankami, delujejo pri Slovenskem zavarovalnem združenju:

- razsodišče

- varuh pravic s področja zavarovalništva - od julija 2004
- mediacijski center - od julija 2004.

Razsodišče pri Slovenskem zavarovalnem združenju

Za obravnavanje kršitev kodeksa v odnosih med zavarovalnicami je pristojno razsodišče pri Slovenskem zavarovalnem združenju. Postopek pred razsodiščem in njegovo organizacijo ureja Poslovnik o delu razsodišča pri Slovenskem zavarovalnem združenju. Razsodišče nadzoruje izvajanje Zavarovalnega kodeksa s strani članic Slovenskega zavarovalnega združenja, presoja njegove kršitve v odnosih med članicami združenja ter izreka ukrepe. Pogoje za delo razsodišča zagotavlja združenje.

Varuh pravic s področja zavarovalništva

Varuh odloča o sporih med strankami in zavarovalnicami, do katerih je prišlo zaradi nespoštovanja zavarovalnega kodeksa ter drugih dobrih poslovnih običajev in temeljnih standardov zavarovalne stroke. Varuh ne obravnava sporov iz zavarovalnih razmerij, ki bi glede na svoj pravni značaj in vsebino sodili v pristojnost odločanja sodišča.

Mediacija je oblika alternativnega reševanja sporov s pomočjo nevtralne strokovne osebe (ali dveh oseb), ki ne more izdati zavezujoče odločbe, ampak s svojim delovanjem v neformalnem postopku udeležencem pomaga doseči sporazum, ki spor razrešuje oziroma na novo ureja medsebojne pravice in obveznosti. Mediacija je po sprejetem pravilniku eden izmed načinov izvensodnega reševanja sporov med zavarovalnicami in udeleženci ter sporov med zavarovalnicami ter so dopustne v potrošniških sporih in v drugih sporih, ki izvirajo iz zavarovalnih in odškodninskih razmerij na podlagi zavarovalnih pogodb ali na podlagi zakona in sicer o pravicah zavarovalcev, zavarovancev, oškodovancev ali zavarovalnic.

Arbitražna pri Zavarovalnici Triglav: Posebej pa je potrebno izpostaviti uspešno delovanje Arbitraže v okviru Zavarovalnice Triglav, ki deluje že od leta 1982. Gre za fakultativno obliko alternativnega reševanja sporov med zavarovalnico in njenimi zavarovanci. Z leti se je pokazalo, da se vedno več zavarovancev obrača nanjo glede rešitve spora, saj gre za zelo hiter, učinkovit in stroškovno najcenejši način rešitve spora. Kljub temu, da je postopek pred arbitražo enostopenjski in da je odločba dokončna, so analize pokazale, da se praksa arbitražnih odločb npr. glede priznanih odškodnin ne razlikuje od sodno priznanih odškodnin.

Prednost arbitražnega načina reševanja sporov je v tem, da je postopek pred arbitražo brezplačen, stranke krijejo le stroške svojega odvetnika in morebitne stroške izvedencev. Izpostaviti je potrebno kot izjemno prednost hitrost arbitražnega postopka, povprečni čas odločanja je 8 mesecev (obrnava se preko 200 zadev letno). Dalje imajo stranke možnost imenovati za arbitra strokovnjaka z določenega področja, same lahko delno vplivajo na potek postopka, postopek je prožnejši, manj formalen od sodnega .

PRAVNA UREDITEV

Pogoje za ustanovitev, sestavo posameznega organa, način dela ter postopek pred posameznim organom urejajo Poslovnik o delu razsodišča pri Slovenskem zavarovalnem združenju, Akt o ustanovitvi in delu varuha pravic s področja zavarovalništva ter Pravilnik o delu mediacijskega centra in o postopku mediacij pri Slovenskem zavarovalnem združenju. Vsaka članica združenja sprejme Zavarovalni kodeks. Sicer pa je osnova za uvedbo izvensodnih načinov reševanja sporov v zavarovalnem sektorju Zakon o zavarovalništvu.

SMERNICE RAZVOJA

V prvih dveh letih (2005 in 2006) je Mediacijski center na leto obravnaval okrog 170 predlogov za mediacijo. Kljub temu, da ima reševanje sporov mnoge prednosti pred sodnim reševanjem, je v letu 2006 opaziti znaten padec števila soglasij zavarovalnic za mediacijo (v letu 2005 – 43,8 %, v letu 2006 samo 21,6 %). Ugotovimo lahko, da se mediacija zaključi hitro, saj se je v roku pet mesecev od prejema predloga za mediacijo zaključilo 90 % postopkov, samo v 10 % pa je bil potreben postopek, ki je trajal več kot pol leta. V večini primerov je šlo za odškodninske zahtevke iz naslova zavarovanja avtomobilske odgovornosti (32,1 %), drugih zavarovanj odgovornosti (30,1 %), in nezgodnih zavarovanj (25 %). Nekaj primerov je bilo tudi iz kasko zavarovanj (5,8 %), premoženjskih zavarovanj (3,8 %) in drugih zavarovanj (3,2 %).

Kljub temu, da je uspešnost mediacij nekoliko boljša (v letu 2005 - 71 %, v letu 2006 – 87,1 %), bi bilo potrebno vložiti večje napore v prepoznavnost postopkov s strani zavarovancev ter s strani zavarovalnic doseči večje zaupanje ter pripravljenost k tovrstnim reševanjem sporov. Glede potreb sektorja, se zapaža bistveno zmanjšanje podanih soglasij s strani zavarovalnic. Ker zavarovalnice najpogosteje kot razlog za neudeležbo navedejo samo nezmožnost približevanja stališč ali pa da je zadeva zanje zaključena, bi bilo potrebno proučiti primerljive evropske načine reševanje sporov in jih aplicirati na slovenske specifikke

III. ZDRUŽENJE DRUŽB ZA UPRAVLJANJE

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Vseh 14 slovenskih družb za upravljanje investicijskih skladov je članic združenja. Vse družbe za upravljanje imajo vzpostavljeno shemo izven sodnega reševanja sporov, ki je razvidna iz pravil upravljanja in prospekta vzajemnega sklada oziroma prospekta investicijske družbe. Sheme izvensodnega reševanja sporov so vzpostavljene dvofazno. Najprej poteka interni pritožbeni postopek znotraj družbe za upravljanje, temu pa v primeru enajstih družb za upravljanje sledi postopek pred stalno arbitražo na Ljubljanski borzi vrednostnih papirjev, tri družbe za upravljanje pa so vzpostavile svoje razsodišče. Na podlagi odgovora članic in sekretarja stalne arbitraže na Ljubljanski borzi vrednostnih papirjev vam sporočamo, da doslej postopkov, ki jih družba za upravljanje in vlagatelji niso mogli rešiti že v 1. fazi, ni bilo. Iz odgovorov članic zaključujemo, da je pritožb oziroma reklamacij malo, kar je posledica dejstva, da je dejavnost investicijskih skladov

zelo strogo regulirana in družbam za upravljanje ne dopušča odstopanja od pravil upravljanja (statuta) oziroma prospekta investicijskega sklada. Večina pritožb vlagateljev/delničarjev se je nanašala še na pritožbe v zvezi z vpisi lastniških certifikatov na podlagi zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij (Ur. l. RS št. 55/92 s spremembami).

PRAVNA UREDITEV

226. člen Zakona o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (Ur. l. RS št. 110/02 s spremembami) 226. člen Zakona o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (Ur. l. RS št. 110/02 s spremembami) določa obveznost vzpostavitve učinkovite sheme izvensodnega reševanja sporov med ponudniki storitev upravljanja investicijskih skladov in premoženja dobro poučenih vlagateljev na eni strani ter vlagatelji v investicijske sklade, ki jih upravlja oziroma dobro poučenimi investitorji, s katerimi je sklenila pogodbo o upravljanju finančnega premoženja na drugi strani.

- Sklepi Agencije za trg vrednostnih papirjev:
 - Sklep o podrobnejši vsebini prospekta in izvlečka prospekta vzajemnega sklada, Uradni list RS, št. 119-5084/2006
 - Sklep o podrobnejši vsebini pravil upravljanja vzajemnega sklada, Uradni list RS, št. 80-3846/2003
 - Sklep o podrobnejši vsebini prospekta in izvlečka prospekta investicijske družbe, Uradni list RS, št. 126-5303/2004

Direktiva Sveta o kolektivnih naložbenih podjemih za vlaganja v prenosljive vrednostne papirje (85/611/EEC z dopolnitvami) ne ureja področja izvensodnega reševanja sporov med ponudniki storitev in vlagateljev. Razlogov za uvedbo obveznosti vzpostavitve sheme izvensodnega reševanja sporov v družbah za upravljanje pa ni zaslediti niti v Poročevalcu Državnega zbora RS št. 103/02, kjer je bil objavljen predlog zakona o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (Ur. l. RS št. 110/02)

SMERNICE RAZVOJA

Glede na zgoraj navedeno ocenjujemo, da je obstoječa regulativa, ki se nanaša na izvensodno reševanje sporov, na področju investicijskih skladov, primerna.

IV. GOSPODARSKO INTERESNO ZDRUŽENJE

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Stalna arbitraža pri GZS je v Republiki Sloveniji edina splošna institucionalna arbitraža. Stalna arbitraža je samostojna in neodvisna institucija, organizirana pri Gospodarski zbornici Slovenije (GZS), ki zagotavlja možnosti za njeno delovanje.

Kot vsaka institucionalna arbitraža ima tudi stalna arbitraža pri GZS svoja pravila postopka in listo arbitrov, na kateri so ugledni strokovnjaki z velikim strokovnim in praktičnim znanjem s posameznih področij gospodarskega prava. Na stalni listi domačih in tujih arbitrov je imenovanih sto arbitrov, 50 iz Slovenije in prav toliko iz dvajsetih drugih držav, kar zagotavlja ustrezne kadrovske zmožnosti za reševanje domačih in mednarodnih sporov. Ker je stalna arbitraža dobila pristojnost za reševanje mednarodnih sporov šele z nastankom samostojne države, je njeno delovanje v zadnjih letih intenzivno usmerjeno tudi v razširitev sodelovanja s tujimi arbitražnimi institucijami. V ta namen ima stalna arbitraža pri GZS s tujimi institucionalnimi arbitražami sklenjenih že 18 sporazumov o sodelovanju na področju mednarodne trgovinske arbitraže, in sicer s Hrvaško, Makedonijo, Romunijo, Litvo, Jordanijo, Japonsko, Tajsko, Kitajsko, Mehiko, Estonijo, Bolgarijo, Madžarsko, Egiptom, Ukrajino, Malezijo, Slovaško, Poljsko in Italijo.

Stalna arbitraža pri GZS organizira in zagotavlja dve obliki reševanja sporov in sicer arbitražno reševanje sporov in posredovanje oziroma conciliacijo.

V poslovni praksi se stranke za pristojnost stalne arbitraže praviloma lahko dogovorijo za vse gospodarske spore, ki izhajajo iz njihovih medsebojnih poslovnih razmerij. Pri tem ni pomembno, ali gre za spore med pravnimi in/ali fizičnimi osebami, niti ni pomembno njihovo članstvo v GZS. Osnovni prvi pogoj za arbitražno reševanje spora je sklenitev arbitražnega sporazuma. To pomeni, da se morata stranki izrecno dogovoriti, da bo spor reševala arbitraža in ne sodišče, ki bi bilo sicer pristojno za reševanje sporov. Reševanje sporov pred stalno arbitražo v primerjavi z reševanjem sporov pred državnimi sodišči ponuja prednosti, ki se kažejo predvsem:

- v hitrosti postopka (zadeva se začne obravnavati takoj, ko je plačan predjem za stroške, postopek je enostopenjski in se konča z izdajo pravnomočne odločbe, ki je izvršilni naslov);
- nejavnosti postopka;
- manjših stroškov postopka;
- stranke same izberejo arbitra, ki naj bi reševal spor, s stalnega seznama domačih in tujih arbitrov;
- večji avtonomiji strank pri oblikovanju postopka.

Arbitražni postopek se začne s tožbo, in sicer z dnem, ko stalna arbitraža prejme tožbo. Tožba mora poleg klasičnih elementov, ki jih ima vsaka tožba (imena strank, določen zahtev, navedba dejstev, na katera tožnik opira zahtevek in dokazila), imeti tudi

navedbo, da je bila dogovorjena pristojnost stalne arbitraže, in ime arbitra, ki ga stranka imenuje za reševanje spora. Po vložitvi tožbe mora tožeča stranka v dveh mesecih plačati predujem za stroške postopka, s katerim se pokrije nagrada za arbitra in administrativni stroški stalne arbitraže. Po plačilu predujma, ki je določen v tarifi glede na vrednost spora, se postopek nadaljuje. Stalna arbitraža tožbo vroči toženi stranki in jo povabi, da na tožbo v določenem roku odgovori in imenuje arbitra. Arbitražni postopek se konča z arbitražno odločbo. Odločba mora biti izdana v pisni obliki in mora biti obrazložena, razen če se stranki dogovorita drugače. Arbitražna odločba ima nasproti strankam moč pravnomočne sodbe in je izvršilni naslov, na podlagi katerega lahko tožeča stranka predlaga izvršbo na sodišču. Zoper arbitražno odločbo ni mogoče vložiti pritožbe. To je tudi bistvena razlika v primerjavi s postopkom pred sodiščem, kjer ima stranka možnost vložiti pritožbo in s tem tudi možnost za dodatno podaljšanje postopkov.

PRAVNA UREDITEV

Pravna osnova za začetek delovanja Arbitraže je bil sprejeti Zakon o Gospodarski zbornici Slovenije (Ur.l. RS 14/1990, 49/1998, 19/2000, 30/2003, 60/2006), samo organizacijo in postopkovna pravila pa so določena v Pravilniku o organizaciji Stalne arbitraže pri Gospodarski zbornici Slovenije in Pravilniku o arbitražnem in posredovalnem postopku pred stalno arbitražo pri Gospodarski zbornici Slovenije.

dr. Mateja Končina Peternel,
višja sodnica, mediatorica in predavateljica v izobraževalnih programih za mediatorje

Družinska mediacija

1. Pomembni mednarodni dokumenti

2. Dokumenti Evropske unije

2.1. Zelena knjiga (Green paper) o alternativnih metodah za reševanje sporov

Evropski svet je že leta 2000 v Tampereju sprejel sklepe o alternativnih metodah za reševanje civilnih in gospodarskih sporov. V tem dokumentu Evropska komisija izraža podporo razvoju teh postopkov, razlaga prednosti tovrstnih postopkov (zlasti pri reševanju sporov z mednarodnim elementom), izpostavlja pa tudi posamezna vprašanja glede tega, v kakšni meri in na kakšen način naj Evropska Unija vpliva na sam razvoj tovrstnih postopkov državah članicah. Ta dokument se nanaša na postopke alternativnega reševanja sporov na področju civilnega in gospodarskega prava, vključno z delovnim pravom, družinskim pravom in področjem varstva potrošnikov.

2.3. Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah

V letu 2004 je Evropska komisija na podlagi odziva na Zeleno knjigo pripravila predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta Evropske unije o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah. V Direktivi o nekaterih vidikih mediacije je posebej poudarjen velik pomen povezave med mediacijo in civilnimi postopki.

2.4. Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003

V 25. točki uvoda Uredbe Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo je poudarjeno, da morajo centralni organi držav članic sodelovati tudi pri vzpodbujanju sporazumne rešitve družinskih sporov in da v ta namen sodelujejo v Evropski pravosodni mreži v civilnih in gospodarskih zadevah, oblikovani z Odločbo Sveta 2001/470/ES z dne 28. maja 2001 o ustanovitvi Evropske pravosodne mreže v civilnih in gospodarskih zadevah.

2.2. Evropski kodeks za ravnanje mediatorjev

V letu 2003 je Evropska komisija vzpodbudila oblikovanje Evropskega kodeksa za ravnanje mediatorjev (European Code of Conduct for Mediators). Ta vsebuje vrsto pravil, ki so namenjena zagotavljanju kvalitetnih storitev na področju mediacije, uporaba kodeksa pa je v celoti prostovoljna. Komisija Sveta Evrope za učinkovitost sodstva

(CEPEJ) je v svojih smernicah za čim boljšo implementacijo priporočil o mediaciji državam članicam priporočila uporabo tega kodeksa.

3. Dokumenti Sveta Evrope

3.1. Priporočilo Sveta Evrope o družinski mediaciji

Priporočilo Sveta Evrope o družinski mediaciji temelji na 13. členu Evropske konvencije o izvrševanju otrokovih pravic, ki jo je ratificirala tudi Republika Slovenija in je zato za nas pravno zavezujoča (Ur.l. RS-MP, št. 22/99). Ta določa, da si mora vsaka država podpisnica s postopki kot je na primer mediacija prizadevati doseči sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke. Pri oblikovanju priporočila pa se je Odbor strokovnjakov za družinsko pravo oprl tudi na spoznanja tistih držav, ki mediacijo že dalj časa uporabljajo v družinskopravnih postopkih.

Svet Evrope v Priporočilu o družinski mediaciji opredeljuje namen mediacije, ureja postopek mediacije, status dogovorov, ki jih vpleteni sprejmejo v postopku mediacije, razmerje med mediacijo in formalnimi družinskopravnimi postopki in promocijo mediacije.

V uvodu priporočila je poudarjeno, da je mediacija kot metoda za reševanje sporov izrazito v korist otrok, saj izboljša sporazumevanje med člani družine, s tem pa zmanjšuje konflikt med strankami v sporu. Rezultat družinske mediacije je prijateljski dogovor, ki zagotavlja ohranjanje stikov otroka z staršema in osebami, na katere je navezan. Mediacija zmanjšuje stroške postopka tako za stranke postopka kot za državo in skrajšuje čas, ki bi bil sicer – upoštevač tudi pravna sredstva in morebitno izvršbo – potreben za dokončno razrešitev spora. Zato Svet Evrope državam članicam v uvodu priporoča, da to metodo reševanja sporov čimbolj uveljavijo.

Po priporočilu je družinska mediacija namenjena reševanju vseh sporov med člani družine, ne glede na to, ali so v krvnem sorodstvu ali v svaštvu, kakor tudi reševanju sporov med osebami, ki živijo ali so živele v razmerjih, ki so opredeljena kot družinskopravna razmerja v zakonodaji matične države. Pri tem države lahko same določijo, da se mediacija uporabi pri reševanju samo določenih družinskopravnih zadev.

Po priporočilu mediacija načeloma ne sme biti obvezna. Države jo lahko organizirajo preko javnih ali zasebnih ustanov. Vendar mora država zagotoviti ustrezno izbiro in usposabljanje mediatorjev ter ustrezne standarde, ki jih morajo mediatorji spoštovati.

Pri oblikovanju postopka mediacije morajo po priporočilu države zagotoviti, da je mediator nepristranski in neopredeljen do izida postopka. Mediator mora spoštovati stališča obeh strank in jima zagotoviti enak položaj v postopku mediacije. Mediator ne sme imeti pristojnosti, zaradi katerih bi lahko strankam vsiljeval določeno rešitev spora. Članom družine mora biti v postopku mediacije zagotovljena zasebnost. Podatkov, ki jih

udeleženi izvedo v postopku mediacije, ni mogoče uporabiti v formalnih družinskopravnih postopkih razen v primerih, ko stranke s tem soglašajo ali ko je to potrebno zaradi varstva ogroženega otroka. Mediator mora ves čas spoštovati načelo največje koristi otroka. Mediator lahko strankam posreduje tudi pravne informacije, ne sme pa strankam pravno svetovati.

Po priporočilu Sveta Evrope naj bi države omogočile, da bi sporazume, ki bi jih stranke sklenile v postopku mediacije, pristojni organi za reševanje družinskopravnih sporov prevzeli v formalne odločbe.

Svet Evrope svojim članicam priporoča, naj mediaciji priznajo avtonomijo in jo izvajajo bodisi pred, med ali po pravnem postopku. Države naj omogočijo prekinitev pravnih postopkov zaradi postopka mediacije, vendar mora v tem primeru pristojni organ obdržati možnost sprejemanja začasnih odredb za zaščito udeleženih ali njihovega premoženja. Države morajo zagotoviti tudi sodelovanje med organi, ki izvajajo mediacijo in pristojnimi organi, ki odločajo v družinskopravnih zadevah, zlasti v zvezi z obveščanjem o samem poteku in rezultatih mediacije.

Svet Evrope v priporočilu poudarja tudi velik pomen mediacije v družinskopravnih sporih z mednarodnim elementom.

Komisija za izboljšanje učinkovitosti sodstva (European Commission for the efficiency of justice, v nadaljevanju CEPEJ) Sveta Evrope je pripravila smernice za boljšo implementacijo že obstoječih priporočil Sveta Evrope za posamezne vrste mediacij, seveda z vidika boljše učinkovitosti sodstva. Smernice smo upoštevali pri oblikovanju predlogov za razvoj družinske mediacije v Republiki Sloveniji.

4. Družinska mediacija v Republiki Sloveniji

V januarju leta 2001 se je na pravnem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani začel izvajati pilotski projekt alternativnega reševanja sporov. Konec meseca maja 2002 se je začel izvajati tudi poseben program družinske mediacije.

V pilotski projekt družinske mediacije na Okrožnem sodišču v Ljubljani so zajeti družinsko pravni spori in spori iz premoženjskih razmerij med zakoncema in zunajzakonskima partnerjema in sicer:

- spori o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok
- spori glede izvrševanja pravice do osebnih stikov
- spori glede obsega in delitve skupnega premoženja zakoncev.

Mediacijo izvajajo sodniki in zunanji strokovnjaki - odvetniki, socialni delavci, psihologi. Če je mediacija namenjena le reševanju premoženjskopravnih vprašanj, vodi postopek le en mediator in sicer strokovnjak ali strokovnjakinja s področja prava. V primeru, ko pa je

mediacija namenjena tudi reševanju vprašanj glede vzgoje in varstva otrok, pa mediacijo vodita dva strokovnjaka v paru, po možnosti različnih spolov pri čemer je eden strokovnjak oziroma strokovnjakinja s področja prava drugi pa s področja psihologije ali socialnega dela. Postopek mediacije je v tem projektu za stranke brezplačen, financiran je iz sredstev Okrožnega sodišča v Ljubljani. Sodnik nikoli ne prevzame mediacije v zadevi, ki jo sicer sam obravnava. Pravnim strankam je v celoti zagotovljena zaupnost postopka, razen v primeru, če gre za varstvo koristi ogroženega otroka. V primeru, če stranki v postopku mediacije dosežeta dogovor, pa dežurni sodnik - potem, ko ugotovi, da so izpolnjeni pogoji po Zakonu o pravnem postopku - ta dogovor zapiše kot sodno poravnavo.

V letu 2002 sta soglasje za družinsko mediacijo dali obe stranki v 23,9 % vseh zadev, v katerih je Okrožno sodišče v Ljubljani ponudilo možnost rešitve spora z mediacijo, v letu 2003 29,7 % strank, v letu 2004, 36,9 % strank, v letu 2005 39 % strank in v letu 2006 32,8 % strank. V zadevah, v katerih sta obe stranki soglašali z mediacijo je bila ta uspešno zaključena s sporazumom v 48,6 % zadevah v letu 2002, v 70,1 % zadevah v letu 2003, v 74,7 % zadevah v letu 2004, v 70,4 % zadevah v letu 2005 in v 70,8 % zadevah v letu 2006.

Na podobnih izhodiščih temeljijo tudi pilotski projekti družinske mediacije, ki se izvajajo na Okrožnem sodišču v Kopru, Novi Gorici, Mariboru, z nekaterimi razlikami pa tudi na Okrožnem sodišču v Celju.

Družinsko mediacijo pa v Republiki Sloveniji izvajajo tudi nevladne organizacije in zasebniki povsem neodvisno od sodnega postopka. Žal nisem našla podatkov o vseh izvajalcih družinske mediacije, je pa Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v 2007 po sklepu ministrice, izdanem v postopku izvedbe javnega razpisa za sofinanciranje programov v podporo družini v letu 2007 (šifra 66307-1/2007-6, z dne 22.5.2007) v ta namen namenilo denarna sredstva 11 pravnim osebam oziroma podjetnikom, ki izvajajo mediacijo.

5. Smernice razvoja družinske mediacije v Republiki Sloveniji

1. Vzpodbujati bi bilo treba obstoj različnih oblik družinskih mediacij: sodnim postopkom pridružene in od sodnih postopkov neodvisne, družinske mediacije v javnem in v zasebnem sektorju.

2. Država bi morala zaradi posebnega varstva, ki ga po 56. členu Ustave Republike Slovenije uživajo otroci, zagotoviti financiranje družinskih mediacij, saj so te izrazito v korist otrok, ker zanje predstavljajo najmanj boleč način rešitve spora.

3. Izvajalci mediacije bi morali v sodelovanju z državo oblikovati nacionalni organ, v katerem bi bili enakovredno zastopani različni izvajalci družinskih mediacij in neodvisni strokovnjaki. Ta bi moral predpisati minimalne pogoje za izobraževanje družinskih

mediatorjev in v ta namen oblikovati enotne kriterije za ocenjevanje, na podlagi katerih bo mogoče primerjati posamezne programe, predpisati pogoje za podeljevanje koncesij za izvajanje od države plačanih družinskih mediacij in tudi oblikovati enotna merila za akreditacijo družinskih mediatorjev ter preverjati kvaliteto družinskih mediacij.

4. V Družinskem zakoniku bi morale biti pravno urejene posebnosti družinske mediacije: izjema od načela zaupnosti zaradi varstva koristi otrok, sodelovanje otroka v postopku mediacije, morebitna omejitev trajanja družinske mediacije zaradi hitrosti družinsko pravnih postopkov, uvedba obveznih informativnih narokov pred vložitvijo tožb, kjer strokovnjaki stranke seznanijo s prednostmi družinske mediacije.

5. Zagotoviti bi bilo treba možnost preoblikovanja sporazumov, doseženih v družinski mediaciji, v sodno poravnavo ne glede na to, ali gre za sodnim postopkom pridruženo ali samostojno družinsko mediacijo.

6. Država mora preko medijev širšo javnost seznanjati z vsebino in prednostmi družinske mediacije. Zagotoviti mora izobraževanja za sodnike, odvetnike, druge pravne strokovnjake in strokovnjake centrov za socialno delo. V statute strokovnih združenj je treba vnesti obveznost vzpodbujati reševanje sporov z mediacijo.

7. Okrepiti je treba vlogo sodnikov pri vzpodbujanju in napotitvi strank na družinske mediacije. V ta namen je treba na nacionalni ravni organizirati sodnim postopkom pridružene mediacije ali pa liste mediatorjev, h katerim lahko sodniki napotijo stranke.

8. Država bi morala uporabiti različne ukrepe za vzpodbujanje mediacije – znižanje oziroma oprostitvev plačila sodnih taks, obvezna udeležba v mediaciji za prosilce za brezplačno pravno pomoč, nepriznanje (dela) stroškov postopka stranki, ki se ni hotela udeležiti mediacije, oziroma oblikovanje takšnih predpisov o odvetniških stroških, da bodo odvetniki stimulirani za vzpodbujanje reševanja sporov z družinsko mediacijo.

9. Država naj preko Evropske pravosodne mreže vzpodbudi organiziranje družinskih mediacij v družinskopravnih zadevah z mednarodnim elementom.

Biljana Konjević Čenić, dipl. org. in manag.,
mediatorica

in

Robert Friškovec, zaporniški vikar

MEDIACIJA MED ŽRTVAMI IN MLADOLETNIMI STORILCI

Prikaz obstoječega stanja

Kazenski postopek mladoletnih se loči od kazenskega postopka za odrasle. Posebej so urejene oblike procesa glede na mladoletnega storilca. (XXVI. poglavje Zakona o kazenskem postopku). Mladoletniki so obravnavani drugače zaradi različnih dejavnikov, ki so povezani z njimi med drugim tudi zaradi iskanja svoje identitete.

Posredniki začetka mladostniške kriminalitete so lahko navzoči v družini, šoli, družni in posamezniku. Zato je potrebno usmeriti pozornost na vsa dejavnike, kjer se pojavijo kriminalna dejanja, ravno zaradi vključenosti različnih strani v mediacijski proces. Socialno-politični kontekst je mnogokrat ključnega pomena za razumevanje mladoletne kriminalitete.⁴⁵

Mediacija je v primerih mladoletnih storilcev priporočena v primerih: tatvin, kraj, ropov, vandalizma, napadov in nasilništvom, v primerih, kjer odnos med žrtvijo in mladoletnim storilcem potrebuje oporo.

Osnovna nit mediacije med žrvami in mladoletnimi storilci je zelo podobna kot pri mediaciji med žrtvami in storilci. *Gre za proces, ki daje žrtvam kriminalnih dejanj možnost srečanja s storilcem v varnem in strukturiranem okolju, ki ima v zakupu storilčevo odgovornost. Ob usposobljenem mediatorju žrtev da vedeti, kako je kriminalno dejanje vplivalo nanjo. dobi odgovore na vprašanja in je neposredno povabljena k graditvi obnovitvenega načrta za storilca, ki je odgovoren za povzročeno izgubo ali povzročeno škodo. Storilci so pripravljene direktno prevzemati odgovornost za svoje vedenje, razume vpliv tega kar je storil in izdelava načrt zadoščenja oz. odškodnine. Za storilčevo dejanje sodišče naloži posledice. Nekateri mediacije med žrtvami in storilci mnogi imenujejo tudi srečanje med žrtvijo in storilcem, pomiritev med žrtvijo in storilcem ali zgolj posvetovanje med žrtvijo in storilcem.*

⁴⁵ M. Stephenson, *Effective Practice in Youth Justice*, Willan Publishing, Devon 2007, str. 164.

Čeprav je običaj, da se stranki v primeru mediacije sami odločita zanjo, se v primerih mediacije med žrtvami in mladoletnimi storilci posebej priporoči mediacijo neposredno vključenima stranema oz. tudi stranem, ki so posredno vključene – predvsem starši oz. drugi zakoniti zastopniki mladoletnega, ki so zanj odgovorni.

Smernice razvoja

- dejstvo, da je mediacija med žrtvami in mladoletnimi storilci primerna za vse primere mladoletnih storilcev
- vključenost v kazenski postopek z mladoletnimi
- sodelovanje Ministrstva za pravosodje (Prevzgojni dom, ZPKZ...), Ministrstva za delo družino in socialne zadeve (Centri za socialno delo, Vzgojni zavodi...)
- pravna ureditev sodelovanja z organizacijami (NGO), ki ponujajo možnost mediacije med mladoletnimi storilci in žrtvami
- Opredelitev kriterijev za napotitev na mediacijo
- Učinek delovanja mediacije znotraj kazenskega postopka z mladoletnimi

Biljana Konjević Čenić, dipl. org. in manag.,
mediatorica

in

Robert Friškovec, zaporniški vikar

MEDIACIJA MED ŽRTVAMI IN STORILCI

Prikaz obstoječega stanja

Eden od glavnih praktičnih problemov kazenskega pravosodja današnjega časa je prekomerno kopičenje problemov. To kopičenje povzroča predvsem zastoje v kazenskem postopku, ima pa tudi nekatere druge negativne učinke – predvsem zmanjšuje kvaliteto sodniškega dela na račun njegove kvalitete. Med poglavitnimi problemi, ki jih zastoji povzročajo obdolžencu, so npr. psihični pritisk zaradi negotovosti izida postopka, ki spodkopava njegovo telesno in duševno počutje in zdravje, potrata časa, naraščajoči stroški za zagovornika, za prevoz na sodišča, izguba zaslužka zaradi prisotnosti na sodišču ... pa tudi podaljševanje izgube osebne svobode, če je obdolženec v priporu in stigmatizacija v očeh družbe.

Žrtev se zaradi zastojev srečuje predvsem z naslednjimi problemi: časovno odmikanje odškodovanja (indemnifikacije) in moralnega zadoščenja, zaradi vezanosti civilnega sodišča in upravnega organa na sodbo kazenskega sodišča se lahko zavleče uveljavljanje pravic v drugih pravnih postopkih, umanjkanje učinkovitega varstva pred nadaljno viktimizacijo s strani storilca, zaradi česar utegne žrtev poseči po nesprejemljivih oblikah samopomoči.

Zastoji v kazenskem postopku pa prinašajo različne probleme tudi za družbo in državo. Čeprav je prepričanje o tem, da je mogoče državo zavarovati s kazenskimi sankcijami, v veliki meri subjektivno, pa v določenih primerih vendarle velja, da učinkovit kazenski postopek ščiti družbo kot celoto pred kriminaliteto.⁴⁶

Mediacija med žrtvami in storilci je samo eden od aspektov obnavljalne pravičnosti. Gre za proces, ki daje žrtvam kriminalnih dejanj možnost srečanja s storilcem v varnem in strukturiranem okolju, ki ima v zakupu storilčevo odgovornost. Ob usposobljenem mediatorju žrtev da vedeti, kako je kriminalno dejanje vlivalo nanjo, dobi odgovore na vprašanja in je neposredno povabljen k graditvi obnovitvenega načrta za storilca, ki je odgovoren za povzročeno izgubo ali povzročeno škodo. Storilci so pripravljeni direktno prevzemati odgovornost za svoje vedenje, razume vpliv tega kar je storil in izdelava načrt zadoščenja oz. odškodnine. Za storilčevo dejanje sodišče naloži posledice. Nekateri mediacije med žrtvami in storilci mnogi imenujejo tudi srečanje med žrtvijo in storilcem, pomiritev med žrtvijo in storilcem ali zgolj posvetovanje med žrtvijo in storilcem.⁴⁷

⁴⁶ Prim. M. Bošnjak, *Koncept Restorativne pravičnosti*, Ljubljana, september 1999, str. 25

⁴⁷ Prim. M. S. Umbreit, *The Handbook of Victim Offender Mediation*, Jossey-Bass, San Francisco 2001, str. xxxvii

V nobenem primeru ne gre za žrtev kaznivega dejanja za nobeno finančno breme.

Posebnosti mediacije med žrtvami in storilci, ki ta proces loči od ostalih, so predvsem v vidiku, da vključeni strani nista »razpravljalca«. Zelo jasno je na eni strani postavljen nekdo, ki je storil kaznivo dejanje in na drugi nekdo, ki je bil ob storjenem kaznivem dejanju žrtev le tega.. Drugače rečeno, ni predmet mediacije to, da je nekdo kriv ali nedolžen. Mediacija med žrtvami in storilci je najprej vodena dialoško, s poudarkom na žrtvinem ozdravljenju, storilčevi odgovornosti in obnovitvi škode. Večina (95%) mediacij med žrtvami in storilci se dogaja z dejstvom izida v zapisanem vzpostavitvenem dogovoru, ki je kasneje pomemben za prvoten dialog med obema stranema.

Pravna ureditev

V letu 2001 je Evropska unija sprejela ogrodje Sklep v položaju žrtve znotraj kazenskega postopka, kjer v 10 členu⁴⁸ poziva države članice k podpiranju mediacije v odgovor kazenskega postopka.

Smernice razvoja

Potrebno se je usmeriti na ponuditev možnosti mediacije med žrtvami in storilci na vseh nivojih inštitucij, kjer se je možno srečati tako z žrtvami, kot tudi storilci in predstaviti možne učinke tovrstne mediacije. Še posebej se kaže možnost mediacije med žrtvami in storilci v primerih, kjer sodni postopek še ni dokončan. Permanentno podpiranje in stopnjevanje načel in postopkov mediacij med storilci in žrtvami, posebej na področjih, kjer se kažejo niše v družbenem dogajanju (mediji, internet, izobraževanje) – na ta način bo stalno navzoča tudi razširitev in uporaba tovrstne mediacije.

Mediacijski proces med žrtvami in storilci mora najti ustrezno mesto tudi znotraj kazenske zakonodaje.

- pravna ureditev sodelovanja z organizacijami (NGO), ki ponujajo možnost mediacije med storilci in žrtvami
- Opredelitev kriterijev za prisotnost mediacije znotraj kazenskega postopka in učinkov delovanja mediacije znotraj kazenskega postopka

Postavitev minimalnih kriterijev za mediatorje znotraj mediacije med žrtvami in storilci.

Ksenija Korenjak Kramar, univ.dipl.prav.,
mediatorica,
trenerka mediacijskih usposabljanj

⁴⁸ Framework Decision on the Standing of Victims in Criminal Proceedings of 15 March 2001, 2001/220/JHA.

Mediacija v gospodarskem okolju

V Sloveniji se tako zaposleni, kot tudi zastopniki in organi gospodarskih subjektov vse premalo zavedajo pozitivnih strani in učinkov mirnega reševanja sporov. Pravne podlage za mirno reševanje sporov na delovno pravnem področju je najti v Zakonu o delovnih razmerjih, Zakonu o delovnih in socialnih sodiščih, Splošna kolektivna pogodba za gospodarske dejavnost, Kolektivna pogodba za negospodarske dejavnosti, Zakon o stavki, posredno pa tudi Zakon o pravnem postopku in Obligacijski zakonik.

Delovno okolje se tesno povezuje z gospodarskimi subjekti in drugimi organizacijami v katerih delavci delujejo in stopajo v različna medsebojna razmerja iz katerih lahko nastanejo različni konflikti. Mediacijo kot miren način reševanja konfliktov je treba obravnavati v širšem gospodarskem kontekstu kar pomeni kot način reševanja konfliktov med zaposlenimi na različnih ravneh organizacije pa tudi med organizacijami samimi.

S takšnim načinom reševanja konfliktov tako ohranjamo pozitivne odnose med zaposlenimi, ter s tem prispevamo k večji motiviranosti in učinkovitosti. V razmerju do poslovnih partnerjev pa ohranjamo pozitiven odnos in dobre poslovne vezi med organizacijami.

Prav zato je potrebno večje spodbujanje in umeščanje mediacije v delovno in gospodarsko okolje, pa tudi širše razumevanje mediacije kot take:

- kot miren način reševanja sporov, pri čemer je sodna pot zadnja možnost,
- kot orodje, mehka veščina vodenja, ter
- kot odnos, kot novo kulturo upravljanja in reševanja konfliktnih situacij ko se v njih najdemo.

K razumevanju širše uporabnosti mediacije in njeni učinkoviti uporabi lahko prispevamo z umeščanjem mediacije v sistem poslovne odličnosti, saj le izdelan sistem upravljanja in reševanja konfliktov, ki nastanejo v delovnem okolju lahko prispeva k učinkovitosti in pozitivnim rezultatom organizacije.

Z umestitvijo mediacijskih klavzul v različne pogodbe lahko prav tako prispevamo k večji uporabi mediacije pri reševanju sporov ter urejevanju zavesti o sodni poti kot skrajni možnosti pri reševanju spora.

Velik pomen imajo tudi razna združenja, zbornice ter druge organizacije, ki lahko s z informiranjem o možnostih upravljanja s konfliktnimi situacijami ter reševanja sporov z mediacijo bistveno prispevajo k dvigu ozaveščenosti zaposlenih, ter zastopnikov in organov gospodarskih subjektov o pomenu in pozitivnih učinkih mediacije. Ne nazadnje pa je potrebno izpostaviti tudi vlogo države in njenih institucij, ki lahko skozi zakonsko spodbujanje mediacije ter spodbujanjem umeščanje le te v sistem poslovne odličnosti gospodarskih subjektov prispeva k njenemu razmahu in dejanski uporabi v poslovnem življenju.

Literatura:

- Haynes, J.M., Bastine, R., Fong, L.S. (2004) Mediation – Vom Konflikt zur Lösung. Stuttgart: Klett-Cotta
- Kerntke, W. (2004). Mediation als Organisationsentwicklung, mit Konflikten arbeiten- ein Leitfadens für Führungskräfte. Zürich: Haupt Berne;

- Klein, H.M. (2002). Konflikte am Arbeitsplatz. Berlin: Cornelsen Verlag;
- Moore, C.W. (2003). The mediation process, Practical Strategies for Resolving Conflict. San Francisco: Jossey-Bass Publishers;
- Pühl, H. (2004). Mediation in Organisationen, Neue Wege des Konfliktmanagements: Grundlagen und Praxis. Berlin: Ulrich Leutner Verlag;
- Kerntke, W. (2004). Mediation als Organisationsentwicklung, mit Konflikten arbeiten- ein Leitfaden für Führungskräfte. Zürich: Haupt Berne;
- Klein, H.M. (2002). Konflikte am Arbeitsplatz. Berlin: Cornelsen Verlag;
- Novak, J. (2004). Delovni spori, Ljubljana, GV založba;
- Černelič T. (2004) alternativni načini reševanja delovnih sporov, magistrsko delo, Ljubljana, Ekonomska fakulteta;

doc. dr. Bojan Kukec
mediator – odvetnik na Vrhniki

MEDIACIJE IN ODVETNIŠTVO

I. Uvod.

Osmo leto teče, kar je v Sloveniji dozorelo spoznanje, da so ena izmed najučinkovitejših načinov alternativnega reševanja sporov prav mediacije (poleg drugih oblik kot so arbitraže, conciliacije, poravnave, etc..).

Postavi se ključno vprašanje: "Ali lahko/naj odvetnik afirmativno ali zaviralno vpliva na mediacije?"

Moj odgovor je pozitiven, čeprav je v praksi včasih zaslediti tudi nasprotne težnje. Ta strokovni prispevek je napisan iz enega samega nagiba: čimbolj približati sporazumno mirno reševanje sporov – mediacije ljudem (klientom slovenskih odvetnikov), saj je stara resnica, da se zadovoljna stranka vedno vrača. Zato je že v temelju treba zavreči pomisleke marsikaterega nepoznavalca, da naj bi se odvetniki »otepali« mediacij zato, da bi spore prolongirali in s tem zasledovali svoje finančne učinke. Začetnikom mediacij (slovensko: posredovanj) je moč zgolj čestitati, da so pronicljivo našli sprožilni moment, ki odločilno vpliva na uspešnost tovrstnih mirnih izvensodnih in sodnih reševanj sporov.⁴⁹ Pri tem ne gre le za dolžno poznavanje relevantnega prava, ampak tudi sposobnost empatije, torej za razumevanje interesov in skrbi vseh strani, ki so vpletene v spor. **Najboljši odvetnik zato ni tisti, ki se dobro pravda, pač pa tisti, ki dobro rešuje probleme«!**⁵⁰

II. Vloga slovenskega odvetništva v mediacijah

1. Statistika:

⁴⁹ Bili so predvsem iz vrst sodnikov (takratni preds. Okrožnega sodišča v Ljubljani **A. Zalar**, vrh. s. **mag. N. Betetto**, višja s. **G. Ristin** – predsednica Društva mediatorjev Slovenije et. al. in so že v začetku izluščili bistveno vprašanje, ki so ga ob resnem študiju primerjalnopravnih ureditev po Evropi ter ob usposabljanju v Veliki Britaniji in ZDA lahko razbrali: "Ključ oz. bistvo poti do uspešnosti mediacij je v spoznanju, da brez aktivne vloge, poznavanja bistva (vsebine in poslanstva) mediacij (tudi) s strani odvetništva, ne more biti v nobeni družbi tovrstna oblika alternativnega mirnega reševanja sporov (angl.: ADR) uspešna." Zato je vsakomur razumljiva poanta v intervjuju za stanovsko revijo: "Odvetniki – ključ mediacij"! Podobno afirmativno stališče do vloge odvetništva v mediacijah je tudi še kasneje zapisano na drugem mestu: "Moderne metode reševanja sporov s pogajanjem, posredovanjem tretje nevtralne osebe ali sodnim obravnavanjem, so lahko uspešne in učinkovite le, če so (tudi) odvetniki mediatorji in sodniki dobro usposobljeni za izvajanje svojega poklica."

⁵⁰ **Zalar A.** (2003): Pravna praksa št. 18

Preobširno bi bilo pisati o elementih in okoliščinah, s katerimi se odvetniki-ce vsakodnevno srečujemo predvsem v sodišču pridruženih oblikah mediacij v Sloveniji. Zagotovo bodo ostali soavtorji te Bele knjige zadevo orisali iz svojega zornega kota (sodniki, socialni delavci, psihologi, etc.), glede prakse, metod dela ipd.

Naj zgolj poudarim, da je od 111-ih članov Društva mediatorjev Slovenije (DMS) kar 21,62 % odvetnikov – ic.

Od 125-ih mediatorjev, ki sodelujemo v programu Okrožnega sodišča v Ljubljani, pa je odvetnikov-ic 26, ali 21 %. Prevladujejo še vedno sodnice – ki, z 27,2 %.⁵¹ Brez dvoma je intelektualni "corpus" 1180 slovenskih odvetnikov-ic (k čemur je prišteti še 131 odv. kandidatov, 426 odv. pripravnikov, 54 odvetniških družb, 3 civilne odvetniške družbe ter 7 tujih odvetniških družb, na podlagi 34b. čl. ZOdv), ki bi jim lahko dodali še 120 emeritnih kolegov – ic iz vrst upokojujencev, veliki strokovni potencial. In kdor je, s pravilnim pristopom (zgoraj navedeni začetniki mediacij na Slovenskem) znal "izrabiti" ta strokovni in intelektualni potencial, si zagotovo zasluži priznanje. Mediacije⁵² so zagotovo, po moji sodbi, tisto področje, kjer je še obilo "skritih rezerv" v smislu "court managementa", s katerim se v vseh okoljih ne spopadajo prav uspešno⁵³.

2. Odvetnik "prvo sito" odločitve klientov za mediacije

Ocenjujem, da je v širši družbi premalo poznano dejstvo, da smo prav odvetniki tisti, ki predstavljamo t.i. "prvo sito", pri najpomembnejši odločitvi: ali se stranka odloči za predlog za mediacijo oz. za podajanje pisnega soglasja za to obliko alternativnega – mirnega reševanja spora, ali ne?

Odnos med stranko in odvetnikom temelji najprej na zaupanju, zato je to načelo tisto, ki je eno od vodilnih in najpomembnejših načel. Stranka bo pogosto sledila predlogu odvetnika, saj mu zaupa, ali naj gre v mediacijo, ali ne. Včasih se zgodi, da stranka celo povpraša odvetnika, ali naj hkrati s sprožitvijo sodnega postopka predlaga tudi mediacijski postopek, skladno s 305 b. čl. ZPP.

Tretja oblika uvedbe mediacije v Sloveniji, ki je najbolj razširjena, to je sodišču pridružena mediacija, pa je način, da razpravljajoči sodnik oceni, da je stvar zrela za mediacijo. Tudi v tem primeru stranka najprej povpraša odvetnika, katere so dobre,

⁵¹ Vir: **Kobal M. in mag. Sekirnik T.** (SARS, stanje 26.2.2008)

⁵² Na spletni strani baze podatkov COBISS (bibliografija) najdemo na dan 24.1.2008 na ključno besedo mediacija 113 zadetkov, pa še nadaljnjih 53 zadetkov na geslo – mediacije.

⁵³ Npr. v **Makedoniji**, kjer že 4 leta predavam makedonskim odvetnikom na temo: "Nastopanje odvetnika pred ESČP v Strasbourgu," imajo obilo problemov prav iz razloga, ker niso pravočasno in na pravi način odvetnikov pritegnili v projekt mediacij. Zato jim enostavno ne deluje, čeprav imajo o tem poseben zakon, ki velja od novembra lanskega leta. Nekoliko boljša situacija je na **Hrvaškem in v BiH**, pa ne povsem zadovoljiva.

katere slabe strani mediacije in kakšna je njegova »prognoza« spora. Opravi se neke vrste razmislek (tudi "cost benefit study"), ali se (z vidika pozitivne prognoze nadaljnjih poslovnih in medsebojnih odnosov med pravnima strankama ter s finančnega, časovnega etc. zornega vidika) mediacija "splača" ali ne.

Vešč in izkušen odvetnik, še posebej pa takšen, ki je npr. tudi sam mediator, zato potek postopkov in morebitne prednosti (pa tudi nevarnosti), svoji stranki lahko najbolj oceni. On bo tisti, ki bo stranki svetoval. Pri tem finančna učinkovitost ne bo v ospredju, saj ima uspešna mediacija za stranke »pomirjujoč« učinek, pa tudi med klienti se razve, kateri so odvetniki, ki so sposobni spore reševati hitro in učinkovito. Tudi to je (posredno) naložba v uspešnost odvetniške prakse, zato si usposobljen in pameten ter etično visoko stoječ odvetnik, nikdar ne bo povzročal zadržkov za sprejem in sodelovanje v mediaciji skupaj s svojo stranko.⁵⁴

3. Izobraževanje in promocija

Odvetniki se za vse oblike alternativnega reševanja sporov usposabljam že več let, in naša prizadevanja v tej smeri niso nova. Že v preteklosti so bili poznani »vaški staroste pod lipo«, pa mirovni sodniki (po vzoru na tiste prve v francoskem Lyonu v XVIII stoletju – "judges de pais"); obveznih obravnavanj spornih zadev na poravnalnih svetih (kot procesne predpostavke), pa do nekoč znanih poravnalnih narokov v okviru uradnih ur (na takšnih oblikah, to je na poravnalnih svetih in poravnalnih urah sem (kot sodni koncipient) tudi sam sodeloval pred več kot 30-imi leti), pa do današnje mediacije. Pogosto smo pri teh oblikah sodelovali odvetniki, tudi že v preteklosti. Naj pri tem poudarim pomembno vlogo odvetniških kolegov-ic, ko smo nekateri na listi arbitrov (npr. po 101. čl. ZSDU, stalni arbitri pri GZS), nekateri pa imajo pomembno vlogo pri alternativnem reševanju sporov tudi v mednarodnih organizacijah, tujih arbitražah, sodiščih, itd.^{55,56}

⁵⁴ Zaskrbljujoči so tisti naši kolegi, ki včasih "kupujejo čas" (predvsem v gospodarskih sporih je zaslediti v zadnjem času ta trend) na ta način, da poizkušajo v času mediacije (predvsem ločenih srečanj – strok. "caucus"), izvedeti čim več pravno pomembnih dejstev, ki bi jih nato (čeprav je postopek tajen in načeloma velja, da karkoli se izve v mediacijskih postopkih, ni mogoče uporabiti v kasnejši pravdi) vendarle, z obidom in po stranski poti, kasneje uveljavljali kot veljavne argumente v morebitnem nadaljevanju pravde, kadar mediacija ne uspe. Seveda je etično takšno ravnanje nesprejemljivo. Iz svoje izkušnje pa vem, da se v zadnjem času precej pogosteje kot pred leti pojavlja umik soglasja za mediacijo v teku mediacijskih srečanj, kar pomeni svojevrsten problem, na katerega bomo morali strokovno najti rešitev v okviru npr. DMS in kasneje morda na nek način takšno zaviralno ravnanje urediti ali celo sankcionirati. Nenazadnje, sem marsikatero nedeljo porabil ob študiju sodnih spisov, izdelavi neke vrste »opomnika«, o pravno pomembnih okoliščinah in dejstvih, ki se ob študiju sodnega spisa pred mediacijskim srečanjem pojavijo, pa je bil ves ta trud zaman (največja zadeva je bila obravnavana že na 12-ih narokih v civilni pravdi, nato pa odstopljena v mediacijo, spis je bil obširnejši od 1000 strani, zanj sem porabil celo popoldne, na koncu pa je prišlo do umika soglasja, in v tem primeru mediator ne dobi nikakršnega denarnega nadomestila, kaj šele nagrade za svoje delo, ki pa ga je vestno opravil). Tudi to je ena izmed črnih plati mediacij, ki jo mediatorji včasih začitimo. Seveda pa notranje zadovoljstvo, da sem storil nekaj dobrega v prid svoje stranke in pravne kulture mirnega reševanja sporov nasploh v naši družbi, pogosto odtehta še tako huda razočaranja, kot sem ga zgoraj opisal.

⁵⁵ O tem obširneje glej: **Kukec B.** (2002) "Vloga odvetnika pri alternativnem reševanju sporov (ADR)", Odvetnik št. 8 oktober 2000, str. 11-15.

⁵⁶ Tako sta npr. odv. **T. Andree Prosenec** članica ICAS in **M. Cerar** (oba odvetnika) člana organov pri mednarodnem Olimpijskem komiteju. Kar nekaj (starejših, izkušenih odvetnikov – npr. **doc. dr. K. Plauštajner**, **Emer. odv. R.**

Na dosedanjih 9-ih odvetniških šolah v samostojni Sloveniji, so oblike ADR in (konkretno) mediacije doživele potrebno pozornost.⁵⁷

III. Pravne podlage mediacij – pomembne za odvetništvo

Že v ostalih prispevkih⁵⁸ so objavljeni pravni viri in normativne podlage za sodišču pridružene mediacije (60 . čl. ZS oz. 171. čl. Sodnega reda in čl. 305/4 ZPP). Zato jih na tem mestu ne povzemam. Odvetnik – mediator, pa mora nujno poznati, če želi uspešno opravljati svoje delo poslanstvo, temeljne mednarodne pravne vire in pravne podlage v nacionalni zakonodaji – Sloveniji. Zato naj navedem le najpomembnejše:

- **Direktiva EU**, potrjena s strani pravosodnih ministrov, dne 29.2.2008 (COM. 2004/718) "Direktiva o določenih vidikih mediacij v civilnih in gospodarskih zadevah".
- **Predlog Zakona o mediacijah v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ)**, ki prinaša nekaj dobrih rešitev in je po moji sodbi dober kompromis med skrajnostjo popolne regulacije ter med nevarnostjo zaviranja organizacijskih in drugih rešitev za izvajanje sodnih in izvensodnih mediacij, tudi z vlogo odvetnikov.⁵⁹ Pridružujem pa se mnenju enega od največjih poznavalcev alternativnega – mirnega reševanja sporov (predvsem s področja arbitraž) v Sloveniji⁶⁰, da bi pri oblikovanju slovenskega zakona o mediacijah v civilnih in gospodarskih zadevah, ne smelo biti organizacijskih in drugih logističnih rešitev, saj bi s tem le zavirali nastajanje novih oblik. Predvsem upoštevajoč vzorčni zakon Uncitral-a in tudi direktivo EU. Ta dva akta si na srečo ne nasprotujeta, temveč se dopolnjujeta. Zato je bilo v strokovnem pogledu mogoče oblikovati zakonske določbe, ki so sedaj v proceduri in je pričakovati, da bo ta zakon tudi sprejet. Očitno šele po oblikovanju zakona o

Šelih, etc.) so člani mednarodnih arbitraž (Newyorške, trgovinske, pariške, ipd.). Nenazadnje odvetniki sodelujemo tudi v oblikah poravnave oz. odloženega kazenskega pregona po ZKP, kjer imamo pogosto kreativno vlogo do svojih obdolžencev oz. oškodovancev, v smeri dosege mirne rešitve spornega razmerja.

⁵⁷ Tako je npr. na srečanju slovenskih odvetnikov v Čatežu že pred uvedbo uspešnega programa sodišču pridruženih oblik mediacij na Okrožnem sodišču v Ljubljani, bilo govora o vlogi odvetnikov pri mirnem reševanju sporov. Na odvetniški šoli (Portorož, 8. – 9. april, 2005) je bila vlogi odvetnika v mediacijah posvečena posebna tema, s sodelovanjem tujega eksperta, to je **John M. Bosnaka** (pooblaščen mediator NMI iz Anhaima na Nizozemskem), katerega je dopolnila s svojim kvalitetnim koreferatom in orisom slovenskih razmer v zvezi z mediacijo, sedanja predsednica DMS **viš. s. G. Ristin**.

⁵⁸ Npr. vrh. s. **mag. N. Betetto** o "Sodišču pridruženih mediacijah."

⁵⁹ Glej Poročevalec DZ RS št. 27 (26.2.2008), ter obvestilo, da je Svet potrdil direktivo o mediaciji: Evropski pravni vestnik št. II/9, 9.3.2008, str. 7.

⁶⁰ **prof. dr. L. Ude** (2008): "Za zakonsko ureditev arbitraže in mediacije", Pravna praksa št. 5/2008.

mediacijah, po vzoru na Uncitral, ki je navdihnil tudi slovenske pisce predloga s svojim Vzorčnim zakonom o mednarodni trgovinski conciliaciji iz leta 2004. Pričakujemo, da bi bila lahko direktiva Sveta EU oz. Evropskega parlamenta v nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah sprejeta že junija letos, torej še med slovenskim predsedovanjem Svetu EU.⁶¹

IV. Odprta vprašanja mediacij – pomembna za odvetnike

Zagotovo je iz zornega kota odvetnikov najpomembnejše vprašanje odvetniške poklicne etike.

Ne gre spregledati, da se v mediacijskih postopkih odvetniki pojavljamo nekako v ambivalentni – dvojni vlogi:

- enkrat kot pooblaščenec strank, in drugič
- kot mediatorji.

Obakrat pa nas vežejo Kodeksi etike, pa naj si gre za poklicne odvetniške, ali za Kodeks etičnih načel DMS. Čeprav je bila po statističnih podatkih v lanskem letu najuspešnejša prav mediatorka – odvetnica iz Logatca, ne gre prezreti, da je pri dejavnih uspešnosti mediacije še veliko drugih pomembnih elementov, oris katerih bi presejal obseg tega prispevka.⁶² Naj zgolj za ilustracijo navedem, da je v primerjalno pravni teoriji glede vloge odvetnikov v mediaciji ter naši ambivalentni vlogi (enkrat kot pooblaščenec klienta, drugič kot mediator) duhovita prisposoba: Odvetnik kot boter (The Lawyer as Godfather), kot najeta puška (The Lawyer as Hired gun), kot guru (The lawyer as Guru) ali kot prijatelj (The lawyer as Friend).⁶³

V. Sklepno:

⁶¹ Obširneje glej: **Ristin G.** (2007): Mediacija v pravu EU, Podjetje in delo 6.7/2007, str. 1353, ter **Razdrih A.** (2006): Izkušnje mediatorja, Odvetnik št. 30, str. 12 (seminar transakcijske analize – certifikat ITAA), v katerem oba avtorja opozarjata na čeri ter nevarnosti prenormiranosti in hiper regulacije mediacijskih postopkov v zakonodaji.

⁶² Obširneje o tem: **mag. Sekirnik T.** (2007): «Dejavniki uspešnosti mediacije v sodnih sporih: primer Okrožnega sodišča v Ljubljani, magistrska naloga, Koper 2007, str. 32 in 33, kjer se poudarja: »Za uspešnega mediatorja je treba še kaj več kot zgolj status odvetnika (tudi sodnika), ali koga drugega z ustreznimi (tudi osebnostnimi) lastnostmi, oz. pogoji. Zato ne preseneča, da se nekateri mediatorji tudi iz drugih poklicnih skupin; obširneje glej: **Kukec B.** (2005): »Mediacija v naši sodni praksi«, Podjetje in delo št. 6-7, str. 1585 – 1587.

⁶³ **Haffer TL, Cohran, RE jr.**, povzetek objavljen v recenziji knjige **Kukec B.** (2001): »Odvetniki, stranke in moralna odgovornost« (Lawyers clients and moral responsibility, Odvetnik št. 13/2001, str. 138, in podobno; **mag. Šimac S.** (2006, 2007): »Zakaj je mediacija dobra za odvetnike, in njihove stranke?«, Odvetnik št. 32 – 34 (objavljeno v treh nadaljevanjih).

Zavedati se je treba, da vsakdo (niti tisti, ki smo opravili 40-urno osnovno ali/in nadaljevalno izobraževanje), ni pripravljen ali sposoben voditi mediacijskih postopkov. Za uspešnega mediatorja je treba še kaj več kot zgolj status odvetnika (ali sodnika) oz. kogarkoli drugega, z ustreznimi strokovnimi kvalifikacijami (predvsem osebnostnimi) lastnostmi in pogoji.

Doyen teoretične misli s področja alternativnega reševanja sporov na Slovenskem⁶⁴ zato ne opozarja in poziva brez razloga, da: »nobene priložnosti ne smemo zamuditi, da bi izpolnili in uvedli nove oblike reševanja medsebojnih sporov, saj kljub nekaterim uspehom, nikakor ne moremo trditi, da je našim državljanom in pravnim osebam zagotovljeno reševanje sporov v razumnih rokih. Tudi zakonski posegi so nujni, seveda pa niso dovolj. Na koncu bo vendarle znanje mediatorjev (sodnikov, odvetnikov) in vseh, ki bodo v teh postopkih sodelovali, najpomembnejše zagotovilo za ta za uspeh«. Ali, če zaključim misli z drugimi besedami, bi lahko odgovor na temeljno vprašanje: **»Zakaj je mediacija dobra za odvetnike in njihove stranke?«**, bil na dlani:

- **zato, ker je to v najboljšem interesu njihovih strank !**⁶⁵ V primerjalnopравnih ureditvah je znana krilatica: »Happy clients pay their bills«.

- odvetnik mediator na Vrhniki

⁶⁴ **prof. dr. L. Ude**, Pravna praksa 7.2.2008, str. 3, glej tudi **prof. dr. A. Galič**, (2000): "Sodiščem pridružene oblike ARS v ZDA; Odvetnik št. 8, 8.6 – 10.

⁶⁵ **mag. Šimac S.** (2007), Ibidem

Mag. Martin Lisec,
Mediator in trener mediacijskih usposabljanj

in

Hana Mučič, univ. Dipl. Iur.,
mediatorica

MEDIACIJA V LOKALNI SKUPNOSTI

Prikaz obstoječega stanja

Z izrazom »lokalna skupnost« opredeljujemo skupino posameznikov in skupin, ki živijo na določenem geografskem področju ter se identificirajo preko vezi pripadnosti in »mi« zavesti. Govorimo torej o mestih, mestnih četrtih, vaseh, krajih, zaselkih, oziroma, v političnem smislu, o krajevnih skupnostih, občinah in pokrajinah.

Temeljne značilnosti tako opredeljene lokalne skupnosti so:

- posameznike in posamezne skupine povezujejo določene skupne lastnosti in interesi,
- lokalna skupnost je s praktičnega, političnega in ekonomskega vidika organizirana za doseganje skupnih koristi,
- lokalna skupnost je splet medosebnih odnosov in medsebojne odvisnosti njenih članov,
- lokalna skupnost je v svojem bistvu tudi psihološka tvorba, saj jo zaznamujejo občutki, kot npr. solidarnost, sodelovalnost, identifikacija, pripadnost; slednja pomembno vpliva na oblikovanje medsebojnih odnosov,
- odnose v skupnosti zaznamuje konfliktnost, nasprotovanje, nesporazumi in nenehno iskanje kompromisnih rešitev,
- lokalna skupnost vedno pripada določenemu geografskemu področju; teritorij je njen bistveni element.

V sodobnem času je moč opaziti, da družba oz. lokalna skupnost zaradi odsotnosti skupnih vrednot razpada v prah posameznikov, kar ima za posledico upadanje konstruktivne pobude v družbi. Posameznik v razpadajoči skupnosti nima občutka varnosti. To je povezano z njegovim odnosom do skupnosti, od občutka povezanosti s skupnostjo in občutka, da povezanost v skupnosti obstaja. Občutek je neodvisen od objektivno obstoječe nevarnosti (npr. kriminal).⁶⁶

Pravo ni povsem uspešno pri poustvarjanju skupnih vrednot v družbi. Preko pravnih odločitev ne prihaja v zadostni meri do ponotranjanja skupnih vrednot med posamezniki.

⁶⁶ R. Cornelli, *La mediazione dei conflitti*, v: *Mediaries* 1 (2003), str. 63-79.

Posameznik išče sogovornike, s katerimi bi delil skupne vrednote, ideje in kulturni model izven geografskega območja skupnosti. Nova komunikacijska tehnologija mu to dejansko omogoča, ne nadomešča pa osebnega stika.

Lokalna skupnost pridobiva na pomenu tudi v političnem smislu. Proces regionalizacije, pri nas zaenkrat še neuspešen, temelji na širši evropski paradigmi približevanja vzvodov odločanja o vprašanih, ki se ljudi neposredno tičejo, k ljudem samim. V visoki politiki se namreč posamezniki pre pogosto ne prepoznajo in ne sprevidijo vzročnega odnosa med njihovim konkretnim stanjem in predlaganimi političnimi rešitvami.

Mediacija v lokalni skupnosti

Vloga mediacije v spornih razmerjih znotraj lokalne skupnosti je pomembna, ker poleg razreševanja spornih situacij v prvi vrsti oživlja komunikacijo med posamezniki in skupinami v skupnosti, spodbuja družabnost, odpira prostor interakciji in soočanju med posamezniki in skupinami, ki sestavljajo lokalno skupnost.

Mediacija je prostor socializacije. V mediacijskih postopkih se oblikujejo skupne rešitve konfliktnih razmerij. Ključno je, da rešitve ne prihajajo od zunaj, ampak jih oblikujejo sprti posamezniki sami.⁶⁷ Tako nastala ureditev družbenih razmerij je sama po sebi že ponotranjena s strani posameznikov. S tovrstnim reševanjem sporov se zato krepi sposobnost posameznikov, da živijo dimenzijo skupnosti.

Na ta način se v družbi oblikuje nova oblika solidarnosti. Vzpostavlja se »primarna solidarnost« za razliko od tiste solidarnosti, ki jo v civilni družbi želi ustvariti država.⁶⁸ S tem se posledično ustvarja nova skupna identiteta.⁶⁹ Mediacija je zato prostor poustvarjanja odnosov in rekonstruiranja skupnosti.

Mediacija v skupnosti ni paralela pravnemu urejanju družbenih razmerij. Pri mediaciji prihaja do urejanja družbenih razmerij »od spodaj«, iz družbe; nujno se vzpostavlja skupaj z rekonstruiranjem te družbe - skupnosti.

Pri mediaciji je zato nujno, da že kot postopek uživa družbeno sprejemljivost, da je del skupnosti same. Tako je že pri strukturi uvajanja mediacije v skupnost pomembno, da so prostori, kjer naj se izvaja mediacija, čim bližje prebivalcem skupnosti, na vidnem in dostopnem mestu, najbolje v centru mestne četrti in v pritličju stavbe. Ena od pomembnih paradigem mediacije v skupnosti je tudi dejstvo, da so mediatorji sami prebivalci skupnosti.

Uvajanje mediacije v lokalni skupnosti v Sloveniji

⁶⁷ Več o različnih načinih urejanja družbenih razmerij prim. Messner, *Mediares* 7/2006, 239 – 260.

⁶⁸ Prim. R.T. Di Rosa, *La mediazione – Gestione del conflitto e (ri)costruzione sociale*, 114.

⁶⁹ *Ibid*, 106 - 114.

V Sloveniji ima mediacija v lokalni skupnosti velik razvojni potencial. Konflikti, ki se porajajo znotraj krajevnih skupnosti, mestnih četrti ali regij, vse pre pogosto vodijo v prekinitev komunikacije, v nekaterih primerih prerastejo celo v različne oblike nasilja. Oboje hromi življenje in delo lokalne skupnosti, sploh glede na dejstvo, da so člani »prisiljeni« sobivati skupaj.

Vloga mediacije v lokalni skupnosti je zato večplastna:

- omogoča procese upravljanja s konfliktom ter odpira znotraj konfliktov nov prostor za dialog, izmenjavo stališč, preverjanje interesov in iskanje skupnih rešitev,
- ljudem pomaga, da se naučijo sobivanja s konfliktom,
- ljudi spodbuja k strpnosti do vseh oblik drugačnosti, ki se pojavljajo znotraj lokalne skupnosti,
- vzpostavlja prostor socializacije in razvija družabnost,
- oživlja medgeneracijsko razumevanje in solidarnost.

Mediacija v lokalni skupnosti se odvija v lokalnih centrih za mediacijo. Trenutno tovrstni centri v Republiki Sloveniji še niso ustanovljeni, zato v prehodnem obdobju krepimo vlogo obstoječih mediacijskih organizacij in spodbujamo njihovo lokalno organiziranost. Centre za mediacijo v lokalni skupnosti je smiselno ustanavljati z namenom izboljšanja komunikacije in s tem razumevanja v skupnosti. Ustanovitelji tovrstnih centrov so lahko lokalne skupnosti same ali nevladne organizacije, ki se organizirajo za tovrstno delovanje.

Glede plačljivosti postopkov mediacije v lokalnih centrih za mediacijo je v prehodnem obdobju smiselno ohranjati odprtost tako za brezplačen kot delno plačljiv model. V vsakem primeru nosi lokalna skupnost sama (vsaj delno) odgovornost za finančno kritej stroškov mediacije.

Mediatorji v mediacijskih postopkih znotraj lokalne skupnosti naj bi bili praviloma člani te iste lokalne skupnosti, razen v primerih, ko bi bilo zaradi narave spora (npr. spor širših razsežnost) in zaradi načel mediacije (npr. neokuženost mediatorja) zaradi samega postopka primerneje, da ga vodi nek drug mediator.

Naloge centrov za mediacijo v lokalni skupnosti so:

- spodbujanje kakovostne komunikacije znotraj lokalne skupnosti,
- širjenje kulture mediacije in vzpostavljanje možnosti za pogovor in soočanje mnenj,
- koordiniranje postopkov mediacije znotraj lokalne skupnosti,
- odkrivanje posameznikov znotraj lokalne skupnosti, ki so primerni za mediatorje,
- skrb za permanentno usposabljanje, povezovanje in supervizijo mediatorjev,
- povezovanje pomembnih posameznikov in pravnih subjektov, ki delujejo znotraj lokalne skupnosti, t.j. koordiniranje procesov teritorialne preventive.

Centri za mediacijo v lokalni skupnosti se lahko vključujejo v regijske in nacionalne mreže mediacijskih organizacij in na ta način za svoje delovanje koristijo resurse, zlasti na področju usposabljanja mediatorjev in skupnega nastopanja v dobro razvoja mediacije.

Krajevne skupnosti, občine in pokrajine imajo pri ustanavljanju centrov za mediacijo v lokalni skupnosti pomembno vlogo. Take centre lahko ustanavljajo, v vsakem primeru pa se od njih pričakuje odprtost in podpora pri zagotavljanju primernih prostorov ter sofinanciranju delovanja centra.

V prehodnem obdobju je pomembno, da krajevne skupnosti, občine in pokrajine podprejo projekte mediacije v lokalni skupnosti, kjer ti že potekajo.

VIRI

Bramanti, Donatella: *Sociologia della mediazione – Teorie e pratiche della mediazione di comunità*, Franco Angeli, Milano 2005.

Calaprice, Suzana: *Mediazione interculturale, sociale e scolastica*, v: *Mediaries – Semestrare sulla mediazione*, 7/2006, Edizioni Dedalo, Bari 2006, str. 89 - 99.

Cornelli, Roberto: *La mediazione dei conflitti nel ambito delle politiche di sicurezza urbana*, v: *Mediaries – Semestrare sulla mediazione*, 1/2003, Edizioni Dedalo, Bari 2003, str. 63-79.

Di Rosa, Roberta T.: *La mediazione – Gestione del conflitto e (ri)costruzione sociale*, Edizioni La Zisa, Palermo 2002.

Messner, Claudius: *La mediazione come costruzione sociale*, v: *Mediaries – Semestrare sulla mediazione*, 7/2006, Edizioni Dedalo, Bari 2006, str. 239 - 260.

Tanja Metelko Lisec, univ.dipl.prav.
Mediatorka in trenerka mediacijskih usposabljanj
Strokovna direktorica Inštituta za mediacijo Concordia

Mediacija v vzgojno izobraževalnih ustanovah

1. Prikaz obstoječega stanja na področju mediacije v vzgojno izobraževalnih ustanovah

V zadnjih letih se na vseh področjih družbenega življenja kažejo nove oblike konfliktnosti. Konflikt predstavlja sestavni del družbe, je oblika socializacije, ki prispeva k strukturiranosti družbe; vendar pa nove oblike konfliktov, ki niso povezane s problemi prerazdelitve, temveč ki zadevajo načela in pravila načinov življenja, kažejo na krizo družbene integracije (Beck, 2001).

Šolski prostor pri tem ne predstavlja nikakršne izjeme. Bonafe Schmitt (2000) govori o krizi šolske institucije kot mesta socializacije ter krizi načina obvladovanja konfliktov v šolskih ustanovah; mnoge šole se tako v iskanju načina soočanja z vedno novimi vrstami konfliktov, zatekajo k sodno upravni (zatekanje z zakonu, iskanje pravice na sodišču) in tržni ureditvi (trženje družbenih odnosov in razdeljevanje priložnosti za delo) svojega, torej šolskega, sistema.

Če je pojav šolske mediacije v Sloveniji še relativno svež – sistematičen razvoj modela uvajanja mediacije v šolski prostor razvija Inštitut za mediacijo Concordia pet let, pa nasprotno v mnogih državah zahodne Evrope in v Združenih državah Amerike mediacija v šolskem prostoru že dosega vidne uspehe. Toda onstran tega »modernega pojava« se je potrebno vprašati o specifičnosti šolske mediacije: je zgolj preprosta tehnika obvladovanja oz. upravljanja konfliktov ali pa vzgojno izobraževalni proces, ki ga je vredno in smiselno vključiti v pedagoško prakso v ustanovah pri delu z otroki in mladostniki?

Odgovor slovenskega šolstva na generalni ravni gre v zadnjem letu vsekakor v smeri slednjega. Zlasti osnovne šole, ki so v fazi snovanja vzgojnega načrta, so pozvane, da prepoznajo in uporabljajo šolsko mediacijo (poleg restitucije in vzgojnih ukrepov) kot eno od metod vzgojnih postopkovⁱ (M. Gomboc, 2007, str. 204) ter vrstniško mediacijo kot proaktivno in preventivno dejavnost šole v smislu vzgojnih dejavnosti šoleⁱⁱ (prav tam, str. 202).

- Učitelji

Vloga čutiljev se v šoli spreminja. Če so bili nekoč zlasti prenašalci znanja, jim paraditma sodobne šole nalaga vlogo usmerjevalca in moderatorja, za kar pa se v procesu šolanja ne usposobijo v zadostni meri. V sodobnem času jemlje učiteljem veliko časa in energije discipliniranje učencev in zagotavljanje pogojev, da lahko izvajajo pouk. Zato opažajo, da so opremljeni s (pre)malo komunikacijskimi veščinami, zato se ob burnih reakcijah učencev v konfliktnih situacijah pogosto počutijo negotovi in nemočni ter uporabijo metode, ki so jih bili v času šolanja ali doma deležni sami (prepovedovanje, podučevanje, kaznovanje, ponujanje rešitev, kričanje itd.). Učitelji sami ugotavljajo, da takšni načini soočanja s konflikti v vzgojno izobraževalni ustanovi, kateri pomemben člen so, niso učinkoviti in ne prinašajo dolgoročnih učinkov.

- **Učenci**

Učitelji opažajo, da je znanje socialnih veščin (živeti z različnostmi, vzpostavljanje ustreznih odnosov z vrstniki in odraslimi, prepoznavanje čustev in ravnanje z njimi, ravnanje s konflikti itd.) pri učencih vedno bolj šibko. Razlogi so raznovrstni in večplastni: spremenjen način družinskega življenja – zaposlenost staršev, odsotnost pogovora; spremenjen način vzpostavljanja kontaktov z drugimi osebami – spletne klepetalnice, mobilni telefoni; razmere v širši skupnosti, ki spodbujajo materialistično usmerjenost (imeti, imeti novo, imeti drugo, imeti boljše), neučakanost (imeti zdaj) in videnje situacije pogosto le skozi lastna očala (ni sočustvovanja, razumevanja drugih, ...). Odzivi učencev v konfliktnih situacijah so pogosto impulzivni in burni.

- **Vzgojno izobraževalne ustanove**

Šole na različnih ravneh prepoznavajo uporabnost in potrebo po mediaciji v šoli. Glede na razpoložljive podatke je v Sloveniji z mediacijo v šoli seznanjenih oziroma za področje mediacije v vzgoji in izobraževanju usposobljenih, glede na druga področja, relativno veliko mediatorjev.

Po statistikah, ki so nam bile v času pisanja prispevka na voljo, smo upoštevali verjetno nepopolnost podatkov k statističnim podatkom dodali 15% vrednosti.

Dobljeni rezultati so sledeči:

- število učiteljev, profesorjev in vzgojiteljev ki so bili deležni Uvajalnega seminarja v šolsko mediacijo (16, 24 ali 30 ur): 1300,
- število strokovnih delavcev, ki so pri Inštitutu za mediacijo Concordia uspešno zaključili Usposabljanje za šolskega mediatorja (150 ur) ali se za to še usposablja: 65,
- število učencev in dijakov, vrstniških mediatorjev: okoli 200,
- število staršev, ki so se udeležili programov Šole za starše: mediacija med starši in mladostniki: 360ⁱⁱⁱ.

Ob tem velja posebej izpostaviti vlogo in aktualna občutja učitelja ter vlogo in občutja učenca v procesu vzgoje in izobraževanja.

2. Model mediacije v vzgoji in izobraževanju

Sposobnost razreševanja konfliktov je ena od temeljnih veščin, ki jih danes človek potrebuje za kvalitetno in produktivno življenje v družbeni skupnosti. Posebne veščine, znanja, zlasti pa pozitivne izkušnje razreševanja sporov predstavljajo sestavni del socialne opremljenosti in so še posebej dobrodošle pri mladih, saj se lahko izoblikujejo v pozitiven vzorec reševanja problemov. Na mesto izsiljevanja, verbalnega in fizičnega nasilja, groženj, stopi mirno in konstruktivno sodelovanje pri iskanju skupne rešitve. Vključitev obvladovanja konfliktov s pomočjo mediacije v šolski vsakdan in njegovo prakticiranje pripravlja učence na življenje v družbi, zmanjšuje napetost in je način za normalizacijo medčloveških odnosov; je hkrati sestavni del psihološke podpore pedagoški praksi v šoli.

- **Šolska mediacija**

Šolska mediacija (*school mediation*) je eden od načinov reševanja konfliktov, ki postavlja spor, predvsem pa udeležence, ki so vpleteni vanj, v drugo perspektivo^{iv}. Gre za drugačen pogled na reševanje konfliktov, kjer prevzamejo odgovornosti in naloge za svoje spore udeleženci. Obenem je potrebno poudariti, da gre za celosten program vzgojno izobraževalne ustanove, ki prinese spremembe v celotni shemi pristopa k reševanju konfliktov. Nenazadnje ne gre spregledati dejstva, da se s tem spremeni šolska kultura in šolska klima.

Šolsko mediacijo izvajajo strokovni delavci na šoli (učitelji, profesorji, šolski svetovalni delavci), ki so se usposobili za šolskega mediatorja, kar pomeni, da so uspešno zaključili ustrezen program in pridobili Certifikat z nazivom Šolski mediator.^v Šolski mediator je usposobljen za vodenje postopka mediacije v katerihkoli sporih v vzgojno izobraževalni ustanovi, med katerimikoli udeleženci (med učenci in dijaki, med starši in učitelji, med učitelji, med vodstvom šole in profesorji, med delavcem šole in zunanjo osebo,... itd.).

Šolska mediacija se lahko uporablja tudi v dokaj neformalni obliki; strokovni delavec, ki je osvojil »duha mediacije« ter temeljne tehnike, lahko s temi načeli učinkovito posreduje v konfliktu med dvema osebama.

Tretji način prakticiranja mediacije v šoli predstavlja uporaba posameznih tehnik mediacije, ki so lahko zelo uspešno orodje pri vodenju razgovora, timskem delu, na sestankih, itd.

- **Vrstniška mediacija – mediacija, ki jo izvajajo učenci oz. dijaki**

Vrstniška mediacija (*peer mediation*) je eden od načinov, ki jih lahko šola uporabi za spodbujanje in razvijanje strpnega ter konstruktivnega razreševanja konfliktov. Gre za proces, v katerem sta udeležena vsaj dva učenca ali dijaka, med katerima je prišlo do nesoglasja, konflikta ali spora. Obe strani morata biti pripravljene nastalo situacijo razrešiti na miren, strpen in produktiven način, ki lahko pripelje do konkretne prostovoljno in dogovorno dosežene rešitve, uspeh pa je že tudi, če strani dosežeta preko komunikacije to, da se spor prestavi na obvladljivo raven. Pri tem jima pomaga tretji, nevtralni vrstnik, ki z različnimi tehnikami, veščinami in znanji učencema v konfliktu pomaga pri razlagi različnih pogledov, izražanju želja in potreb, da bi poiskala najboljšo med možnimi rešitvami. Proces mediacije se šteje uspešen, če učenca zgladita spor ter ob koncu čutita zadovoljstvo nad doseženo rešitvijo in če se iz nastale situacije naučita kaj uporabnega za svoje življenje, ali, povedano drugače, če je mogoče zaznati moralno in osebno rast.

Pomembna značilnost vrstniške mediacije je, da je v celoti v rokah učencev (oz. dijakov): izvajajo jo učenci za učence.

Vrstniška mediacija spodbuja pozitivno komunikacijo; mladostnike uči sprejemanja odgovornosti; spodbuja jih, da svoje konflikte rešujejo tako, da prisluhnejo drug drugemu, razvijajo kritično mišljenje in veščine razreševanja konfliktov; povečuje socialno opremljenost mladih; krepi pozitivno samopodobo in spodbuja osebno rast in razvoj mladostnikov; zmanjšuje nasilnost in agresijo; uči, ozavešča in širi družbene vrednote kot so nenasilna komunikacija, spoštovanje, pravičnost, poštenje, odgovornost, sožitje, mirno in kvalitetno sobivanje (Cohen, 1995).

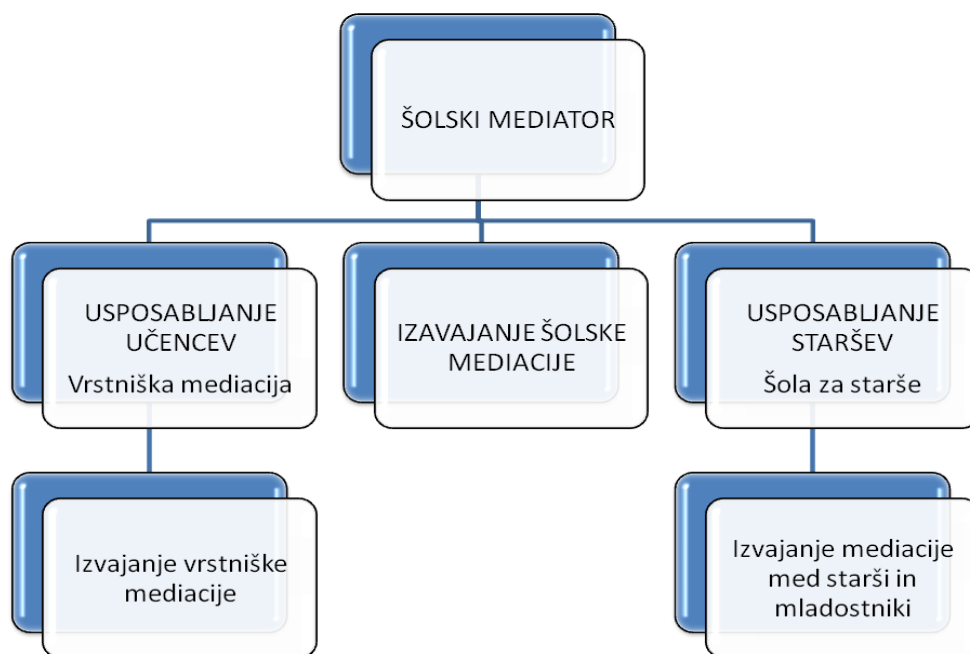
3. Smernice za razvoj šolske mediacije

Glede na petletno izkušnjo uvajanja modela mediacije v vzgojo in izobraževanje ter glede na pozitivne odzive učiteljev, učencev, staršev in vodstva šol je mogoče ugotoviti, da so različne oblike reševanja konfliktov s pomočjo mediacije na različnih ravneh zelo dobrodošle, potrebne in uporabne.

Predlagani model uvajanja mediacije v vzgojno izobraževalni sistem:

- vzgojno izobraževalna ustanova naj bi imela vsaj enega šolskega mediatorja, možnost delitev dela in dela v timu pa govori v prid temu, da bi se na šoli oblikoval tim dveh ali treh šolskih mediatorjev^{vi};

- šolski mediator (oziroma tim, odgovoren za šolsko mediacijo) naj bi skrbel za različne programe mediacije za vse, ki prihajajo v stik z vzgojno izobraževalno ustanovo (strokovni delavci, učitelji, učenci in dijaki, starši, lokalna skupnost itd.),
- smiselno je tudi povezovanje med seboj primerljivih vzgojno izobraževalnih ustanov, ki uvajajo v vzgojno izobraževalni procec mediacijo, in medsebojna izmenjava izkušenj,
- podpora pilotnemu programu »Mediacija v vzgojno izobraževalnih ustanovah« Inštituta za mediacijo Concordia, ki ima za cilj vse naštetu.

Tanja Metelko Liseč, *Grafični prikaz modela mediacije v vzgojnih in izobraževalnih ustanovah*

Hkrati z vsebinskim vzpostavljanjem modela mediacije v vzgoji in izobraževanju je potrebno na ravni zakonodaje in podzakonskih aktov vzposavljati formalne možnosti za razvoj mediacije. Na ravni osnovne šole je potrebno spodbujati osnovne šole, da vključijo mediacijo v vzgojni načrt. Na ravni srednje šole je potrebno šole spodbujati, da vnesejo mediacijske procese v redno delovanje šole.

Literatura in viri

1. Beck, U. (2001). Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana: Krtina, Knjižna
2. zbirka Temelja dela.
3. Bonafe Schmitt, J.P. (2000). La médiation scolaire par les élèves. Issy-les-Moulineaux, France: ESF.
4. Cohen, R. (1995). Students Resolving Conflict: Peer Mediation in Schools. Good Years Books.
5. D'Alò, E., Mastro, A., Persano, L. (2005). La Mediazione scolastica, Teorie e strategie d' intervento. Roma: Armando editore.
6. Gomboc, M. (2007). Izhodišča za oblikovanje vzgojnega koncepta osnovne šole in vzgojnih načrtov osnovnih šol. Sodobna pedagogika, posebna izdaja. 58 (124), 196-208.
7. Lisec, M., Lisec, T. M. (2006). Šolska mediacija. Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia.
8. Lisec, M., Lisec, T. M. (2006). Šola za starše. Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia.
9. Metelko Lisec, T., (ur.). (2005). Šolska mediacija. Izobraževanje strokovnih delavcev za uporabo mediacije v vzgojnem in izobraževalnem procesu. Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia.
10. Metelko Lisec, T., (ur.). (2005). Vrstniška mediacija. Priročnik za vrstniške mediatorje v šoli. Ljubljana: Inštitut za mediacijo Concordia.
11. Masoni, M. V. (2003). La mediazione creativa a scuola, L'arte di risolvere i problemi tra insegnante e alunno. Gardolo – Trento: Edizioni Erickson.
12. Nigris, E. (2002). I conflitti a scuola, La mediazione pedagogico – didattica. Milano: Paravia Bruno Mondadori Editori.

www.mediacija.net

www.cruinstitute.org

www.schoolmediation.com

www.csmp.org

www.mediate.com/youth

www.comfound.org

www.shf.ac.uk/education

<http://www.pdkintl.org>

<http://www.iss.stthomas.edu>

Tanja Metelko Lisec, univ.dipl.prav.
Mediatorka in trenerka mediacijskih usposabljanj
Strokovna direktorica Inštituta za mediacijo Concordia

in

mag. Danica Hrovatič

Mediacija v socialnem varstvu

Mesto in vloga mediacije v postmoderni

Ko razmišljamo o mediaciji v socialnem varstvu, je potrebno pogled razširiti na nekatera vprašanja, ki sestavljajo postmoderno družbo in celotno kompleksnost fenomena globalizacije (Di Rosa, 2002). Globalna kultura ustvarja nove razsežnosti prostora in časa, priča smo razpadu skupnih vrednot in vrednostnih sistemov, ter hkrati pluralizmu in individualizmu vrednega, dobrega, potrebnega. Individualizacija v tem smislu pomeni, da se biografija ljudi osvobodi iz vnaprej danih fiksacij, da postane odprta, odvisna od odločitev in je kot naloga položena v roke vsakega posameznika (Beck, 2001). V individualizirani družbi se mora vsak posameznik pod grožnjo permanentne zapostavljenosti naučiti, da samega sebe dojema kot središče delovanja, kot načrtovalni biro svojega lastnega življenja (ibid).

Mediacija se odziva na naštetá tveganja in nesoglasja, spopade se s konfliktom, z anomijo, razdvojenostjo, nasprotovanjem in se poda v odnose znotraj družin, socialnih entitet, v medgeneracijske spore, v etnične skupine, v institucije, med gospodarske subjekte in najrazličnejše posameznike.

Mediacija lahko odgovori na nekatera odprta vprašanja, ki so v samem osrčju postmoderne družbe: kako postaviti konflikt v tako perspektivo, ki bo v centru osredotočila subjekt kot nosilca svobode in regulacij; kako podpreti posameznika in ga obvarovati pred kaosom, novimi tveganji, neredom, razpadom pravil, ob hkratnem namenu postavitve novih, bolj primernih norm za dobrobit posameznika in družbe; kako ovrednoti in izpostaviti strpnosti kulturna, etnična, rasna in druga razlikovanja znotraj socialnih skupnosti, ki so vse bolj diferencirane in segmentirane (Bramanti, 2005).

Organizacija socialnega varstva

Ko govorimo o socialnem varstvu, imamo v mislih sistem, ki z izvajanjem socialno varstvene dejavnosti, socialno varstvenih storitev, javnih pooblastil in programov, upravičencem zagotavlja pravice po zakonu, preprečuje stiske in težave uporabnikov ter rešuje socialne probleme posameznikov, družin in skupin prebivalstva.

Temeljna stroka na področju socialnega varstva je socialno delo, ki usmerja strokovna ravnanja in metode dela s posameznikom, družino in skupnostjo. Vendar področje socialnega varstva zajema še več strokovnih pristopov, ki jih sooblikujejo pravo, upravno delo, psihologija, sociologija, pedagogika in njene specialne discipline, delovna terapija in teologija. Pristopi strokovnega dela različnih strok v sistem usmeri strokovni izpit za delo na področju socialnega varstva, ki je obvezen za vse strokovne delavce na področju socialnega varstva. K strokovnemu delu na področju socialnega varstva se pridružujejo še drugi nosilci strok, kot strokovni sodelavci, ki imajo opravljen strokovni izpit na svojem področju ali preverjanje usposobljenosti za delo na področju socialnega varstva ali pridobljeno poklicno kvalifikacijo z modulom socialnega varstva.

Mediacijo kot metodo dela tako na področju socialnega varstva vežemo na strokovno delo; pri izvajanju socialno varstvenih storitev, javnih pooblastil in programov.

Socialno varstvene storitve po sedANJI zakonodaji (ZSV 2006), namenjene preprečevanju socialnih stisk in težav, obsegajo aktivnosti in pomoč za samopomoč posamezniku, družini in skupinam prebivalstva. Storitve, namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav so: prva socialna pomoč; osebna pomoč; pomoč družini za dom in na domu; institucionalno varstvo; vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji; pomoč delavcem v podjetjih, zavodih ter pri drugih delodajalcih.

Socialno varstvene programe lahko opravljajo fizične osebe ali institucije; slednje so glede na način svojega dela, javna pooblastila in skupine uporabnikov organizirane v naslednje vrste socialno varstvenih zavodov: center za socialno delo; dom za stare; posebni socialno varstveni zavodi, socialno varstveni zavod za usposabljanje otrok in mladostnikov; varstveno delovni center. Med nevladne organizacije, ki imajo svojo opredelitev že v zakonodaji, sodijo dobrodelne organizacije, organizacije za samopomoč in invalidske organizacije, ki so organizirane kot zavodi, društva ali zveze društev.

Center za socialno delo je temeljna oblika instituciaonalne organiziranosti socialnega dela. V okviru svoje dejavnosti združuje izvajanje socialno varstvenih storitev, javnih pooblastil in nalog po zakonu. Njegovo organiziranost lahko na splošno razdelimo po naslednjih področjih: področje dela z družino (statusna razmerja, razmerja med starši in

otroki, osebna pomoč in pomoč družini za dom); področje dela z mladostniki; področje rejništva in posvojitev; področje skrbništva; področje dela s starimi ljudmi; področje dela z osebami z invalidnostjo; področje dela z zasvojenostmi in postpenalna obravnava.

Na vseh navedenih področjih in v vseh oblikah strokovnega dela z uporabniki je mediacija dobrodošla in uporabna kot metoda in kot storitev.

Mediacija v socialnem varstvu

Stroka socialnega dela in socialnega varstva je že od nekdaj usmerjena v iskanje lastnih virov moči in kompetenc uporabnikov. Verjame, da so metode pozicije in uporabe moči strokovnih delavcev nasproti uporabnikom slabo uspešne in malo učinkovite. Išče metode in načine sodelovanja z uporabniki, v katerih lahko slednji kar najbolj izkoristijo svoje izkušnje, svoje vire moči, poznavanje samega sebe in vse to obrnejo sebi v prid in se tako opolnomočijo za nove korake v življenju.

Socialno varstvo tako zajema različna strokovna področja, kjer strokovni delavci in sodelavci pri svojem delu srečujejo konfliktno situacijo med uporabniki.

Ker gre pri tovrstnem delu največkrat za vprašanje odnosa/ov oz. upravičenj in iz tega izhajajočih pravic, je tema izredno delikatna. Velikokrat gre tudi za taka razmerja, ki se bodo v prihodnosti nadaljevala (npr. starši in mladostnik; osebe v institucionalnem varstvu in njegovi svoji; rejniki in biološki starši mladoletnega otroka,...). Pri tovrstnih razmerjih je še zlasti pomembno, da se nastala nesoglasja, konflikti ali spori rešujejo dogovorno, sporazumno in tako, da bodo zadovoljeni temeljni interesi in potrebe vseh vpletenih. Končni dogovor naj bi bil tako v zadovoljstvo vseh.

Mediacija je ena takih veščin in postopkov, kjer mediator zgolj vodi in usmerja osebe, ki imajo nek nesporazum, konflikt ali spor, da preko izražanja svojih želja, potreb in interesov iščejo take načine in rešitve, ki bodo kar najbolj zadovoljile vse vpletene.

Zakaj je mediacija v socialnem varstvu koristna in potrebna:

- mediacija ne temelji na analizi problema in anamnezi; usmerjena je v iskanje konkretnih rešitev
- mediacija omogoča soustvarjanje zelenih izidov s strani udeležencev – gre za t.i. etiko udeležnosti (uporabnike priznava kot eksperte iz izkušenj)

- mediacija v socialnem varstvu je razumljena kot podporna dejavnost, katere temeljni namen je doseči obojestransko korist in zadovoljstvo vpletenih
- mediacija gradi na principu opolnomočenja uporabnikov, v prihodnost usmerjenega delovanja
- mediacija je usmerjena tako na potrebe kot želje udeležencev
- mediacija prenaša sprejemanje odločitev na udeležence, kar pomeni opolnomočenje le teh
- zagotavlja večje ravnovesje moči med udeleženci
- mediacija je pomembna tudi za strokovnega delavca, saj mu preko načel prostovoljnosti in samoodgovornosti strank vzame z ramen breme odločanja.

Centri za socialno delo in družinska mediacija

Na področju socialnega varstva imajo centri za socialno delo osrednjo vlogo pri reševanju socialne problematike prebivalstva. Na področju varstva otrok in družine imajo po zakonu javna pooblastila in naloge, v okviru katerih urejajo statusna razmerja med partnerjema in zakoncema ter razmerja med starši in otroki. Vodilo centrov za socialno delo je v prvi vrsti zaščita pravic in koristi otroka, kar je temeljno načelo pri odločanju v okviru javnih pooblastil. Naloge po zakonu centri za socialno delo usmerjajo v strokovno pomoč zakoncema ali partnerjema ob razvezi ali prenehanju izvenzakonske skupnosti.

Potrebno je, da je družinska mediacija kot metoda strokovnega dela vključena v dejavnost centrov za socialno delo na področjih, kjer je mirno reševanje spora med zakoncema ali partnerjema pomembna, zlasti v primerih, ko je potrebno poskrbeti za zaščito pravic in koristi otroka ter pri urejanju medsebojnih razmerij med zakoncema ali partnerjema.

Pri uveljavljanju družinske mediacije na področju dela centrov za socialno delo je pomembno upoštevati smernice, ki omogočajo razvidnost te metode v socialnem varstvu, dosedanjem strokovnem in svetovalnem delu ter prepoznavnosti te metode za vse vključene udeležence. Za strokovno uveljavljanje družinske mediacije in njeno prepoznavnost pri delu centrov za socialno delo bo skrbela Skupnost centrov za socialno delo, ki bo na tem področju sodelovala z drugimi organizacijami, katere se ukvarjajo z razvojem družinske mediacije.

Smernice pri vpeljevanju družinske mediacije na področju dela centrov za socialno delo, ki jih je potrebno zasledovati, so:

- doseganje standardov znanj in kompetenc družinske mediacije, potrebnih za delo na področju socialnega varstva;
- regionalna pokritost z usposobljenimi izvajalci družinske mediacije;
- zagotavljanje mreža parov družinske mediacije pri centrih za socialno delo ter usposobljenimi drugimi izvajalci.

Skupnost centrov za socialno delo, ki ima na področju izvajanja dejavnosti centrov za socialno delo javno pooblastilo po Zakonu o socialnem varstvu (Ur.l.RS št. 3/2007 UPB), da določi katalog nalog, ki jih izvajajo centri za socialno delo, in določa standarde in normative za izvajanje posameznih vrst nalog, bo:

- določila izvajanje naloge družinske mediacije kot naloge centrov za socialno delo po zakonu,
- določila standard in normativ naloge družinske mediacije na področju socialnega varstva, v okvir katerega sodi določitev ustrezne usposobljenosti za izvajalce družinske mediacije pri centrih za socialno delo.

Smernice razvoja mediacije v socialnem varstvu

Želeli je, da bi se mediacija v socialnem varstvu razširila na vsa področja dela v obliki in na način, ki bi uspel kvalitativno dopolniti obstoječi način dela z in med uporabniki. Pri tem so možne različne oblike mediacije in /ali zgolj uporaba posameznih tehnik:

- formalna mediacija kot voden postopek s strani usposobljenega mediatorja med različnimi udeleženci, vpletenimi v spor
- neformalna mediacija, ki jo uporabljajo strokovni delavci, ki so osvojili temeljne veščine mediacije
- uporaba mediacijskih veščin in tehnik pri vsakodnevnem opravljanju strokovnih nalog.

Razvoj mediacije na področju socialnega varstva naj bi obsegal zlasti:

- vnašanje veščin, znanj in kompetenc v programe usposabljanj in izobraževanj za strokovne delavce na področju socialnega dela in socialnega varstva

- usposobitev mediatorjev za reševanje sporov v celotni mreži socialnovarstvenih ustanov: centri za socialno delo (vsaj večji centri); domovi za stare; posebni socialno varstveni zavodi; socialno varstveni zavodi za usposabljanje otrok in mladostnikov; varstveno delovni centri; dobrodelne organizacije; invalidske organizacije, ipd.
- usposobitev mediatorjev za reševanje sporov v celotni mreži socialnovarstvenih storitev: področje dela z družino; področje dela z mladostniki; področje rejništva in posvojitve; področje skrbništva; področje dela s starimi ljudmi; področje dela z osebami z invalidnostjo; področje dela z zasvojenostmi; postpenalna obravnava
- promocija mediacije kot načina reševanja konfliktov med uporabniki socialnovarstvenih storitev, med uporabniki in strokovnimi delavci, ter med strokovnimi delavci na področju socialnega varstva
- integracija mediacijskih klavzul v pogodbe in druge pravne akte znotraj socialnega varstva.

Literatura

1. Beck, U. (2001). Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana: Krtina, Knjižna zbirka Temelja dela.
2. Bramanti, D. (2005). Sociologia della mediazione, Teorie e pratiche della mediazione di comunità. Milano: Franco Angeli.
3. Di Rosa, R. T. (2002). La Mediazione, Gestione del conflitto e (ri)costruzione sociale. Palermo: Università degli Studi di Palermo.
4. ZSV (2006). Zakon o socialnem varstvu. Ur.l. RS 3/07-UPB-2.

Izr. prof. dr. Gorazd Meško
DEKAN, Fakulteta za varnostne vede
Univerza v Mariboru

Teorija in praksa poravnave (mediacije) med storilcem kaznivega dejanja in oškodovancem v Veliki Britaniji

Povzetek:

V prispevku avtor predstavlja nekatere značilnosti poravnave med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja, ki jo izvajajo v Thames Valley Police v Veliki Britaniji. Rezultati raziskav delovanja pravosodja kažejo, da so postopki zoper storilce kaznivih dejanj zelo dragi, poleg tega pa zamenarja tiste, ki utrpijo škodo s storjenimi kaznivimi dejanji. Poravnava med storilcem in žrtvijo je ena izmed možnosti pocenitve sodnih postopkov, poleg tega pa posveča veliko pozornost tudi oškodovancem, viktimiziranim osebam, ki so utrpeli različne, poleg materialne, tudi psihične travme. V procesu poravnave se srečata storilec in oškodovanec ter njune "pomembne druge osebe", ki so prisotne pri poravnavi. Do sedaj se je pokazalo, da je tak pristop primeren predvsem za obravnavanje mladoletnih prestopnikov in odraslih, ki so storili prvo ali manjše kaznivo dejanje. Pomembno pri tem je to, da storilec spozna posledice in pomen svojega (kaznivega) dejanja, da z žrtvijo doseže soglasje o "vzpostavitvi prejšnjega stanja" oz. odpravi škode ter, da dobi priložnost za vključitev v skupnost in normalno nadaljevanje življenja in dela. Na prvi pogled preprost postopek terja od prestopnika bistveno več truda in energije kot formalni kazenski postopek, ki je ponavadi zelo časovno oddaljen od konflikta med storilcem in žrtvijo.

Ključne besede: poravnava, storilce kaznivega dejanja, oškodovanec, žrtve, Thames Valley, Velika Britanija

1 Teoretična izhodišča poravnave med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja

V zadnjih letih je bilo kar precej polemik v zvezi s kaznovalno naravo kazenskopravosodnega sistema, ki je doživel več kritik kot pohvale. Teoretiki očitajo, da državni profesionalci na področju delitve pravice neobčutljivo in formalistično rešujejo konflikte (Christie, 1994), da marginalizirajo žrtve in najpogosteje stigmatizirajo in izločajo iz družbe storilce kaznivih dejanj ter povzročajo "net-widening". Takšno "doseganje" pravice se je pokazalo tudi kot zelo drago in neučinkovito pri preprečevanju kriminalitete.

Zagovorniki ideje o poravnavi med storilcem in žrtvijo kaznivega dejanja ugotavljajo, da je sedaj ravno pravi čas za nov pristop, ki ga imenujejo v angleškem prostoru "restorative justice", saj predstavlja novo paradigmo v kazenskem pravosodju. Pomembno vprašanje

v tem oziru pa je, ali naj kazensko pravosodje, policija in lokalna skupnost sodelujejo pri odpravi škode, ki je nastala s kaznivim dejanjem. Pri poravnavi gre za to, da je poudarek na vključevanju, spodbujanju dialoga, popravilu in spravi med storilcem, žrtvijo in predstavniki skupnosti. Vloga države je spodbujevalna, saj ko si njeni predstavniki (npr. policisti) prizadevajo mobilizirati udeležence v kriminalnem dogodku in tiste, ki bi lahko pomagali, da se vzpostavi prejšnje stanje. Pri tem imajo pomembno vlogo skupnosti, v katere se storilci in žrtve vračajo.

Poravnava vsebuje paradigmo, ki vključuje prepričanje, da je najboljši način za doseganje zakonitega vedenja državljanov prav spodbujanje k upoštevanju zakonskih norm in institucij s pošteno obravnavo vseh, ki so oškodovani s kaznivim dejanjem (vključujoč tudi storilce). Pomembno gonilo gibanja za "obnovitev pravice" je predstavil v kriminološki teoriji "reintegrativnega sramovanja" (Braithwaite, 1989). Ta teorija zagovarja dejstvo, da kritičen odnos do kršiteljevega vedenja (v času izvršitve kaznivega dejanja), spoštovanje njegove osebnosti preprečuje stigmatizacijo (ki običajno vodi v povratništvo). Zaradi tega se samospoštovanje storilca poveča, možnosti za ponovno vključitev v skupnost in zmanjševanje možnosti za bodoče kriminalno vedenje je tako več. Na kratko to pomeni, da obsojamo dejanje in ne človeka, ki mu damo možnost, da normalno živi naprej ob temu, da poskusi odpraviti posledice, ki jih je povzročil s kaznivim dejanjem.

Uspešnost takšnega pristopa se je pokazala že v nekaj državah: Novi Zelandiji, Avstraliji, ZDA, Kanadi in nekaj državah v Evropi. Ugotavljajo, da so udeleženci v procesu doseganja poravnave bistveno bolj zadovoljni, kot pa je to značilno za običajni način kaznovanja storilcev in zanemarjanja žrtve.

Poravnava je torej teoretični koncept, ki se v praksi izvaja v obliki konferenc, ki potekajo na policijskih postajah. Cilj takšnih prizadevanj je "normalizacija" odnosov med ljudmi v skupnosti.

2 Obnova pravice v dolini reke Temze (Thames Valley)

Zakaj govoriti o povezavi "obnovitve pravice" in policijskem delu? Community policing ali v skupnost usmerjeno policijsko delo je fizozofija (nekateri govore o novem mitu pri opravljanju policijskega dela), ki vključuje tudi takšna prizadevanja kot je obnova pravice. Policija je tista, ki odkriva storilce kaznivih dejanj in jih prijavlja tožilstvu. Glede na poznavanje situacij pa so policisti tisti, ki najbolj poznajo oboje, storilce in žrtve. Zakaj torej ne bi bili policisti tisti, ki bi naredili nekaj za zmanjšanje problematike neobravnavanosti storilcev kaznivih dejanj in zanemarjenosti (ali instrumentalni uporabi) žrtev/oškodovancev v kazenskem pravosodju.

Thames Valley Police je začela izvajati poskusni projekt, v katerem si prizadeva

upoštevati reintegrativna načela pri izvajanju različnih policijskih dejavnosti. Na primer, delo z žrtvami, kjer storilca še niso odkrili, v primerih žrtev prekoračitve policijskih pooblastil in kršitev javnega reda in miru ter napetosti v urbanih (multietničnih) naseljih.

Pristop odvrčanja storilcev od obravnave na sodiščih z opominjanjem in razgovori se je pokazal kot uspešen, saj je pomembnejše to, da policija storilca odkrije in ga obravnava (v okviru obravnavanega koncepta), kot pa da ga "samo odkrije" in ga preda naprej, kot polizdelek v postopek, ki je neoseben, dolgotrajen in konec koncev - zelo drag in po študijah sodeč tudi dokaj neučinkovit. Stigmatiziranje in časovno odmaknjeno obravnavanje za dejanje, ki ga je storilce že "skoraj" pozabil, je vprašljivo. Učinki takšnega kaznovanja so po ugotovitvah neoklasicistov ravno nasprotni od zaželjenih - namesto preprečevanja, pride do spodbujanja kriminalne dejavnosti.

Običajno opozarjanje storilcev prekrškov (ali kaznivih dejanj) ima za posledico zanemarjanje žrtev takšnih dejanj in skupnosti, podobno kot se to, po izkušnjah, dogaja na sodiščih.

Thames Valley Police je zadolžena za izvajanje "skupnostnih konferenc", kjer obravnavajo storilce prekrškov in kaznivih dejanj. Na konferenci so prisotni vsi, ki imajo kakršnokoli zvezo z odklonskim dejanjem: žrtve, storilci, starši, skrbniki, predstavniki skupnosti. Predstavniki policije skupaj s predstavniki skupnosti vodijo konference, kjer poskusijo razrešiti konflikte in omogočiti žrtvi "preživetje" in storilcu ponuditi možnosti za družbeno sprejemljivo delo in povrnitev škode (čustvene, materialne, ali samo opravičila).

Model, ki ga uporabljajo na območju Thames Valley Police, je prenešen iz predhodnega poskusa v Canberri, Avstralija, kjer so takšen model uporabili za reševanje problemov, ki so nastali zaradi konfliktnosti prevladujoče kulture in kulture domorodcev (aboriginov). Namen poravnave med oškodovanci in storilce je tudi raziskovalne narave, torej primerjati rezultate obeh poskusov reševanja konfliktov in iskati možnosti za prihodnost. Obnovitvene sheme niso v Veliki Britaniji nič novega, saj so jih izvajali že v preteklosti (1989, 1990, 1991, 1992). Za razliko od prvih poskusov, je ta v Thames Valley Police zasnovan veliko širše in upošteva mednarodne izkušnje pri pojmovanju dejavnikov, ki naj bi bili deležni večje pozornosti (policija, storilce, žrtev, lokalna skupnost....).

Pri izvajanju takšnih konferenc izvajalci upoštevajo naslednja načela: Uravnoveženost (vloga družina žrtve, skupnost, na drugi strani storilec in njegova družina; spodbujanje žrtve k dejavni udeležbi v postopku; vzajemno doseganje rešitev; odgovornost storilca in ugotovitev oškodovanja žrtve in skupnosti; omogočiti storilcu, da prizna odgovornost in si prizadeva za odpravo/popravilo škode; ustvarjanje varnejših skupnosti).

Celovit (holistični) pristop (partnersko sodelovanje različnih agencij; spodbujanje razumevanja vseh udeleženi; upoštevanje ugotovitev raziskav in prakse; uporaba metod za reševanje problemov; upoštevanje strategije posvetovanja in komuniciranja znotraj in med udeleženi strankami).

Pozitivno usmerjeni proces (zagotavljanje pripravljenosti, da udeleženci težijo k normalizaciji odnosov med strankami v postopku; upoštevanje razlik med posamezniki in njihovimi dejanji; zahteva po reintegrativnem sramotanju in ne stigmatizaciji; vloga profesionalcev, ki spodbujajo in ne predpisujejo rešitev).

Pristop po meri udeležencev (upoštevanje posameznikovih potreb; obravnavanje in upoštevanje vseh obstoječih informacije z obeh strani (storilec-žrtev); naložitev kazni, ki je v skladu s proporcionalnim načelom oz. sorazmerna s storjenim dejanjem; paleta praktičnih rešitev).

Pristop, ki poudarja odgovornost (zagotavljanje, da se proces izvaja odgovorno (odgovornost do javnosti in pravnih norm); odgovorno obnašanje; varovalni mehanizmi).

Strukturirani pristop (zahteva po trdnih (konsistentnih) kriterijih za izbor osebja in usposabljanja; ustrezno usposabljanje; sistem mentorstva; upoštevanje vpliva na organizacijsko kulturo; posebna vrsta odgovornosti).

3 Nekateri pomisleki glede poravnave

Kljub dobrim izgledom takšne prekse, ki je tudi v zahodnih državah šele na začetku, pa se pojavljajo številna vprašanja, na katera bi bilo traba odgovoriti, da bi takšno obliko reševanja konfliktov bolje poznali z več strani. Pojavljajo se naslednja vprašanja: "Ali storilci priznavajo odgovornost za svoja dejanja in škodo, ki so jo povzročili oškodovancem in sprejemajo odgovornost za svoja dejanja? Do kod segajo obljube, ki so jih dale osebe na konferenci? Ali žrtev ocenjuje, da je proces omogočile zadovoljitev njenih potreb, pričakovanj, upoštevajoč potrebo na vplivanje na vedenje storilca? Ali žrtev, storilec in predstavniki skupnosti menijo, da je konferenca zagotovila varno, spodbudno obliko dela, kjer lahko udeleženci predstavijo svoje občutke in potrebe in dosejajo skupne odločitve? Ali so kakšni posebni problemi vplivali k prestopniškemu vedenju oseb (slab nadzor staršev, pritiski skupine vrstnikov, težave v šoli ali pri delu). Kakšen je obseg sodelovanja/vpletenosti predstavnikov lokalne skupnosti v procesu "obnavljanja pravice", ki vpliva na uspeh prizadevanj in zaznava "dobrega namena" v širši skupnosti? Ali se strah pred kriminaliteto med žrtvami kriminalitete zmanjšuje zaradi razumevanja okoliščin viktimizacije in zagotovil (izpovedi) storilcev, da ne bodo več storili kaznivih dejanj? Ali vsi vpleteni v proces menijo, da so rešitve in sklepi

poštene? Ali storilci storijo novo kaznivo dejanje o obdobju 12 mesecev od konference in če, kakšne so značilnosti njihove kriminalne dejavnosti? Ali praksa in odločanje v zvezi z obravnavo takšnih primerov pomembno vpliva na različne skupine, ki se razlikujejo po spolu, socio-ekonomskem položaju, etnični pripadnosti ipd. ? Ali izkušnja obravnavanja "obnovitvene pravice" vpliva na stališča policistov do kršiteljev zakonov, žrtev in do njihove lastne filozofije opravljanja policijskega dela? Kakšna je cena takšnega pristopa. Iskanje možnosti, kako služiti skupnosti je brezmejno - upoštevati pa je treba leta in naravo dela, s katerim se posameznik "odkupi" za storjeno zlo? Kakšno delo je primerno za mladostnike in otroke, da niso kršene njihove pravice?"

To je le nekaj vprašanj, na katere iščejo odgovore izvajalci poravnalnih konferenc. Poleg tega pa so prizadevanja za varnost v skupnosti vprašljiva zaradi problema opredelitve skupnosti, različnih starostnih skupin in stališč o reševanju problemov, različnih stališč o tem kaj delati z žrtvijo (kdo je odgovoren za to, socialne službe, policija...), kako naj storilec poravna škodo.

5 Literatura:

Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*, Cambridge University Press, Cambridge.

Christie, N. (1994): *Crime Control as Industry, Towards Gulags Western Style*, Routledge, London.

Dekleva, B. (1996). Nove vrste vzgojnih ukrepov za mladostnike (predvsem poravnavanje z oškodovancem, opravljanje koristnega dela za skupnost ter programi socialnih treningov), Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, str.37-59.

Restorative Justice in Thames Valley Police, Thames Valley Police, interno gradivo, 15 str.

Restorative Justice – A Balanced Approach, Thames Valley Police, videokaseta, 22 min.

Walker, N. (1991). *Why Punish? Theories of Punishment Reassessed*, Opus, Oxford.

Simona Mlakar, univ. dipl. iur.,
Zdravniška zbornica Slovenije,
Mediatorka

Mediacije v zbornicah in poklicnih združenjih

Prikaz obstoječega stanja

Med zbornicami v Republiki Sloveniji, ki trenutno že ponujajo mediacije kot alternativni način reševanja sporov med svojimi člani ali med člani in tretjimi, lahko izpostavimo Gospodarsko zbornico Slovenije in Obrtno zbornico Slovenije; na Zdravniški zbornici Slovenije pa je projekt uvedbe mediacije v začetni fazi.

Zakonodaja mediacije na področju zbornic v Republiki Sloveniji ne obstaja, zbornice pa večinoma v statutih opredeljujejo svojo nalogo reševanja sporov med člani, ki potekajo pred disciplinskimi komisijami ali častnim razsodiščem.

Gospodarska zbornica Slovenije v okvirih letnega programa dela opravlja alternativno razreševanje sporov (10. člen Statuta). Člani GZS imajo pravico do posredovanja in razreševanja sporov preko Stalne arbitraže pri GZS in drugih oblik alternativnega razreševanja sporov. (62. člen Statuta). Na GZS pripravljajo ponudbo mediacije, ki bo na voljo njihovim članom; proti simboličnemu plačilu, bo dobila s strankama 90 minut sodeloval mediator, imeli bodo možnost uporabe prostora ter strojepiske.

Na **Obrtni zbornici Slovenije** so mediacijo ponudili že pred nekaj leti, o čemer so na podlagi 12. člena Statuta, ki določa, da Obrtna zbornica Slovenije posreduje in razrešuje spore preko častnega sodišča, sprejeli tudi posebni pravilnik.

Zdravniška zbornica Slovenije v 4. členu Statuta (17. točka) med dejavnostmi navaja spodbujanje sodelovanja med člani ter obravnavanje in pomirjanje medsebojnih sporov. Na podlagi Pravilnika o organizaciji in delu razsodišča Zdravniške zbornice Slovenije se nekatere kršitve Kodeksa medicinske deontologije lahko rešujejo s poravnanjem, ki ga vodi poravnalec Zbornice. Zdravniška zbornica Slovenije pripravlja projekt uvedbe mediacije, ki pa je v začetni fazi.

Inženirska zbornica Slovenije v 18. členu Statuta (18. točka) med nalogami navaja spodbujanje sodelovanja med člani ter obravnavanje in reševanje medsebojnih sporov med njimi. 44. člen Statuta določa, da o disciplinskih zadevah zoper člane odloča disciplinska komisija (na prvi stopnji) oziroma disciplinsko sodišče zbornice (na drugi stopnji). Poseben Disciplinski pravilnik nima posebnih določb o mirnem reševanju sporov.

Nekatere zbornice imajo v zakonu določeno, da o disciplinskih zadevah zoper člane odloča disciplinska komisija (lažje kršitve) oziroma disciplinsko sodišče (za hujše kršitve) (za **Odvetniško zbornico Slovenije**, 64. člen Zakona o odvetništvu in Statut), v

postopku pred disciplinskim sodiščem se subsidiarno uporabljajo določbe zakona o kazenskem postopku (65. člen Zakona o odvetništvu). Zoper odločitev disciplinskega sodišča je dovoljena pritožba, o kateri odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije v senatu petih sodnikov. (65. člen Zakona o odvetništvu)

Zakon o detektivski dejavnosti v 5. členu določa, da **Detektivska zbornica Republike Slovenije** spremlja in obravnava delo članov ter sprejema kodeks poklicne etike in ukrepe ob njegovem kršenju. V disciplinskih zadevah in o sporih med člani zbornice, člani zbornice in tretjimi osebami vodi postopek in odloča častno razsodišče (37. člen Statuta).

Stanovanjska zbornica Slovenije usklajuje interese med lastniki in uporabniki stanovanj, ter upravniki in izvajalci storitev (12. člen (9. točka) Statuta). O kršitvah statuta in neustreznem ravnanju članov odloča častno sodišče (31. člen Statuta Stanovanjske zbornice Slovenije).

Zbornica sanitarnih tehnikov in inženirjev spodbuja sodelovanje med člani ter nudi pomoč pri reševanju medsebojnih odnosov.

Notarska zbornica Slovenije v disciplinskih zadevah odloča disciplinska komisija oziroma disciplinsko sodišče. (116. člen Zakona o notariatu). Spore med stranko in notarjem si prizadeva na miren način rešiti izvršni odbor (19. člen Statuta)

Slovenska oglaševalska zbornica organizira dialog in skrbi za odnose med udeleženci znotraj dejavnosti oglaševanja in komuniciranja (12. člen Statuta).

Socialna zbornica Slovenije v Statutu nima določil o reševanju sporov in pomirjanju.

Veterinarska zbornica Slovenije spodbuja sodelovanje med člani, obravnava in pomirja medsebojna nesoglasja (4. člen Statuta, 11. točka). Sekcije Veterinarske zbornice Slovenije negujejo dobre medsebojne odnose in poravnava spore članov znotraj sekcije in med sekcijami (29. člen Statuta).

Zbornica laboratorijske medicine Slovenije spodbuja sodelovanje med člani ter obravnava in pomirja medsebojne spore (4. člen Statuta, 15. točka).

Zbornica o varnosti in zdravju pri delu spodbuja sodelovanje med člani in pomirja medsebojne spore (7. člen Statuta, 20. točka)

Zbornica RS za zasebno varovanje obravnava kršitve članov v častnem razsodišču (46. člen Statuta) na podlagi Pravilnika o postopku pred častnim razsodiščem Zbornice RS za zasebno varovanje.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije svojim članom omogoča posredovanje in razreševanje sporov pred stalno arbitražo in častnim razsodiščem zbornice. (10. člen Statuta). Stalna arbitražo rešuje spore iz medsebojnih poslovnih odnosov med člani

zbornice, med člani in drugimi pravnimi in fizičnimi osebami, spore glede obveznega članstva, sprejema oziroma izključitve iz članstva zbornice.

Zbornica izvršiteljev Slovenije presoja v zadevah disciplinskih kršitev in v medsebojnih sporih med člani zbornice in med člani in organi zbornice s častnim razsodiščem (24. člen).

Zbornica radioloških inženirjev Slovenije obravnava kršitve in ugotavlja disciplinsko odgovornost članov na razsodišču (30. člen Statuta).

Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije disciplinske kršitve obravnava okviru disciplinske komisije in disciplinskega sodišča, pri čemer se subsidiarno uporabljajo pravila Zakona o pravnem postopku. (2. člen Disciplinskega pravilnika)

Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije- Zveza društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije rešujejo spore na častnem razsodišču.

Zbornica fizioterapevtov Slovenije in **Komunalna zbornica Slovenije** - nimajo spletne strani

Lekarniška zbornica Slovenije reševanja sporov ne omenjajo v statutu.

Državna zdravniška zbornica Saške – Nemčija, skrbi za dobo vzdušje med člani in v primeru spora o zdravstvenih zadevah lahko Državna zdravniška zbornica Saške ravna kot mediator, v kolikor stranke to želijo v sporih med člani ali med člani in tretjimi osebami.

II. Pravna ureditev

Zakonodaja Republike Slovenije ne ureja mediacije v zbornicah in poklicnih združenjih. Priporočila Sveta Evrope, ki se nanašajo na reševanje potrošniških sporov pa bi v nekaterih segmentih lahko smiselno uporabila tudi za to področje (načela).

III. Smernice razvoja:

- Država naj promovira mediacije na zbornicah, ki ne ščitijo le interesov članov, temveč poleg nadzora nad strokovnostjo in spoštovanjem etičnih načel ter kodeksa, skrbi tudi za reševanje konfliktov tako med člani kot tudi konfliktov med člani in tretjimi, ki jim člani ponujajo storitve. S takšno obravnavo sporov

- zbornice izkazujejo skrb za dobro sodelovanje med člani in tretjimi, ovržejo prepričanje, da vedno le ščitijo svoje člane tudi če so krivi in vzpostavljajo zaupanje v posamezno poklicno skupino.
- Država naj zagotovi finančna sredstva za izobraževanje mediatorjev.
 - Država naj pripravi skupni seznam usposobljenih mediatorjev in preverja njihovo strokovno usposobljenost.
 - Stranke naj bodo (tudi finančno) motivirane, da spor rešijo čim prej, zato je smiselno vnaprej postaviti realen časovni okvir (npr. 3 ure), v katerem naj stranki spor rešita. Ko se rešuje spor med tretjo osebo in članom, zagotovi finančna sredstva za prve (npr. tri) ure mediacije (v okviru zbornice) država, nadaljnje ure mediacije bi krili stranki v skladu s sporazumom, kar bi odvrnilo stranke od zavlačevanja, hkrati pa bi jih pritegnilo k reševanju že v zgodnji fazi spora.
 - V sporu, kjer sta stranki člana zbornice, gre za interno razmerje, zato plača mediacijo v celoti zbornica ali kot varianta, da zbornica ponudi plačilo za prostor, mediatorja in druge stroške nekaj ur mediacije, več od tega krijeta stranki.
 - Sprejem zakonodaje, s katero se postavijo okviri, po katerih bodo lahko tudi poklicna združenja in zbornice ponujale alternativne pristope k reševanju sporov med svojimi člani in sporov med člani in tretjimi osebami.
 - Problem nevtralnosti mediatorjev, zaposlenih na posamezni zbornici, se kaže samo pri mediaciji med članom zbornice in tretjim, zato bi (vsaj prva tri) mediacijska srečanja plačala država oziroma bi zbornica na seznamu mediatorjev ponujala tako notranje mediatorje (zaposlene na zbornici) kot zunanje mediatorje in stranka bi lahko izbrala mediatorja. Poleg tega po načelih mediacije stranka lahko tudi med postopkom predlaga zamenjavo mediatorja, v kolikor meni, da je mediator pristranski; mediator, zaposlen na zbornici, se ne šteje kot pristranski, če rešuje spor med dvema članoma zbornice, saj ga s članarino plačujeta obe stranki.

Dr. Janez Novak, redni profesor
vrhovni sodnik, svetnik

MEDIACIJA V DELOVNEM PRAVU

1. SPLOŠNO

Delovno pravo (v nadaljevanju: DP) je ena od pravnih vej, v kateri so se zaradi narave delovnih razmerij (v nadaljevanju: DR) dokaj zgodaj razvile posamezne oblike **mirnega reševanja sporov**. Iz zgodovine DP je znano, da so bili, na primer, prvi takšni organi „conseils de prud'hommes“ (1808 do 1813) v francoskem pravu in „Fabrikengerichte“ (1835) v nemškem pravu (J. Novak: Nemško Zvezno delovno sodišče, PiD, 8/2006/XXXII, s. 1875).

Zaradi pravne narave in posebnosti **individualnih delovnih razmerij** (v nadaljevanju: IDR) in pogodbe o zaposlitvi (v nadaljevanju: PZ), med katere predvsem sodijo relativna trajnost DR, načelo zaupnosti, dolžnost zvestobe delodajalcu in podobno, je mirno reševanje teh sporov v DP nujno. To še bolj velja za **kolektivna delovna razmerja** (v nadaljevanju: KDR), kjer je zaradi strank in predmetov urejanja teh razmerij in zaradi vrste sporov (spori o interesu – ekonomski spori, pravni spori – spori o pravici) nujno urediti reševanje sporov po mirni poti. To predvsem velja za interesne spore.

DP ne uporablja pojma „mediacija“, temveč za različne oblike mirnega reševanja sporov navaja druge izraze. Za reševanje individualnih delovnih sporov (v nadaljevanju: IDR) in kolektivnih delovnih sporov (v nadaljevanju: KDS) so pomembni predvsem naslednji predpisi s področja DP, ki pojma „mediacija“ ne uporabljajo, vendar urejajo veliko načinov mirnega reševanja teh sporov:

Individualna delovna razmerja:

Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002, 103/2007, v nadaljevanju: **ZDR**) ureja pojem **arbitraže** za reševanje sporov med delavcem in delodajalcem (na primer v členih: 85, 205, 227, 228), navaja pa tudi **sporazum** (na primer v drugem odstavku 85. člena in v 205. členu). V prvem in drugem odstavku 204. člena je urejeno uveljavljanje pravic pri delodajalcu. Ta določba omogoča, da delavec in delodajalec rešita spor z vsemi možnimi načini mirnega reševanja sporov, torej tudi s **posredovanjem, miritvijo in poravnavo**.

Zakon o pravicah industrijske lastnine iz delovnega razmerja (Uradni list RS, št. 45/95, 96/2002, 7/2003) oziroma Zakon o izumih iz delovnega razmerja (Uradni list RS, št. 139/2006, 15/2007, v nadaljevanju: **ZPILDR**) v IV. Poglavju (24. do 31. člen) ureja poseben **poravalni postopek**. Če se postopek konča s **sporazumom**, je ta izvršilni naslov (peti odstavek 29. člena). Pomembno je, da je poravalni postopek procesna predpostavka za sodni delovni spor (32. člen).

Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (Uradni list RS, št. 2/2004, v nadaljevanju: **ZDSS-1**) navaja naslednje pojme: **mirna rešitev spora** (prvi in drugi odstavek 23. člena), v 26.

členu (individualni delovni spori in socialni spori) je urejen **poravnalni narok**, ki se lahko konča s **sodno poravnavo**.

Zakon ima tudi posebno določbo o pristojnosti delovnega sodišča (v nadaljevanju: Dsod) v zvezi z **arbitražo**.

Na podlagi 19. člena ZDSS-1 se v postopku pred Dsod uporabljajo določbe Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 26/99 do 73/2007, v nadaljevanju: **ZPP**), če ni v ZDSS-1 drugače določeno. Tudi v postopku pred Dsod torej veljajo določbe ZPP, če ZDSS-1 ne določa drugače. Tako velja ZPP za **poravnalni narok** in za **sodni poravnavo** (305 a do 309. člen). Pred Dsod pa se lahko stranke tudi odločijo za možnost, ki jo ureja 309. člen ZPP, da se torej **poravnajo pred nameravano vložitvijo tožbe**.

Kolektivna delovna razmerja:

Zakon o kolektivnih pogodbah (Uradni list RS, št. 43/2006, v nadaljevanju; **ZKolP**) v 16. členu ureja tri načine reševanja kolektivnih delovnih sporov: **pogajanja, posredovanje in arbitražo**. Bistveni del besedila ureja arbitražo. Pojma pogajanja in posredovanje nista strokovno opredeljena.

Interesne spore je mogoče reševati s posredovanjem (strokovnjaka) ali z arbitražo (19. člen), spore o pravici s pogajanjem, posredovanjem strokovnjaka ali arbitražo (20. člen). Reševanje sporov o pravici pred Dsod ni določeno, čeprav bi to bilo glede na njihovo pravno naravo logično. Značilnost tega zakona je tudi, da dokaj podrobno ureja vprašanja v zvezi z listo strokovnjakov za posredovanje (21. člen) ter arbitražo (22. člen – sestava arbitraže, 23. člen – imenovanje arbitrov, 24. člen – postopek pred arbitražo).

Zakon o stavki (Uradni list SFRJ, št. 23/91, velja na podlagi Soglasja, Ur. list RS, št. 22/91, v nadaljevanju: **Zst**) zavezuje stranke, ki bi naj sodelovale v stavki, da se **pogajajo** in da skušajo doseči **sporazum** (predvsem 4. člen).

Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (Uradni list RS, št. 42/93, 56/2001, 26/2007, uradno prečiščeno besedilo, št. 42/2007, v nadaljevanju: **ZSDU**) v 99. do 106. členu ureja le **arbitražo** kot način reševanja sporov, ki izvirajo iz zakona. Za uveljavljanje mirnih načinov reševanj sporov pa so pomembna tako imenovana **skupna posvetovanja** (z delodajalcem), ki so lahko možnost ali obveznost (četrti alineja 2. člena). Skupna posvetovanja so namenjena sodelovanju delavcev pri upravljanju (85. člen). Predmet skupnih posvetovanj so predvsem statutarna in kadrovska vprašanja (91. do 94. člen). Pomen teh skupnih posvetovanj je, da se z njimi izoblikuje in krepi sposobnost poslušati drugačna stališča, jih sprejeti in se v njihovem okviru – upoštevajoč seveda lastna stališča – dogovoriti o rešitvi. To pa je eden od bistvenih pogojev za uspešno mirno reševanje sporov, tudi za mediacijo.

Zakon o reprezentativnosti sindikatov (Uradni list RS, št. 13/93, v nadaljevanju: **ZRS**), ki tudi sodi na področje KDR, ne ureja načinov mirnega reševanja sporov.

Bistveni pomen pri reševanje teh sporov imajo **kolektivne pogodbe**.

DP torej ureja številne pojme v zvezi z mirnim reševanjem sporov (mirna rešitev spora / miritev, pogajanja, poravnalni postopek, poravnava / poravnalni narok, posredovanje, sodna poravnava, sporazum), pri čemer je arbitražo in sodni postopek (sodno poravnavo) treba razumeti in razlagati kot posebni obliki (tako imenovanega **nadomestnega reševanja**) sporov.

Posredovanje / mediacija (mediatio, medius, mediare = srednji, posredovanje, posredujoč) in **(po)miritev** / sprava,

(concordatio, conciliare = sprava, pomiritev, zedinjenje) (J. Novak: Delovni spori, s. 79) sta torej le dve od oblik načinov nadomestnega reševanja delovnih sporov.

Meje med posameznimi oblikami reševanja sporov, predvsem med posredovanjem in pomiritvijo, niso jasno določene, često ni jasno, kakšno je delovanje / **posredovanje tretje stranke** (third party intervention), moč pa je reči, da je mediacija bolj enostavna pravna oblika kot conciliacija.

Kot splošno podlago za mirno reševanje sporov lahko obravnavamo **Socialne sporazume**, prej veljavnega (za obdobje 2003 -2005, Uradni list RS, št. 40/2003) in sedaj veljavnega (za obdobje 2007 – 2009, Uradni list RS, št. 93/2007, v nadaljevanju: SS). V 18 točki veljavnega SS, ki ima naslov Pravna varnost, je pomemben del vsebine posvečen institutom mirnega reševanja sporov, ki zavezuje vlado, delodajalce in sindikate. Te določbe je moč uporabiti za reševanje IDS in KDS. Določbe navajajo različne oblike mirnega reševanja sporov, na primer predsodno oziroma izvensodno reševanje sporov, sklepanje sodnih **poravn**, na **alternativne oblike** reševanja sporov (kamor sodijo tudi poravnave) in podobno. Posebej je navedeno tudi usposabljanje mediatorjev, torej posrednikov, kar je posebna naloga vlade.

2. INDIVIDUALNI DELOVNI SPORI

ZDR v bistvu samo v V. Delu (Uveljavljanje in varstvo pravic, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja, 204 do 206. člen) ureja možnost mirnega reševanja sporov, torej tudi možnost posredovanja – mediacije.

Bistveni za mirno reševanje sporov med delavcem in delodajalcem sta določbi prvega in drugega odstavka 204. člena. V času trajanja delovnega razmerja lahko delavec zahteva, da delodajalec **izpolni obveznost** ali **odpravi kršitev** pravic iz delovnega razmerja, če meni, da obveznost ni bila izpolnjena ali da je bila kršena njegova pravica. Ta del postopka je procesna predpostavka za postopek pred Dsod in so ga predlagatelji zakona pojmovali kot način mirne rešitve spora med delavcem in delodajalcem.

Sodna praksa VS RS je na tem področju (na primer v primerih, ko delavec se v času trajanja DR zahteva ugotovitev, da se šteje za je bilo DR za določen čas dejansko sklenjeno za nedoločen čas – 54. člen ZDR) sprejela stališče, da mora delavec (pa tudi delodajalec, čeprav takšni primeri niso bili obravnavani) najprej postopati po navedenih določbah 204. člena ZDR in šele potem, ko v roku osmih dni njegovi zahtevi delodajalec ne ugodí, vložiti tožbo pri Dsod. S tem je bilo sprejeto pomembno stališče, ne le v zvezi s procesno predpostavko, temveč predvsem, da morata stranki DR, če to razmerje (še) traja, najprej postopati po prvem in drugem odstavku 204. člena ZDR. To pa pomeni v prvi vrsti mirno reševanje sporov.

Ker je število sporov oziroma načinov reševanja sporov po prvem in drugem odstavku 204. člena ZDR majhno (prevladujejo seveda spori, ki se nanašajo na odpoved PZ, za te primere pa postopek mirnega reševanja sporov ne velja), se mediacija in drugi načini mirnega reševanja sporov izvajajo v majhnem številu sporov.

V sodnih delovnih sporih je mogoče ugotoviti, da na nekaterih Dsod dosežejo za Slovenijo dokaj visok odstotek „nemerotirnih“ odločitev (od 20 do 25 %), torej poravnav, umikov tožb, sodb na podlagi pripoznave ali odpovedi.

3. KOLEKTIVNI DELOVNI SPORI

Za KDS je značilno, da imajo pri njihovem reševanju pomembni vlogo kolektivne pogodbe (v nadaljevanju: KP). Zaradi vsebine KP in zaradi strank, ki nastopajo v kolektivnih delovnih razmerjih, poznamo glede na stranke dve vrsti KDS: spore med strankami, ki so sklenile KP (za katere velja obligacijski del KP) in spore med strankami, za katere velja tako imenovani normativni del KP. Prve spore bi lahko imenovali **notranje** spore (ker se nanašajo na stranke določene sklenjene KP), druge - **zunanje**, ker lahko izvirajo tudi iz normativnega dela KP. Rečeno je že bilo, da KDS delimo tudi na **interesen / ekonomske** spore in na spore o **pravici ali pravne spore**.

V primerjalnem pravu je sprejeto splošno stališče, da interesnih KDS ni mogoče reševati pred Dsod (sodišči), temveč le z mirnimi načini reševanja sporov. Za takšno stališče sta tudi v slovenskem pravne prostoru najmanj dva temelja. Prvi je, da se v interesnem sporu stranke KDR šele dogovarjajo o bodoči pravni normi (KP), kar pomeni, da za morebitni sodni delovni spor (še) ni pravne podale, na podlagi katere bi bilo mogoče soditi. Drugi razlog pa izhaja iz določbe 23. člena Ustave Republike Slovenije (pravica do sodnega varstva). Ta določa, da ima vsakdo pravico, „da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu“ odloča sodišče. Sodno varstvo interesa – in ta je v interesnih sporih bistven – torej po ustavi ni zagotovljeno.

Iz zakonov, ki urejajo DR, predvsem iz ZDR, izhaja, da poznamo tri **skupine KP**: **splošne KP**, **KP dejavnosti** in **podjetniške KP**.

Splošni KP sta KP za negospodarske dejavnosti Uradni list RS, št. 18/91, 34/93, 3(98, 39/99, 99/2001 in 73/2003, v nadaljevanju: KPngd) in KP za gospodarske dejavnosti ((Uradni list RS, št. 40/97 do 90/2005, v nadaljevanju SKPgd). Čeprav je bila SKPgd odpovedana (uradni list RS, št. 90/2005) v veljavnostjo od 30.6.2006, je njena vsebina (obligacijski del) pomembna za proučevanje mirnih načinov reševanja sporov. V III. delu te KP so urejene pravice in obveznosti strank ter načini reševanja sporov. Da bi se izognili sporom, sta se stranki zavezali k tako imenovani pozitivni in negativni izvedbeni dolžnosti. Po SKPgd so bili načini mirnega reševanja sporov: **pogajanja**, **pomirjenje** (pred komisijo za pomirjenje) in **arbitraža** (61. člen). Če je bil po opravljenih pogajanjih ali s pomiritvijo dosežen **sporazum**, je mora biti sklenjen v pisni obliki (63. člen). Arbitražni postopek je bil zadnje sredstvo. Začeti in voditi ga je bilo dopustno le, če pogajanja in pomirjenje ni bilo uspešno.

Podobne so določbe KPngd, ki prej navedeno stvarino obravnava v uvodnem – obligacijskem delu pogodbe.

4. SKLEPI IN PREDLOGI

Tudi v delovnem pravu je za to, da se stranke odločijo za mirno reševanja (rešitev) spora, pomembnih in potrebnih več nujnih pogojev / dejavnikov. Te pogoje je moč obravnavati

z vidika strank in tretje stranke, ki posreduje v sporu. Stranki lahko rešita spor tudi sami, kar je najbolj enostavna, praktična, predvsem pa primerna rešitev spora.

Z vidika strank lahko delimo pogoje za mirno rešitev spora na **osebne in stvarne**.

Osebni dejavniki se nanašajo predvsem na zavest strank (kar velja predvsem za delovno pravo), da je mirna rešitev spora najboljši način za njegovo rešitev. To je pomembno predvsem takrat, če stranki želita in imata interes, da se njuno pravno razmerje nadaljuje. Osebni značaj imajo tudi druge okoliščine, ki so pomembne za miritveni postopek, na primer rešitev spora na način in v vsebini, s katero soglašata obe stranki in podobno (kar na primer za sodno rešitev spora v večini primerov ne velja).

Stvarni značaj imajo predvsem gmotne posledice in interesi strank za rešitev spora po mirni poti. Sem je mogoče šteti na primer kratkotrajnost miritvenega postopka (na primer nasproti dolgotrajnemu in dragemu sodnemu postopku), prihranek pri taksah, odvetniških in sodnih stroških, pa tudi druge materialne vzpodbude, o katerih pa v naši prani ureditvi še ne razmišljamo.

Sem bi lahko šteli različne olajšave na davčnem področju, pa tudi druge materialne vzpodbude.

Če sta razloga, da se oseba odloči za pomiritev / poravnavo, poenostavljeno rečeno, dva: osebni, moralni razlog in materialni razlog (v najširšem pomenu besede), je načine za povečanje vseh vrst poravnav v Sloveniji iskati pred vsem z vzpodbudami na drugem (materialnem) področju. Ob takšnem stanju (krizi) duha, kot sedaj vlada pri nas (sposobnost poslušati in razumeti stališča drugega, dati priznanje „nasprotniku“, tvorno sodelovati pri iskanju najboljših rešitev, grajati, ko je to utemeljeno, in podobno, kar so bistvene osebne lastnosti za uspešno medicijo), na osebnem /moralnem področju ni dovolj možnosti za uspešno poravnavanje. Iskati je torej treba rešitve na področju materialnih vzpodbud.

Posebno pozornost je treba nameniti **usposabljanju / izobraževanju mediatorjev**. Kot je znano uspešnost posredovanja v sporu ni odvisna samo od strokovnih veščin posrednika / miritelja (v pravu poznavanja zakonodaje, teorije, predvsem pa sodne prakse), temveč tudi od številnih drugih dejavnikov, ki se nanašajo na socialna, sociološka, ekonomska in druga področja. Pomembna je tudi osebna prepričljivost, moralna verodostojnost, pravičnost in poštenost posrednika oziroma miritelja. Uspeh je verjetno odvisen tudi od lastnosti / sposobnosti mediatorja: poslušati – razumeti – jasno obrazložiti – logično sklepati. Potrebno izobraževanje je torej zelo široko.

mag. Milena Remic,
članica izvršnega odbora Slovenskega združenja bolnikov z limfomom in levkemijo
L&L,
ter mediatorica

MEDIACIJE V ZDRUŽENJH BOLNIKOV

Prikaz obstoječega stanja

Kje se pojavljajo spori v procesu obravnave bolnika:

- Pri obravnavi bolnika s strani zdravnikov, medicinskih sester, tehnikov ter vseh drugih zaposlenih v ustanovah, družbah in pri zasebnikih, ki nudijo zdravstvene storitve (ki jih lahko s skupnim imenom poimenujemo kot 'ponudnike zdravstvenih storitev')
- Pri obravnavi bolnika s strani ponudnikov zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja
- Pri obravnavi bolnika s strani delodajalca, izobraževalne, socialne ustanove

Kdaj se pojavljajo spori v procesu obravnave bolnika:

V času diagnosticiranja bolezni, zdravljenja bolezni, rehabilitacije bolnika, vračanja bolnika nazaj v njegovo delovno, izobraževalno, socialno okolje in tudi kasneje, ko je bolnikova bolezen že ozdravljena, posledice bolezni pa mu še predstavljajo težave in ovire za delovanje v svojem okolju.

Kakšna je najpogostejša vsebina sporov:

Najpogostejši spori med bolnikom in navedenimi udeleženci pri obravnavi bolnika so zaradi domnevnih kršitev bolnikovih pravic:

- Nekakovostna ali nespoštljiva strokovna oskrba - s strani ponudnikov zdravstvenih storitev
- Kršenje pravic iz zdravstvenega zavarovanja, invalidskega in pokojninskega zavarovanja – s strani ustanov in drugih ponudnikov teh zavarovanj
- Kršenje pravic iz delovnih razmerij in socialnih pravic – s strani delodajalcev, izobraževalnih in drugih ustanov, v katere je bil bolnik vključen pred boleznijo ali kasneje

Pogosti vzroki za spore:

- Subjektivno doživljanje svojega položaja s strani bolnika, ki je zaradi bolezni v posebnem, stresnem položaju, bolj ranljiv, ali svojcev, ki so zaradi bolezni ali smrti bolnika prizadeti
- Subjektivno doživljanje svojega položaja s strani zdravnikov in drugega medicinskega osebja, zaradi stresa in preobremenjenosti
- Nezanje bolnika, kako uveljaviti svoje pravice, na kar vplivajo izobrazba, razgledanost, osebnostne lastnosti
- Zmanjšana zmožnost bolnika, da uveljavi svoje pravice, zaradi fizičnih in psihičnih težav pri bolezni
- Neuspešna komunikacija s strani bolnika, zaradi stresa, nezmožnosti, neznanja, šibkih veščin komunikacije
- Neuspešna komunikacija s strani ponudnikov zdravstvenih storitev, zaradi pomanjkanja časa za posvečanje bolniku in zaradi šibkih veščin komuniciranja z bolnikom, in sicer tako na ravni poljudnega sporočanja strokovnih informacij kot tudi na ravni ravnanja s svojimi in pacientovimi čustvi pri komunikaciji med njima
- Neuspešna komunikacija s strani članov komisij ZZZS, ZPIZ, ... zaradi šibkih veščin komuniciranja z bolnikom, zaradi pomanjkanja časa za posvečanje bolniku in pomanjkanja motivacije za partnerski odnos z bolnikom, zaradi togosti predpisov in navodil v ustanovah
- Ozki in kratkoročni kapitalski interes s strani delodajalca

Zakaj je mediacija primeren način reševanja teh sporov:

- V prvi vrsti je mediacija primerna zato, ker kot metoda pomaga izboljšati poslabšan medosebni odnos ali ponovno zgraditi porušenega. Zato je lahko odločilna pri ohranitvi ali vzpostavitvi dobrega odnosa med bolnikom in udeleženci v obravnavi bolnika. Bolnik ima velik interes, če ne že kar potrebo, da ostane kljub sporu v čim boljšem odnosu s svojim zdravnikom in drugimi ponudniki zdravstvenih storitev, pa tudi z drugimi udeleženci v obravnavi bolnika, saj bo zelo verjetno odvisen od njihovih storitev in obravnave še naprej.
- Tudi ponudniki zdravstvenih storitev imajo interes dobrega odnosa z bolnikom, saj tako lažje delajo z bolnikom.
- Prav tako je za bolnika pomemben dober odnos z delodajalcem in običajno to vzajemno velja tudi za delodajalca.
- Jedro spora je dostikrat le v pomanjkanju dobre komunikacije, mediacija kot metoda pa pospešuje dobro komunikacijo.

- Postopek mediacije je manj izčrpujoč, predvsem psihično, za bolnika, ki je že tako v slabšem fizičnem in psihičnem stanju zaradi bolezni.

- Mediacija bi lahko psihično razbremenila tudi zdravnika, katerega položaj je dostikrat težaven ne samo s stališča medicinske stroke, ampak tudi s stališča obravnave bolnika kot osebnosti. Zdravnik se pri sprejemanju strokovnih odločitev srečuje s številnimi riziki in negotovnostmi, ki usodno vplivajo na bolnika, vendar jih bolniku ne zna ali ne zmore vedno na primeren način pojasniti. Bolnik lahko te odločitve zaradi svoje nepoučenosti in odsotnosti pojasnil s strani zdravnika oceni kot malomarne ali nespoštljive.

Pravna ureditev

V letu 2007 je bil pripravljen Zakon o pacientovih pravicah, ki predvideva mediacijo kot eno od treh možnih izbir za reševanje spora med bolnikom in ponudnikom zdravstvenih storitev, na drugi stopnji obravnave domnevne kršitve pacientovih pravic. Žal je zakon omejen le na tiste pravice, ki zadevajo pacienta kot uporabnika zdravstvenih storitev pri ponudnikih zdravstvenih storitev. » Zakon določa pravice, ki jih ima pacient kot uporabnik zdravstvenih storitev pri vseh izvajalcih zdravstvenih storitev, postopke uveljavljanja teh pravic, kadar so te kršene, in s temi pravicami povezane dolžnosti.«¹

Predlagani zakon določa dvostopenjski postopek za primere, kadar bolnik izrazi zahtevo za obravnavo kršitve bolnikovih pravic pri ponudniku zdravstvenih storitev. Na prvi stopnji obravnave kršitve ta zakon nalaga ponudniku zdravstvenih storitev, da poskuša s pacientom skleniti dogovor o rešitvi spora sam, preko svoje odgovorne osebe. Če do dogovora ne pride, lahko pacient vloži zahtevo za obravnavo na drugi stopnji, pred Komisijo Republike Slovenije za varstvo pacientovih pravic. Tam se najprej izvede pripravljalni narok, kjer član Komisije skupaj z udeleženci spora dogovori eno od treh oblik reševanja spora:

1. takojšnja sklenitev poravnave
2. soglasje za pričetek postopka mediacije
3. postopek obravnave druge zahteve v senatni obravnavi Komisije

Nadalje predlog Zakona določa način dogovora o mediaciji in okvirni način postopka mediacije ter odgovornost ministra pristojnega za zdravje, da postavi kriterije izbora mediatorjev na seznam mediatorjev in za nadzor nad delom mediatorjev. Izbor konkretnega mediatorja za konkreten primer pa je prepuščen strankam v sporu, da ga izberejo iz omenjenega seznama.

Predlogi smeri razvoja

Zaradi zgoraj opisanega interesa bolnikov, da spore rešijo na čim manj naporen način in tako, da pri tem ohranijo ali izboljšajo odnos s sprto stranjo, in zaradi tega, ker je mediacija za tovrstne spore zelo primerna zaradi narave takih sporov, ki jim velikokrat botruje šibka komunikacija, je smiselno **pospeševati mediacijo** pri sporih med bolniki in ustanovami oz. družbami, ki imajo z bolniki neposredne stike.

Zato bi bilo potrebno **mediacijo uzakoniti na vseh področjih, kjer nastajajo spori zaradi kršenja bolnikovih pravic**. Pri tem bi morale biti vključene vse ustanove/družbe, ki so neposredno udeležene pri obravnavi bolnika, in to v vseh fazah njegovega zdravljenja, rehabilitacije in vračanja v njegovo družbeno in socialno okolje.

Zgoraj opisani Zakon o pacientovih pravicah sicer predvideva mediacijo ob kršenju pacientovih pravic, vendar samo za tiste spore, ki nastanejo ob kršenju pacientovih pravic s strani ponudnikov zdravstvenih storitev. Razširitev mediacije še na druga področja pacientovih pravic bi bilo moč doseči po vsaj dveh poteh: bodisi razširiti Zakon o pacientovih pravicah, tako da bi zajemal pacientove pravice še na vseh drugih področjih, bodisi vključiti mediacijo v druge zakone, ki zadevajo paciente in njihove pravice. V slednjem primeru bi bilo kazalo **mediacijo vključiti v zakone**, kot so naslednji:

- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov
- Zakon o delovnih razmerjih
- Zakon o zdravstveni dejavnosti ?
- Zakon o lekarniški dejavnosti ?
- Sociala ??

V naštetih zakonih bi morale biti »ustanove, ki imajo neposredne stike z bolniki, zakonsko zavezane, da zagotovijo mehanizme za mirno reševanje sporov z bolniki na način mediacije«².

Pri tem ne priporočamo, da bi te ustanove same nudile storitve mediacije, saj bi to lahko ogrozilo enega od temeljnih načel mediacije, to je nepristranskost mediatorja. Boljši način vidimo v tem, da bi **zakon nalagal tem ustanovam sledeče naloge za zagotavljanje mediacij**:

- določitev kriterijev, po katerih bi sestavili odprt seznam mediatorjev
- sprejemanje kandidatnih mediatorjev na ta seznam, po tako določenih kriterijih
- zagotovitev izobraževanja svojega osebja za kompetentno odločanje, v katerih primerih je primerno pristopiti k mediaciji, ter za napotitev na mediacijo in organiziranje pogojev za izvedbo le-te.

O izbiri mediatorjev, ki bi prevzemali posamezne primere, bi odločale stranke v sporu same, tako da bi v soglasju izbirale mediatorja za svoj primer, iz zgoraj omenjenega odprtega seznama.

Financiranje mediacij med pacienti in ustanovami bi morala prevzeti država in se v zgoraj naštetih zakonih tudi obvezati k financiranju mediacij iz državnega proračuna.

Dober primer take ureditve (z izjemo izobraževanja osebja v ustanovah) je predlog Zakona o pacientovih pravicah, ki pa je, kot smo že omenili, zastavljen preozko in se omejuje le na ustanove in zasebnike ponudnikov zdravstvenih storitev.

Združenja bolnikov lahko prav tako prevzamejo aktivno vlogo pri pospeševanju mediacij za reševanje sporov med bolniki in udeleženci pri obravnavi bolnikov. Zaradi spoštovanja načela nepristranskosti mediatorja združenjem bolnikom ne svetujemo, da bi sama nudila storitve mediacije. Prav tako ne svetujemo, da bi združenja bolnikov neposredno financirala mediacije, saj je to naloga države, ampak da bi pospeševala mediacije na ta način, da bi široko **informirala bolnike o njihovih pravicah** in dolžnostih ter da bi **osveščala o primernosti mediacije tako bolnike kot tudi ustanove** in druge udeležence, ki imajo z bolniki neposredne stike in lahko zato z njimi zaidejo v spore.

Viri:

1. Predlog Zakona o pacientovih pravicah (Državni zbor Republike Slovenije, december 2007)
2. Strategija razvoja alternativnih načina rješavanja sporova (Hrvatska, ..)

Gordana Ristin
Višja sodnica svetnica
Višje sodišče v Ljubljani
Predsednica Društva mediatorjev Slovenije

IZOBRAŽEVANJE MEDIATORJEV IN ETIČNI KODEKS

1. Obstoječe stanje
2. Stanje v EU in v primerljivih drugih državah
3. Zaključek

Ad 1) Obstoječe stanje

Problem izobraževanja mediatorjev⁷⁰ lahko razdelimo na:

- 1.1. Katere vsebine naj vsebuje in koliko naj traja izobraževanje mediatorjev?
- 1.2. Kdo so predavatelji in kdo naj izobražuje predavatelje za mediatorje?
- 1.3. Problem certificiranja mediatorjev

Ad 1.1. Vsebina in trajanje izobraževanja mediatorjev

V praksi se je uveljavil izraz »osnovno izobraževanje«⁷¹ za tisto izobraževanje, ki omogoči kandidatu takšna znanja, da lahko po merilih tistega, ki izvaja izobraževanje, prične z izvajanjem mediacij. Nekateri domači in tuji izvajalci izobraževanj izvajajo splošno izobraževanje, nekateri le specializirano izobraževanje za na primer: mediacijo v družinskih sporih, mediacijo v gospodarskih sporih, delovnih sporih, spori na šolah, inter etnični spori, potrošniški spori, upravni spori, okoljevarstveni spori, spori med oškodovanci in storilci, spori iz predkazenskih postopkov, spori v krajevnih skupnostih in mestnih četrtih ... Za nadaljnje izobraževanje obstaja ustaljeni pojem »nadaljevalno izobraževanje«⁷², ki običajno pokriva poglobljanje znanja mediacijskih veščin in tehnik ali se omeji na pridobivanje specializiranih znanj, ki so potrebna za določeno vrsto sporov. Običajno tako izobraženi mediatorji, ki imajo tudi dovolj prakse v izvajanju mediacij in so pridobili še dodatna znanja ali imajo diplome s področja psihologije, psihoterapije, sociologije, komunikologije.. in opravijo izobraževanje za predavatelje⁷³, pa so predavatelji.

Pri nas tiste organizacije in društva, ki nudimo izobraževanja, nimamo iste sheme izobraževanja. Vsak ponudnik ima različno število ur, za katere šteje, da je nujno

⁷⁰ Pogosto imenujemo izobraževanje mediatorjev s tujko »treniranje« in predavatelje »trenerje«. Ta izraz prevajajo tudi kot usposabljanje (uporabljajo ga Zavod Rakmo, Pravno informacijski center in Inštitut za mediacijo Concordia).

⁷¹ Osnovni trening ali basic training.

⁷² Advanced training.

⁷³ Train the trainers.

potrebnih za pridobitev potrdila, da je nekdo opravil osnovno izobraževanje in da lahko prične mediirati. Vendar so se vsi izvajalci izobraževanja na Dnevih mediacije v Portorožu junija 2007 dogovorili, da so pomembne (minimalne) vsebine znanja in ne pa število ur (ki pa ne sme biti nižje kot 40). Pri tem je bilo dogovorjeno, da mora vsak izvajalec izobraževanja poskrbeti za praktični pouk igre vlog in treninga za pridobivanje veščin in tehnik mediatorja in vpeljati preizkus znanja. Vsebine pa so formalno opisane v štirih Priporočilih Sveta Evrope⁷⁴.

Dogovorjene minimalne vsebine izobraževanja za mediatorje so⁷⁵:

- osnovna načela in namen mediacije
- etika in drža mediatorja
- faze mediacijskega postopka
- tradicija poravnavanja sporov in mediacija
- primernost zadeve, struktura in potek mediacije
- pravne podlage za mediacijo
- veščine in tehnike komuniciranja in poravnavanja
- mediacijske veščine in tehnike
- ustrezno število iger vlog in drugih praktičnih vaj
- posebnosti družinske mediacije in interes otroka (v izobraževanju za družinsko mediacijo)
- strokovnost predavateljev
- po izobraževanju mora biti zagotovljen nadzor, mentorstvo in nadaljnje strokovno izobraževanje.

Ad 1.2. Predavatelji na izobraževanjih mediatorjev

Predavatelji morajo opraviti posebno izobraževanje za tovrstne predavatelje in morajo imeti izkušnje z mediiranjem. Le pri posameznih temah lahko sodelujejo strokovnjaki⁷⁶. Tako na primer le mediator lahko pojasni, zakaj in katere vaje so najboljše za pridobivanje veščin in tehnik mediatorja. Vsak izvajalec izobraževanja mediatorjev bi moral imeti seznam predavateljev in njihov strokovni CV.

Ad 1.3. Problem certificiranja mediatorjev

Če zakonodajalec z zakonom ne uredi vprašanja certificiranja mediatorjev, nihče nima pravice, da bi izdajal spričevala, ki bi omogočala pridobitev naziva »mediator«. Izvajalec izobraževanja lahko da le potrdilo o času ali vsebinah opravljenega izobraževanja in s tem potrdi, da jamči, da je oseba sposobna pričeti mediirati.

⁷⁴ CEPEJ (European Commission for the efficiency of Justice) – guidelines for better implementation of existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters (CEPEJ(2007)14).

⁷⁵ Povzeto po vodilih CEPEJ za boljšo implementacijo Priporočila o družinski mediaciji in mediaciji v civilnih zadevah.

⁷⁶ Tako na primer predavajo lahko profesorji psihoterapije o strukturi osebnosti.

V Republiki Sloveniji je Vlada RS na podlagi razpisa izbrala mediatorje v sporih iz avtorskih in sorodnih pravicah. To tudi pomeni, da vlada ne »certificira mediatorjev«. Sicer tisti, ki organizirajo mediacije in plačujejo mediatorje imajo sezname mediatorjev⁷⁷. Najprej je Okrožno sodišče v Ljubljani organiziralo izobraževanje mediatorjev, ki so bili na njegovem seznamu. Nato pa so se pojavili različni izobraževalci⁷⁸, ki izvajajo osnovna, nadaljevalna, specialna izobraževanja.

V sekciji o akademskem poučevanju mediacij 2. Evropske konference mediatorjev, ki je bila letos v Belfastu⁷⁹, je bilo podano jasno stališče, da naj poteka izobraževanje praktikov – mediatorjev na izobraževanjih (treningih), ki jih izvajajo društva, zveze ali posamezni izvajalci mediacij, razen če posamezne države niso že z zakonom določile takih ustanov. Akadenski študij (procesna vprašanja, etična vprašanja, evaluacije sistemov, vprašanja de lege ferenda...) pa naj poteka na ustreznih fakultetah in sicer na do ali podiplomskih stopnjah.

V svetu ne obstaja pojem »mednarodnega certificiranega mediatorja«. Le posamezna in mednarodna društva, mreže in združenja imajo sezname mediatorjev. Mednarodni inštitut za mediacijo iz Haguea pa je aprila 2007 pričel z idejo o takem certifikatu, ki bi bil veljaven v svetu⁸⁰.

Ad 2.1.) Stanje v pravu EU

Izobraževanje mediatorjev ni urjeno v pravu EU⁸¹. Sedaj sprejeta Direktiva EP in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih sporih (Direktiva 2008/52/ES, L 136) pa v členu 4 zahteva od držav članic, da zagotovijo kakovostne mediacije skozi spodbujanje razvoja prostovoljnih kodeksov ravnanja in njihovo spoštovanje s strani mediatorjev.

Evropska Komisija je 2. julija 2004 objavila nezavezujoči kodeks mediatorjev (European code of Conduct for Mediators), ki vsebuje vsa etična načela iz sedanje direktive, kakor tudi iz drugih menarodnih splošnih aktov, ki urejajo mediacije⁸². Društvo mediatorjev Slovenije je že na ustanovnem sestanku sprejelo svoj etični kodeks in ga dopolnilo na zadnjem občnem zboru.

⁷⁷ Tako so organizirana sodišča, ki ponujajo brezplačne mediacije, Slovensko zavarovalno združenje, Zavarovalnica Triglav d.d., Gospodarska zbornica.

⁷⁸ Društvo mediatorjev Slovenije, Pravno informativni center, Zavod Rakmo in Inštitut za mediacijo Concordia.

⁷⁹ Enaka stališča so bila podana tudi v sekciji »Izobraževanje mediatorjev« na 1. Evropski konferenci mediatorjev, ki je bila lani v Helsinkih.

⁸⁰ Predlagatelji so: Nizozemski inštitut za mediacijo (www.nmi-mediation.nl), Inštitut iz Singapurja (www.siac.org.sg) in American Arbitration Association (www.adr.org).

⁸¹ Ristin G., Mediacija v pravu EU, Podjetje in delo 6-7/2007, str. 1332.

⁸² Več glej Jelen Kosi V., Pravna praksa, št. 5/05, str. 6.

Svet Evrope pa je v 4 dokumentih v zvezi s spremljanjem izvajanja štirih priporočil s področja mediacij, podal pričakovana priporočila glede izobraževanj mediatorjev in etičnih kodeksov.

Ad 2.2. Stanje v primerljivih državah

V državah članicah EU ni enotne rešitve glede pravne urejenosti izobraževanja mediatorjev. Večina držav nima tega vprašanja urejeno v zakonu (Nemčija, Francija, Nizozemska, Anglija in Severna Irska, Irska, skandinavske države, Hrvaška, Srbija). Nekaterе države, ki pa so v manjšini, pa so to uredili v zakonih (Avstrija, Makedonija⁸³). Čim bolj je mediacija uveljavljena in razvita v neki državi, krajša so (časovno) osnovna izobraževanja mediatorjev. Zato se moramo vprašati v Sloveniji, kje smo mi. Vendar je povsod najnižje število ur, ki jih mora kandidat za mediatorja opraviti, 40. Le na Norveškem je za mediatorja v krajevni skupnosti treba, da se izobražuje 2 dni, za družinskega pa 40. Na Nizozemskem pa štejejo, da je minimalno treba opraviti 8 dnevno izobraževanje⁸⁴. Vendar je treba poudariti, da veliko ponudnikov izobraževanj priredi izobraževanje zahtevam kandidatov⁸⁵.

V ZDA nimajo zakona o izobraževanju mediatorjev. Vendar tam prevladujejo izobraževanja, ki so 40 ur in imajo predpisane vsebine. Tako v zvezni državi Floridi, kjer so mediacije najbolj razvite in imajo najdaljšo tradicijo, mediatorje »kontrolira« Agencija za ADR, ki deluje je pri Vrhovnem sodišču Floride. Agencija pa je v statutu določila med drugim 40 urno izobraževanje za mediatorje⁸⁶.

Ad 3) Zaključek

Menim, da je treba še naprej spoštovati dogovor vseh izvajalcev izobraževanj, kar je bilo sprejeto na dnevih mediacije v Portorožu 2007: vsa izobraževanja morajo vsebovati predpisane vsebine, način izobraževanja in opravo izpita. Pri tem nihče izmed izvajalcev ne bo imel izključne pravice izobraževanja na katerem koli področju, ampak bo strokovna in zakonita tekma pokazala, kdo bo izbran.

V bodoče pa bi zakonodajalec lahko z zakonom uredil, da določena komisija pri ministrstvu za pravosodje izbira in določa tiste pravna osebe (društva, zasebni in javni zavodi, gospodarske družbe..), ki ponujajo izobraževanje mediatorjev po strokovnih merilih. S tem bi zakonodajalec tudi izpolnil dolžnost iz 4. člena Direktive.

Vsak, ki ponuja izobraževanja mediatorjev in ki zagotavlja izvajanje mediacije, pa mora sprejeti etični kodeks, mora imeti pritožbeno komisijo in disciplinsko komisijo. Mediatorji, ki ponujajo svoje usluga na trgu, pa bi to obveznost izpolnili tako, da so

⁸³ Zanimivo je, da po statističnih podatkih v teh državah nimajo veliko mediacij. Zato svarimo pred preurejenostjo tega področja.

⁸⁴ International Mediation Institute iz Haguea.

⁸⁵ Združenje mediatorjev Sevrne Irske.

⁸⁶ www.flcourts.org/gen_public/adr/brochure.html

vključeni v eno izmed obstoječih društev ali organizacij, ki to vse imajo in bi z vključitvijo sprejeli etični kodeks.

VKLJUČEVANJE MEDIACIJE V AKTIVNOSTI IZGRADNJE MIRU (*peacebuilding in conflict prevention*)

1. OBSTOJEČE STANJE

1.1. Mednarodni okvir

Ključni področji, ki omogočata **Evropski uniji**, da deluje kot »mirovnik« (*peacekeeper*) in akter, ki ustvarja razmere za mir (*peacebuilder*) sta Skupna zunanja in varnostna politika (*Common Foreign and Security Policy, CFSP*) in Skupna varnostna in obrambna politika (*Common Security and Defense Policy, EDSP*). EU se vključuje v procese vzpostavljanja miru in preprečevanje konfliktov s številnimi instrumenti: razvojnim sodelovanjem in zunanjo pomočjo, ekonomskim sodelovanjem, diplomatskimi instrumenti, kot npr. političnim dialogom in mediacijo, ekonomskimi in drugimi sankcijami, in z ukrepi Skupne zunanje in varnostne politike. Evropska unija deli aspekte kriznega upravljanja na štiri prioriteta področja: policija, krepitev vladavine prava, krepitev civilne uprave in civilne zaščite.

»**Peacebuilding Commission**« **Združenih narodov** svoje dejavnosti opira na kapacitete in dolgoletne izkušnje ZN na področju preprečevanja konfliktov, mediacije, ohranjanja miru, spoštovanja človekovih pravic in vladavine prava, humanitarne pomoči, rekonstrukcije in dolgoročnega razvoja. Njene prioritete aktivnosti so:

- oblikovanje integriranih strategij za aktivnosti ohranjanja miru v po-konfliktnih situacijah in uspešna obnova (*recovery*);
- zagotavljanje predvidljivega financiranja za zgodnje aktivnosti glede obnove območja in trajne finančne investicije srednjega ter dolgega roka;
- razširitev obdobja pozornosti mednarodne skupnosti po-konfliktni obnovi območja;
- razvoj dobre prakse glede obsežnega sodelovanja med političnimi, vojaškimi, humanitarnimi in razvojnimi akterji.

Komisija je oblikovala tudi smernice o vključevanju civilne družbe na njenih formalnih in neformalnih sestankih (*Provisional Guidelines for the participation of Civil Society in Meetings of the Peacebuilding Commission, 6 Junij 2007*).

EPLO (*The European Peacebuilding Liaison Office*) je krovna organizacija oz. platforma, ki združuje preko 20 evropskih nevladnih organizacij, aktivnih na področju

»peacebuliding-a«, z namenom pospeševanja in promocije trajnostnih politik vzpostavljanja miru (*peace-buliding politik*) med odločilnimi akterji na ravni Evropske unije. Njen namen je torej pospeševanje uresničevanja ukrepov, ki vodijo k trajnemu miru med državami ter med samimi državami in ljudmi, in reševanja sporov na miren, nenasilen način.

1.2. Slovenija

Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije (ZMRS, Ur. l. 70/06, 6. 7. 2006) določa cilje in način dolgoročnega načrtovanja, financiranja ter izvajanje mednarodnega razvojnega sodelovanja RS.

Najpomembnejši zakonsko opredeljeni cilji mednarodnega sodelovanja so:

- zmanjševanje revščine s spodbujanjem gospodarskega in družbenega razvoja,
- zagotavljanje miru in varnosti, boj proti HIV/AIDSu in drugim boleznim,
- zagotavljanje izobraževanja za vse, trajnostnega razvoja in dobrega upravljanja,
- krepitev dvostranskega in večstranskega sodelovanja s prednostnimi državami.

Zakon določa, da se mednarodno razvojno sodelovanje (MRS) načrtuje in izvaja na podlagi **Resolucije o mednarodnem razvojnem sodelovanju**, pri čemer je nacionalni koordinator za MRS Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ). Zakon predvideva, da lahko Vlada RS prenese tehnično operativni del izvajanja Resolucije v celoti ali deloma na usposobljene osebe javnega in zasebnega prava.

Zakon podrobneje opredeli tudi oblike mednarodnega razvojnega sodelovanja. Z vidika vključevanja mediatorjev oz. mediacijskih tehnik v programe razvojnega sodelovanja so pomembne sledeče:

- izobraževanje in usposabljanje posameznikov, organizacij in institucij iz držav v razvoju;
- sodelovanje predstavnikov Republike Slovenije v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah in napotitve predstavnikov Republike Slovenije k sodelovanju v mednarodnih razvojnih in humanitarnih operacijah v skladu z zakonom, ki ureja napotitev oseb v mednarodne civilne misije in mednarodne organizacije;
- vzpostavitev in delovanje služb javnega sektorja in služb znotraj drugih pooblaščenih institucij javnega ali zasebnega prava v Republiki Sloveniji, pooblaščenih za mednarodno razvojno sodelovanje;
- usposabljanje strokovnjakov in zaposlenih pri pravnih osebah v Republiki Sloveniji, ki delajo na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja, ter zagotavljanje sredstev in materialnih možnosti za njihovo delovanje;
- svetovanje, načrtovanje in priprava študij v Republiki Sloveniji s področja mednarodnega razvojnega sodelovanja;
- načrtovanje in izvajanje programov za obveščanje javnosti in krepitev zavesti v Republiki Sloveniji o pomenu mednarodnega razvojnega sodelovanja.

2. PREDLAGANE USMERITVE

Iz vsega navedenega torej izhaja, da se pojavlja mediacija, kot eden temeljnih mehanizmov za vzpostavljanje miru in preprečevanje konfliktov, posledično pa tudi potreba, da so tako vladni kot nevladni akterji, ki se v tovrstne aktivnosti vključujejo, ustrezno usposobljeni za uporabo mediacijskih tehnik.

Prav tako je pomembno zavedanje, da je pri aktivnostih obnove (*recovery*) v po-konfliktnih situacijah, kjer gre za vzpostavljanje sektorja družbenih storitev (izgradnja in krepitev državnih in drugih institucij, potrebnih za kvaliteten razvoj države, izobraževanje kadrov), s tem pa vladavine prava, in pri krepitvi kapacitet civilne družbe, potrebno vključevati znanja o alternativnih oblikah reševanja sporov, ki naj bodo temelj za trajno obnovo in ohranjanje miru.

Priporočila:

- v mediacijska usposabljanja na območju Republike Slovenije se vključi tema o vlogi mediacije pri aktivnostih vzpostavljanja miru in obnove v po-konfliktnih situacijah,
- mediacijsko usposabljanje postane del usposabljanja predstavnikov Republike Slovenije v mednarodnih mirovni in humanitarnih operacijah,
- mediacijsko usposabljanje postane del usposabljanja strokovnjakov in zaposlenih pri pravnih osebah v Republiki Sloveniji, ki delajo na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja,
- vzpostavi se trajno sodelovanje mediatorjev z Ministrstvom za zunanje zadeve pri strateškem načrtovanju, svetovanju in pripravi študij glede vzpostavljanja miru in obnove v po-konfliktnih situacijah,
- mediatorji se vključijo v programe izobraževanja in usposabljanje posameznikov, organizacij in institucij iz držav v razvoju v okviru programov vladnih in nevladnih organizacij.

Za doseg te ciljev se podpre pilotski program Centra za mediacijo pri PICu, katerega cilj je priprava zgoraj naštetih dejavnosti.

Viri:

Partners in Conflict Prevention&Crisis Mangement: EU and NGO Cooperation, Final Report, Bertelsmann Stiftung, Guetersloh, Oktober 2007.

http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/cpcm/index.htm.

<http://www.un.org/peace/peacebuilding/>.

<http://www.eplo.org/>.

Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju Republike Slovenije (ZMRS), Ur. l. 70/06, 6. 7. 2006.

Primož Šporar,
mediator, direktor Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC in
predsednik Združenja mediacijskih organizacij Slovenije- MEDIOS

MEDIACIJA NA PODROČJU ŠPORTA

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Šport v družbi

»Šport je del dediščine vsakega človeka, pomanjkanja športa se ne da nadomestiti.«⁸⁷ Šport je socialno gospodarski pojav izrednih razsežnosti. V državah članicah Evropske unije obstaja blizu milijon športnih organizacij in približno 60% evropskih prebivalcev redno izvaja športne aktivnosti (v veliki večini gre za rekreativno oz. ljubiteljsko dejavnost).

Šport je izjemnega pomena za zaustavitev upadanja fizičnih aktivnosti ter spodbujanje zdravega življenja, njegovo urejanje pa pomemben del kompleksnih evropskih politik.⁸⁸ Podobno vlogo ima šport na področju izobraževanja, saj prispeva k izgradnji in razvijanju znanj, motivacije, spretnosti, krepitve lastnih prizadevanj. Pomembno je še prostovoljno delo v športnih organizacijah, ki zagotavlja možnosti za neformalno učenje.

V zadnjem času je predmet raziskav vpliv športa na socialno povezanost in integracijo različnih družbenih skupin. Njegov vpliv na mlade, invalide, osebe iz socialno šibkejših okolij, migrante in priseljence, krepitev vloge žensk ter načela enakosti med spoloma daje potencial za uporabo športa kot instrumenta za socialno vključenost. Podobno koristno vlogo lahko šport igra pri boju proti nasilju, rasizmu in drugim asocialnim pojavom v družbi. Evropska komisija tako poziva države članice naj odpravijo diskriminacijo zaradi narodnosti v vseh športnih zvrsteh. Šport je pomemben tudi v okviru razvojne politike – kot sredstvo za spodbujanje medkulturnega dialoga, razvoja in miru.

Tour de France, dopinške afere v atletiki ter številni drugi dogodki opozarjajo na nov naraščajoč negativen trend v športu. Povečevanje števila dopinških primerov resno vpliva na podobo športa v družbi, zlasti pa škoduje zdravju športnikov (največkrat mladi).

Vedno pomembnejši je vpliv športa na okolje. Razmerja in ukrepi za doseganje trajnostnega razvoja (energetska učinkovitost, odpadki, t.i. »zelena« javna naročila, itd.) so pomembni elementi upravljanja športa in njegovega vpliva na družbo. Enako velja pri poseganju v prostor – zlasti pri gradnji športnih objektov. Tudi množična udeležba na športnih dogodkih ima velik vpliv na okolje.

⁸⁷ Pierre de Coubertain, Komisija Evropskih skupnosti, Bela knjige o športu, COM(2007)391 fin. Tudi del teksta v nadaljevanju je delno povzet po tem dokumentu.

⁸⁸ Npr. prepletanje z raziskavami in tehnološkim razvojem, programi za javno zdravje, programi za mlade, programi vseživljenjskega učenja itd.

Organizacijski, upravljalški in ekonomski vidiki športa

Specifike športa so njegova avtonomnost (športne organizacije samostojne pri svojem organiziranju), piramidalna struktura tekmovanj (od lokalnih do elitnih), solidarnost med različnimi ravni in udeleženci, načelo enega združenja na športno zvrst ipd.

Šport in dejavnosti povezane z njim dosegajo vrednost 3,7% BDP na področju Evropske unije (cca. 407 mrd EUR)⁸⁹. S športom povezane dejavnosti zaposlujejo 15 mio ljudi oz. 5,4% vseh zaposlenih na področju EU. Šport tako odločilno prispeva k lokalnemu in regionalnemu razvoju, razvoju podeželja, ima pomemben vpliv na turizem ter izgradnjo infrastrukture. Navedeno daje športu posebno mesto in zgovorno govori o moči različnih interesov.

Pomemben del gospodarske vrednosti športa je povezan z gradnjo športne infrastrukture, »športno industrijo« (izdelki za šport), kakor tudi s pravicami intelektualne lastnine (avtorske pravice, komercialna sporočila, zaščitni znak, medijske pravice itd.). Odnosi med mediji in športnim sektorjem so pomembni ker so pravice televizij primarni vir prihodka za šport. O pomenu športa priča tudi njegovo prepletanje z gospodarskim sektorjem (donatorji, sponzorji) ter njegove povezave s politiko.

Del organizacije športa je ureditev prestopov športnikov (pravila o prehodu),⁹⁰ ureditev delovanja zastopnikov igralcev (agenti) ter sistem dodeljevanja licenc klubom. Oboje je delno vezano na preprečevanje pojavov korupcije, pranja denarja ter drugih oblik finančnega kriminala. Poseben poudarek gre preprečevanju izkoriščanja mladoletnih športnikov, zagotavljanju njihovega zdravja in varnosti.⁹¹

Vse naštetu je odličen »poligon« tudi za nastajanje sporov.

PRAVNA UREDITEV

Organizacijsko in upravljalško je šport v Evropi avtonomno⁹² in raznovrstno organiziran. Na področju reševanja sporov, povezanih s športom je podobno.⁹³ Na mednarodnem

⁸⁹ Iz študije v okviru avstrijskega predsedovanja EU, »Die makroökonomischen Effekte des Sports in Europa«, Dimitrov, Helmenstein, Kleissner, Moser; Sektion Sport, Vien, 2006

⁹⁰ Gre za kompleksna pravila, tako npr. FIFA pri mednarodnih prestopih nogometnih igralcev ureja povračilo stroškov, ki jih je klub namenil za treniranje, uvedbo obdobja za prestop, zaščito šolskega izobraževanja mladoletnih športnikov, dostop do nacionalnih sodišč itd.

⁹¹ Npr. Direktiva EU o zaščiti mladih na delu

⁹² Tudi sodna praksa Sodišča ES potrjuje, da je šport predmet prava Skupnosti le v obsegu, v katerem pomeni ekonomsko dejavnost v smislu 2. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti. Avtonomija športnih organizacij je popolna, dokler njihovo upravljanje, delovanje in reguliranje nima ekonomskih učinkov, v nekateri primerih pa tudi, če gre za omejene ekonomske učinke (npr. ukrepi za zasledovanje legitimnih ciljev, ki so nujni in omejeni in na te cilje). V primerih ko avtonomija »pade« pa se šport presoja skladno s pravili konkurenčnega prava ter notranjega trga ES. Veljajo pa na področju športa nekateri deli zakonodaje EU, tako npr. enakost žensk in moških pri zaposlovanju, prepoved diskriminacije itd. Več glej »Tekme nogometnih reprezentanc – kdo pije in kdo plača?«, Uroš Bogša, Pravna praksa, 31.1.2008 ter že omenjena Bela knjiga o športu (str. 13).

nivoju je nekaj organov, ki nudijo znotraj svoje dejavnosti tudi mediacijo. Posebej pomembno je Arbitražno sodišče za šport (Court of Arbitration for Sport – CAS, v Lousanni, Švica).⁹⁴ CAS ponuja mediacijo⁹⁵ od leta 1999, pri čemer izključuje mediacijo v sporih glede odločitev športnih organizacij, sporih iz naslova disciplinskih postopkov ter dopinga. Če se stranki ne dogovorita drugače teče postopek skladno s pravili mediacijskega postopka pri CAS. Postopek se začne šele, ko stranki plačata akontacijo stroškov postopka.

Zanimivost mediacije za reševanje sporov na področju športa dokazuje tudi pestra organiziranost na nacionalnem nivoju.⁹⁶ V Sloveniji (kjer področje primarno ureja Zakon o športu) ne poznamo formalnih mediacijskih mehanizmov za reševanje sporov na področju športa. Področje mirnega reševanja sporov v športu pa sicer ureja Pravilnik o arbitraži pri Olimpijskem komiteju Slovenije – Združenju športnih zvez.

Arbitraža deluje v obliki stalnega fakultativnega razsodišča in je pri svojem delu samostojna ter neodvisna. Arbitraža odloča v sporih s področja športa nacionalnih in občinskih športnih zvez, njihovih klubov in športnikov ter odloča o pravicah, s katerimi ti subjekti na tem področju prosto razpolagajo, če se za njeno pristojnost dogovorijo. Arbitraža odloča v mejah postavljenih zahtevkov. V postopku veljajo načelo kontradiktornosti, ustnosti in neposrednosti, materialne resnice, javnosti, pisne in ustne oblike, hitrosti in ekonomičnosti postopka ter načelo proste presoje dokazov. Arbitraža odloča po načelu pravičnosti le, če so jo za to stranke izrecno pooblastile.

Arbitražno razsodišča sestavlja najmanj dvajset stalnih arbitrov. Stalna lista arbitrov je oblikovana tako, da je najmanj sedem arbitrov določenih za predsednike arbitražnih senatov. Za predsednika arbitražnega senata je lahko določena le oseba, ki ima opravljeno pravno fakulteto in ustrezne izkušnje na področju športa. Postopek odločanja pred arbitražo je enostopenjski, začne se na predlog. Opravi se ustna obravnava. Odločba arbitraže ima nasproti strankam moč pravnomočne sodbe in se lahko prisilno izvrši po

⁹³ Podrobno v »Mediating Sports Disputes (National and International Perspectives«, Ian S. Blackshaw, T.M.C. Asser Instituut, Hague, 2002

⁹⁴ Poleg tega še vrsta drugih teles, katerih opis pa presega namen tega prispevka. Tako npr. Arbitration Tribunal for Football (ATF) pri FIFA, »Paper only« Arbitraton pri International Association of Amateur Athletic Federations – IAAF ipd.

⁹⁵ 1. člen mediacijskih pravil CAS: »CAS mediation is a non-binding and informal procedure, based on a mediation agreement in which each party undertakes to attempt in good faith to negotiate with the other party, and with the assistance of CAS mediator, with a view to settling a sport-related dispute.«

⁹⁶ Npr. Sport Dispute Resolution Panel – SDRP v Veliki Britaniji, National Sports Dispute Center – NSDC v Avstraliji, Sports Arbitration and Mediation Body na Kitajskem ipd. Več glej tudi gradiva iz simpozija z dne 4.11.2000 v organizaciji CAS, Lusanne. Več tudi na www.sportsdisputes.co.uk. Ta prispevek tudi ne obravnava delovanja t.i. »ombudsmanov« na področju športa - več glej »The role of the Ombudsman in Sporting Disputes: Some personal Thoughts«, P. Morris, Sports Law Bulletin, Vol. 3 No. 4, 2000. In še: na reševanje sporov na področju športa sicer pomembno vplivajo tudi druge institucije, npr. American Arbitration Association (AAA), International Chamber of Commerce (ICC), ki tudi niso predstavljene v tem prispevku.

pristojnem sodišču. Če se stranke poravnajo pred arbitražnim senatom in se poravnava vpiše v zapisnik, ki ga podpišejo stranke in vsi člani arbitražnega senata, ima takšna poravnava učinek arbitražne odločbe.

SMERNICE RAZVOJA

Poleg vseh siceršnjih prednosti mediacije je njena prednost na področju športa zlasti v možnosti, da se spori v zvezi s športom rešijo znotraj »športa«. To je, ob upoštevanju specifičnosti športa izjemnega pomena. Obenem je potrebno zavedanje, da mediacija (tudi) na področju športa seveda ni čudežna rešitev za vse težave, pri čemer so razlogi za neuspešnost precej podobni ostali področjem družbenega življenja. Razvojno je potrebno zlasti graditi na zaupanju vseh, ki delujejo na področju športa in na primerih dobrih praks. V tej smeri je željen tudi razvoj.

A. Na področju športa in njegovega vpliva na družbo so potrebni naslednji razvojni ukrepi:

- umestitev mediacijskih vsebin v programe usposabljanj in izobraževanj za strokovne delavce na področju športa, vključujoč premislek o smiselnosti vzpostavitve modela t.i. »športnih mediatorjev« znotraj športa (npr. po vzoru vrstniške mediacije)
- ukrepi za graditev zaupanja v mediacijo ter promocija dobrih praks povezanih z mediacijo (npr. spletna stran ipd.)
- promocija mediacije v športu kot mehanizma za preprečevanje sporov povezanih s sodelovanjem različnih družbenih skupin v športu (mladi, invalidi, osebe iz socialno šibkejših okolij, migranti in priseljenci, ženske) ter sredstva medkulturnega dialoga (zlasti ob pojavih diskriminacije, nasilja, rasizma in drugih asocialnosti), vključujoč delo s športnimi organizacijami ter organiziranimi navijači
- usposobitev mediatorjev za reševanje sporov na področju športa

B. Razvoj mediacije na področju organiziranosti, upravljanja in ekonomskih vidikov športa za reševanje sporov:

- **znotraj športnih organizacij (razmerja med organi, pogodbe o zaposlitvi, socialni dialog, diskriminacija itd.)**
- **glede statusa, organiziranosti in delovanja športnih društev, nacionalnih panožnih športnih zvez in zvez športnih društev ter razmerij med njimi⁹⁷**
- **med športnimi organizacijami in lokalno skupnostjo, donatorji, sponzorji ter drugo zainteresirano javnostjo glede organiziranja in izvedbe športnih prireditev, vključno s spori glede kandidiranja za organizacijo le teh**

⁹⁷ Vključno z zagotavljanjem javnosti svojega delovanja, še zlasti če so športne organizacije prejemnice javnih sredstev za svoje delovanje. Več glej mnenje Evropskega ekonomskega socialnega odbora – EESO, »White paper on sport«, SOC/286.

- glede morebitnih odškodninskih zahtevkov športnikov in drugih oškodovancev iz naslova športnih prireditev (npr. poškodbe ipd.) ter organizatorji športnih prireditev
- glede medijskih pravic, intelektualno lastnino itd.
- v zvezi z dodeljevanjem licenc na nacionalni in mednarodni ravni
- med klubi in reprezentancami glede tveganja poškodb igralcev
- glede urejanje razmerij po ugotoviti korupcije, pranja denarja ali drugih oblikah finančnega kriminala ali nezakonitem ravnanju na področju športa
- glede načrtovanja, gradnje, vzdrževanja, lastništva ter uporabe športnih objektov
- potrošniški spori v zvezi s storitvami športne industrije

C. Razvoj mediacije na področju sporov povezanih s posameznim športnikom:

- v razmerju športnika do drugih subjektov (športnik-športnik, športnik-ekipa, športnik-trener, športnik-športna organizacija, športnik-navijači, športnik-donator, sponzor, športnik-mediji ipd.)
- glede športnikova statusa in statusnih pravic, ki izvirajo iz njega (npr. zdravstveno zavarovanje itd.)
- v zvezi s pogodbami ter prestopi športnikov
- v zvezi z (ne)izbiro športnika v ekipo, reprezentanco ipd.
- glede mladoletnikov v športu (zaščita, pravice itd.)
- glede razmerij v ali po postopkih v zvezi z dopingom ali drugimi kršitvami pravil športnikov

D. Umeščanje mediacijskih klavzul v avtonomna pravila športnih organizacij ter v pogodbe, ki se sklepajo na področju športa

E. Ukrepi za podporo pilotskemu programu »Razvoj mediacije na področju športa«, ki ga skupaj izvajajo Olimpijski komite Slovenije, Center za mediacijo pri Pravno-informacijskem centru nevladnih organizacij – PIC ter Inštitut Primus in ima zgoraj naštetih cilje.

Primož Šporar,
mediator, direktor Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC in
predsednik Združenja mediacijskih organizacij Slovenije- MEDIOS

MEDIACIJA V ČEZMEJNIH SPORIH

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA

Življenje v 21. stoletju je globalizirano. Relativno nizke cene potovanj, dobre infrastrukturne in komunikacijske povezave in relativno visoka stopnja družbenega proizvoda omogočajo prebivalcem Evrope fleksibilnost pri iskanju zaposlitve, izbiranju prostora za dom, zadovoljevanju njihovih potreb kot potrošnikov ter preživljanju prostega časa.

Skladno z rastjo mobilnosti razmerij narašča tudi del sporov, ki imajo čezmejni značaj. Evropska komisija npr. navaja, da je 17% razvez zakonskih zvez v državah članicah takšnih, pri katerih sta zakonca iz različnih držav ali pa ne živita v državi v kateri sta bila rojena. Podobno je tudi na drugih področjih življenja, pa naj si gre za potrošniška razmerja, sklepanje gospodarskih poslov itd. Na informacijskem in svetovalnem nivoju je Evropska unija zgradila številne mehanizme, ki prebivalcem omogočajo pridobitev ustreznih informacij in pravno pomoč pri reševanju težav.⁹⁸

Manj pa je mehanizmov s področja mirnega reševanja sporov. Tudi mediacija še ne igra željene vloge, čeprav je lahko tudi pri reševanju čezmejnih sporov izjemno koristno »orodje«. Mediacijski postopki v čezmejnih sporih imajo pri tem številne specifičnosti. Za uspešen mediacijski postopek so odločilnega pomena premislek o potrebnosti ko-mediacije, vprašanja priprave in predmediacijskega postopka, kraj izvajanja mediacije, specifične časovnega okvira, dodatne podpore in ukrepov mediatorja za stranke, določanja deležnikov v postopku, vprašanje jezika, finančnega upravljanja mediacijskega postopka, izvršljivosti sporazuma, vprašanja medkulturnega dialoga, veljavnosti mednarodnega prava, vloge drugih strokovnjakov in načina njihovega vključevanja v proces, upoštevanja fizične oddaljenosti, uporabe informacijsko komunikacijskih orodij in tehnologij (IKT), po-mediacijske podpore in morda še kakšna posebnost.

Vse naštetu dokazuje, da so mediacije v čezmejnih sporih relativno kompleksne in mediacijski postopki za mediatorje ter stranke zahtevni. Kljub temu pa neprimerljivo prijaznejši kot primerljivi sodni postopki v teh zadevah.

PRAVNA UREDITEV

⁹⁸ Npr. Citizens Signpost Service (http://ec.europa.eu/citizensrights/front_end/index_en.htm), SOLVIT (http://ec.europa.eu/solvit/site/index_en.htm) itd.

Razvoj mediacije na področju reševanja čezmejnih sporov je ena ključnih nalog in mehanizmov Evropske unije za doseganje dostopa ljudi do pravice, saj le ta obsega tudi dostop do primernih mehanizmov za mirno reševanje sporov. Po mnenju EU mediacija v čezmejnih sporih zagotavlja hitro in ekonomično metodo reševanja tovrstnih sporov, zaradi česar je tudi politična prednostna naloga EU,⁹⁹ obenem pa tudi sredstvo za doseganje koherentnega notranjega trga EU.

Med pomembnejšimi formalnimi viri na tem področju (večinoma direktive priporočajo državam izvajanje takšnih ali drugačnih oblik mirnega reševanja sporov) kaže omeniti direktivo Sveta št. 2003/8/ES (iz leta 2003) o izboljšanju dostopa do pravnega varstva v čezmejnih sporih.¹⁰⁰ Tudi nekatere druge direktive urejajo reševanje sporov (delno tudi z čezmejnimi elementov) z uporabo mediacije, tako npr. na področju nepoštenih klavzul v potrošniških pogodbah, elektronskega poslovanja na notranjem trgu, elektronsko komunikacijskih omrežij in storitev, čezmejnih nakazilih itd.¹⁰¹

Ključna za reševanje čezmejnih sporov je Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah.¹⁰² Direktiva bo sprejeta ravno v času slovenskega predsedovanja EU. Pri pripravi je bilo vodilo omejitev vsebine na nujno potrebne ukrepe, ki jih je potrebno sprejeti na ravni EU (proporcionalnost), ker cilji direktive ne morejo biti doseženi zgolj na nivoju držav članic (subsidiarnost).

Direktiva ureja dve glavni področji pri določanju razmerij med mediacijo in sodnimi postopki v civilnih in gospodarskih zadevah. Prvo področje je določanje minimalnih skupnih pravil skupnosti glede mediacije, drugo pa obsega mehanizme, ki omogočajo aktivno promocijo uporabe mediacije.

Direktiva kot vodilo opredeljuje nekogentnost mediacije, saj naj bi mediacija temeljila na prostovoljnosti udeležbe, kakor mediacija tudi ni predvidena kot oblika sankcioniranja. Kljub temu pa direktiva dopušča državam članicam proste roke pri odločanju o obveznosti mediacije v nacionalnih zakonodajah. V postopku sprejemanja države sicer niso dosegle soglasja glede načina imenovanja oz. določanja mediatorjev, zato ta vprašanja v direktivi niso urejena. Pomemben aspekt je poudarjanje mediacije kot koristnega mehanizma, ki je neodvisen od sodnih postopkov ter ni namenjen zgolj reševanju zaostankov na sodiščih, kar potrjuje tudi stališče komisije, da mediacija ni (zgolj) alternativa sodnim postopkom.

⁹⁹ Glej Zelena knjiga o alternativnem reševanju sporov v civilnih in gospodarskih sporih, COM(2002)196 fin, 2002, za čezmejne spore pa tudi Zelena knjiga o sodelovanju na področju pravosodja v civilnih sporih, COM(2000)51 fin iz leta 2000.

¹⁰⁰ Omogoča dodelitev brezplačne pravne pomoči za zunajsodne postopke, če njihovo uporabo določijo sodišče ali zahteva zakon. V Sloveniji je področje urejeno z Zakonom o brezplačni pravni pomoči.

¹⁰¹ Poleg formalnih pravnih virov pa je EU sprejela še vrsto drugih dokumentov in ukrepov, ki (delno) posegajo tudi na področje čezmejnih sporov. Tako npr. Priporočilo Evropske komisije o načelih postopka pred telesi, pristojnimi za zunajsodno reševanje potrošniških sporov, ustanovitev Judicial Networka in civil and commercial matters itd. V tem prispevku tudi ne analiziram pravnih virov Sveta Evrope, ki je sicer izdal kar nekaj priporočil glede mediacije, ki pa niso neposredno osredotočena na reševanju čezmejnih sporov.

¹⁰² Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters, COM(2004) 718 fin, zadnja verzija iz oktobra 2007.

S stališča uporabnosti direktive je pomembno, da opredeljuje termin mediacije.¹⁰³ Pri tem ni odločilno ali sta stranki postopek pričeli na lastno pobudo, na zahtevo ali predlog sodišča oz. je začetek postopka predpisan z zakonom. Direktiva določa, da za mediacijo ne šteje poskusov sodnika, ki v sodnem postopku skuša doseči rešitev spora, npr. s poravnavo strank.

Kljub trudu nekaterih držav članic za širši zajem sporov za katere bi direktiva veljala, se le ta nanaša na spore, ki imajo čezmejno komponento. Direktiva opredeljuje čezmejne spore kot tiste, pri katerih vsaj ena od strank prebiva oz. se nahaja v drugi državi članici kot druga (ali druge) stranke. Za čas presoje direktiva določa trenutek ko se je mediacijski postopek dejansko začel.¹⁰⁴

Za zagotovitev kakovostnega opravljanja mediacije direktiva obvezuje Evropsko komisijo in države članice, da promovirajo in spodbujajo razvoj in sprejemanje prostovoljnih etičnih kodeksov mediatorjev in to tako na ravni EU kot tudi na nacionalnih ravneh. Države članice naj spodbujajo usposabljanje mediatorjev, da bodo le ti sposobni kvalitetno voditi mediacijske postopke skladno s pričakovanja sprtih strank.

Glede razmerja med sodnim in mediacijskim postopkom direktiva omogoča, da lahko, če je to primerno ob upoštevanju vseh okoliščin primera, sodišče povabi stranke, da uporabijo mediacijo za rešitev spora oz. od njih zahteva, da se udeležijo predstavitvenega mediacijskega srečanja.

Države članice zagotovijo zaupnost postopka tako, da mediator in udeleženci postopka niso dolžni razkriti informacij (pridobljenih v ali v zvezi z mediacijskim postopkom) v civilnih in gospodarskih sporih ali arbitražnem postopku. Direktiva določa dve izjemi (korist otroka in zaščita integritete drugih oseb ter primere, ko je razkritje informacij potrebno za izvršitev doseženega sporazuma). Stranki se lahko dogovorita tudi drugače.

Za izvrševanje sporazumov je pomembno še, da direktiva določa obveznost držav, da omogočijo strankam v postopku (ali eni od strank ob soglasju druge), da postane njihov sporazum (če ni v nasprotju s pravom države članice) izvršljiv v sodnem postopku ali na drug primeren način (notar itd.).

Zelo pomemben je vpliv mediacijskega postopka na tek rokov, saj direktiva določa dolžnost držav članic, da zagotovijo, da stranke zaradi začetega mediacijskega postopka niso onemogočene (zaradi preteka rokov) začeti sodnega postopka v isti zadevi.

¹⁰³ Mediacija predstavlja proces, ne glede na njegovo poimenovanje, kjer dve ali več strank v sporu, ki s pomočjo tretje osebe (t.j. mediatorja, pri čemer ni odločilna niti njegova izobrazba oz. poklic niti način njegovega imenovanja) skušata doseči sporazum o rešitvi spora.

¹⁰⁴ In ne čas dogovora med strankama o začetku, kakor tudi ne čas morebitne napotitve strank na mediacijo s strani sodišča.

SMERNICE RAZVOJA

- Promocija Direktive o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah v Sloveniji, tako med mediatorji kot tudi v drugi strokovni javnosti
- Dosleden prevzem direktive v slovenski pravni red in skrb za primerno izvajanje
- Usposobitev mediatorjev za izvajanje mediacije v čezmejnih sporih
- Izgradnja mediacijskih orodij za izvajanje mediacije v čezmejnih sporih z uporabo informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT)
- Podpora pilotskemu programu »Mediators Without Borders«, ki se v Sloveniji izvaja (Center za mediacijo pri Pravno-informacijskem centru nevladnih organizacij - PIC) ob pomoči Evropske komisije ter ima za cilj vse naštetu ter podpora aktivnostim za pripravo informacijsko komunikacijskih tehnologij za e-mediacijo, ki jih izvaja Inštitut Primus skupaj s PIC

VIRI

www.cb-mediation.eu

www.mediacija.si

Primož Šporar,
mediator, direktor Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC in
predsednik Združenja mediacijskih organizacij Slovenije- MEDIOS

MEDIACIJA NA PODROČJU VARSTVA OKOLJA – ZELENA MEDICIJA¹⁰⁵

PRIKAZ OBSTOJEČEGA STANJA¹⁰⁶

Moderna družba je determinirana z mnogimi konflikti. Izjema niso niti področja varstva okolja, ohranjanja narave, gospodarstva, politike in sociale. Ti spori so zaradi svoje narave vedno bolj pogosti, kompleksni in zahtevni, njihov vpliv pa je opaziti tudi na področju vsakdanjega življenja. Posledice teh vplivov se kažejo v vse manjšem zaupanju v obstoječ sistem, kar vzpodbuja nastajanje novih konfliktov, kljub temu da naj bi povečevanje konfliktnih situacij pripomoglo k družbenemu napredku.

Slovenija, kot majhna država s številnimi različnimi naravnimi okolji, ki zaradi svoje pestrosti in ohranjenosti predstavljajo okoljsko vrednoto, mora posebej paziti na svoje okolje in načrtovati svoj razvoj trajnostno v smislu čim večje ohranitve teh naravnih vrednot. Na svoji razvojni poti, kjer je treba uskladiti ekonomske interese gospodarstva, javne interese v zvezi z zagotavljanjem ustrezne infrastrukture, socialne interese z demografsko komponento in urbanizacijo z ohranjanjem narave in trajnostno naravnano izrabo naravnih virov, vse pogosteje prihaja do trenj in sporov med nosilci moči in kapitala na eni strani ter vse bolj ozaveščenim prebivalstvom na drugi strani.

Preseči bo potrebno dosedanje vzorce reševanja teh konfliktov z odpiranjem procesov planiranja in odločanja v zadevah, ki lahko vplivajo na okolje, v katerem živimo, vzpostavljanjem zaupanja v medsebojnem dialogu ter reševanja sporov, ki se nanašajo na naše življenjsko okolje v konstruktivnem duhu z rešitvami, sprejemljivimi za vse, ne zgolj z merjenjem moči, oblastne ali podprte s pravnimi sredstvi.

¹⁰⁵ Znana tudi pod nazivom »okoljska mediacija«. Pojem okoljske mediacije se je v 70ih letih izoblikoval v ZDA. S prevzemom in prevodom besede »okoljska mediacija« se je ta izraz in institut prenesel tudi v evropske države. Zaradi nepreciznosti samega pojma so se začeli pojavljati problemi, ki so vodili do nesporazumov, zaradi česar se je v Nemčiji izoblikoval standard, ki pojem »okoljska mediacija« interpretira kot »mediacija v javnem prostoru: okolje – politika – gospodarstvo – sociala« (*Mediation im öffentliche Bereich: Umwelt-Wirtschaft-Politik-Soziales*), ožje pa tudi kot »mediacija v procesu planiranja in gradnje«. V Sloveniji bi bila možna ustrezna inačica takemu poimenovanju »mediacija v prostoru« (predlog iz 1. dnevov mediacije, Portorož, 2007). Avtor tega prispevka se po vzoru prakse Evropske unije na področju t.i. »zelenih javnih naročil« (dajanje prednosti okolju prijaznim izdelkom in proizvajalcem pri javnih nabavah) ter vpeljevanja t.i. ozelnjevanja projektov in programov zavzema za novo poimenovanje »zelena mediacija oz. Green Mediation«. Več o opredelitvi in značilnostih v nadaljevanju. Avtor je tudi, skupaj z nekaterimi okoljskimi nevladnimi organizacijami, nosilec priprave pilotnih programov usposabljanja na področju zelene mediacije.

¹⁰⁶ Večinoma povzeto po publikaciji »Okoljska mediacija, Uporabnost mediacije za mirno reševanje sporov in preprečevanje nastanka sporov na področju okolja«, avtorji Senka Vrbica, Primož Šporar, Tina Divjak, Ana Matoz; Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, ob podpori Ministrstva za okolje in prostor, 2007.

Mediacija je lahko pomembna metoda pri teh procesih, saj se lahko v okviru mediacije srečajo tako kratkoročni gospodarski interesi kot dolgoročni trajnostni in naravovarstveni interesi, upoštevajo se tako ekonomski kot pravni aspekti. Mediacija omogoča sprejemanje pomembnih odločitev ne da bi se s tem zaviral razvoj. Ker se skozi mediacijo doseže konsenz udeleženih je njena legitimnost visoka, dogovorjena rešitev pa zato izvedljiva in s tem celotna pot krajša. Skozi oblastni mehanizem sprejeta odločitev je sicer sprejeta hitreje, vendar zaradi pomanjkanja legitimnosti v izvedbeni fazi naleti na težave, ko se sreča z drugimi upravičenimi interesi, ki jih predhodno ni upoštevala, kar lahko realizacijo odločitve v celoti ustavi. Glede na to, da je ravnanje z našim okoljem pomembno za sosednje države in obratno, je mediacija primeren mehanizem tudi za konstruktivno čezmejno komunikacijo za premostitev različnih interesov v skupno sprejemljivo in trajnostno naravnano rešitev.

V okviru trajnostnega razvoja celotne Evropske unije se izkazuje, da okoljska prilagoditev vseh politik predstavlja učinkovitejše orodje za doseganje ekoloških ciljev kot pa tradicionalno varstvo okolja vodeno kot sektorska politika. Gre torej za proces širitve okoljske politike v procesu, ki mora od abstraktnega koncepta potekati v smeri široke razprave vseh delov družbe. V srečevanju različnih interesov v tem procesu je mediacija perspektivna tudi na nivoju Evropske unije.

Sodobne ureditve s področja okolja so zelo formalizirane in tako je tudi v Sloveniji varstvo okolja področje, ki ima strogo določene postopke glede sprejemanja ustreznih odločitev. Ta formaliziranost vključuje tudi nabor pravnih sredstev, s katerimi se lahko prizadete stranke borijo za svoje pravice. Vendar pa tukaj nastaja velik paradoks: končni cilj vsakega posega v naravo se dogaja v naravi sami (najsi gre za gradnjo objekta, ceste ali rudnika), nastali problem ali spor pa rešujemo s pravnimi sredstvi, kar pomeni, da se na sodišču boj vedno bije okoli drugih zadev – ali so bile vse alternative ustrezno ovrednotene, ali je bila javnost primerno obveščena, ali so bili predstavljeni objektivni podatki – to bojišče pa je v celoti odmaknjeno od polja resničnih interesov vključenih (na primer nekdo želi graditi določen objekt, drugi pa želi, da se ta ne gradi). Mediacija kot neformalen postopek lahko pomaga, da se stranke izognejo tem prerekanjem glede formalnosti, ki pravzaprav niso polje njihovega dejanskega interesa.

Specifike sporov na področju varstva okolja so zlasti vključenost številnih partnerjev v konfliktu, pogosto gre za večje skupine ljudi, kompleksnost vsebin spora, velike razlike na nivoju dejstev in vrednot, nasproti si prihajata zasebni in javni interes, izrazito neenakomerno distribucijo moči (možnosti vplivanja) in virov (ekspertno znanje, čas, finančni viri) med udeleženci, visoka vpletenost javnosti in medijev, pogosto spor zavzame širše politične dimenzije (lokalna, regionalna ali nacionalna politika), običajno zadevajo življenje posameznikov ali kakovost življenja ljudi, lokalni interesi lahko nastopijo zoper interese družbe kot celote. Zlasti pa je odločilno, da obstaja nevarnost, da se v primeru realizacije

spornega povzroči v naravi škoda, ki je ob kasnejšem sprejemu drugačne odločitve, ni več možno popraviti.

Specifika pa je tudi vodenje samega mediacijskega postopka, saj zaradi kompleksnosti ni redko, da v njem sodeluje več mediatorjev, postopek obsega lahko tudi t.i. preventivno mediacijo, posebna pozornost pa je namenjena tudi izvedbi kvalitetnega predmediacijskega postopka, kjer je to potrebno.

PRAVNA UREDITEV

Neposredno zavezujočih pravnih podlag za mediacijske postopke na tem področju ni. Kljub temu pa je za planiranje, ki zadeva okolje ali za odločitve, ki se nanašajo nanj, že zaradi pomembnosti narave kot vrednote nujno, da pride do te odločitve skozi procese javnih razprav in vključevanja strokovne in laične javnosti, pa tudi skupin, lokalnih skupnosti in drugih, ki bi utegnili biti z okoljsko odločitvijo lokalno prizadeti. Široko vključevanje javnosti v proces planiranja in odločanja v okoljskih zadevah kot pomemben cilj formalizirajo tudi različne EU direktive.¹⁰⁷ Z Zakonom o ratifikaciji Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri določanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Uradni list RS št. 62/2004) je bila v Sloveniji sprejeta tudi Aarhuška konvencija.¹⁰⁸

ZELENA MEDIACIJA

Zelena mediacija pomeni konceptualno in metodološko nadgradnjo mediacije v okoljskih sporih.

¹⁰⁷ Direktive:

- Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje,
- Direktiva 2003/4/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2003 o dostopu javnosti do informacij o okolju in razveljavitvi Direktive Sveta 90/313/EGS,
- Direktiva 2003/35/EGS Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. maja 2003 o sodelovanju javnosti pri sprejemanju določenih planov in programov, ki se nanašajo na okolje in dopolnitvah Direktive Sveta 85/337/EGS in 96/61/ES glede sodelovanja javnosti in dostopa do sodišč,
- Direktiva 2004/35/EGS Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. aprila 2004 o okoljski odgovornosti v zvezi s preprečevanjem in sanacijo okoljske škode,
- Uredba (ES) št. 1367/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. septembra 2006 o uporabi določb Aarhuške konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah v institucijah in organih Skupnosti.

¹⁰⁸ Aarhuška konvencija zahteva, da:

- se javnost vključi v čim zgodnejši fazi, dokler so odprte različne možnosti,
- se javnost seznanj z vsemi informacijami, potrebnimi za njeno sodelovanje,
- so jasna načela sodelovanja in pričakovanja o tem, kaj naj bo prispevek javnosti,
- se javnosti omogočijo ustrezne oblike posvetovanj,
- se javnosti omogoči izražanje in posredovanje pripomb,
- se pripombe in predlogi javnosti upoštevajo
- se predstavi, kako so bili predlogi in pripombe upoštevani.

Delovna definicija je naslednja: »Zelena mediacija kot neodvisen postopek temelji na načelih spodbujanja mediantov in deležnikov za njihovo prostovoljno in odgovorno preprečitev spora ali iskanje rešitev zanj, ki ustrezajo njihovim interesom in imajo pozitiven vpliv na okolje, naravo, življenje prebivalcev ter trajnostni razvoj.«

Njene značilnosti so torej:

- postopek zelene mediacije je neodvisen od upravnih in pravnih postopkov v zadevi, pri čemer nudi možnost obravnave vsebin, ki so predmet drugih postopkov
- zelena mediacija temelji na prostovoljnosti in odgovornosti mediantov in deležnikov – tako do lastnih interesov kot tudi do okolja, narave, prebivalcev ter trajnostnega razvoja
- postopek je vključujoč, saj sodelujejo medianti in deležniki, na katere bo rešitev vplivala (kompleksnost mediantov)
- preventivna funkcija zelene mediacije pomaga preprečevati spore in morebitno nepopravljivosti škode v teh sporih
- aktivna vloga mediatorja, ki spodbuja mediante k obravnavi vprašanj in iskanju rešitev, ki imajo pozitiven vpliv na okolje, naravo, življenje prebivalcev ter trajnostni razvoj
- uspešna zelena mediacija prinaša win⁴ rešitve (win-win za mediante, za deležnike oz. prebivalce ter za okolje in naravo oz. trajnostni razvoj)

SMERNICE RAZVOJA

- uspešno in kvalitetno izpeljani pilotni primeri mediacij na tem področju, ki bodo odločilno vplivali na prepoznavnost koristnosti mediacije v širših javnostih
- Promocija okoljske in zelene mediacije v zainteresiranih ciljnih javnostih (občine, upravne enote, gospodarske in obrtne zbornice ter združenja delodajalcev, pristojne vladne – npr. Ministrstvo za okolje in prostor, nekatere agencije in regionalne službe)
- Promocija okoljske in zelene mediacije med nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju varstva okolja in ohranjanja narave
- integracije mediacijskih klavzul v pogodbe, ki urejajo razmerja, ki imajo vpliv na varstvo okolja in ohranjanje narave
- Podpora oblikovanju specializirane strokovne skupine mediatorjev, usposobljene za vodenje kompleksnih mediacijskih postopkov
- Priprava usposabljanja za mediatorje s poudarkom na »zeleni mediaciji« in znanjih potrebnih za njeno izvedbo
- Vnašanje mediacijskih vsebin pri spreminjanju zakonodaje na področju varstva okolja, ohranjanju narave ter urejanju prostora
- dokončanje metodologije za izvajanje zelene mediacije (CM PIC)
- Nadaljnja podpora pilotnemu programu »Zelena mediacija« Centra za mediacijo pri Pravno-informacijskem centru nevladnih organizacij – PIC, ki ima za cilj vse naštetu

VIRI

www.mediacija.si

www.concurinc.com

www.seri.at

www.dec.state.ny.us

www.gov.ab.ca

www.justice.qld.gov.au

www.umweltmediation.info

www.mediatorgmbh.de

www.rec.org

www.oegut.at

www.mfe.govt.nz/publications/rma/everyday/court-mediation-jun06/html/index.html

www.perkinscoie.com

www.nmb.gov

www.spea.indiana.edu

www.partizipation.at

www.spea.indiana.edu/icri/env_medi.htm

www.eeoc.gov/mediate/index.html

www.umich.edu/~mediate/reading.htm

Aleš Zalar, dipl.iur.,
ekspert Sveta Evrope in EU za mediacijo

Regulatorni okvir za mediacijo v Sloveniji

Naslednja štiri vprašanja so bistvena za vizijo normativne ureditve mediacije:

1. Kakšen je trenutni regulatorni okvir za mediacijo?
2. Kdo naj bo regulator?
3. Kaj naj bo regulirano?
4. Kje je meja med zunanjo regulacijo, samoregulacijo in nereguliranimi mediacijskimi vprašanji?

Odgovor na prvo vprašanje odkriva, da splošen in parcialen regulatorni okvir za mediacijo obstaja v različnih vrstah aktov kot so :

- Zakon o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah
- Zakon o pravnem postopku (člen 309a)
- Zakon o delovnih in socialnih sodiščih (23.člen)
- Zakon o kolektivnih pogodbah
- Zakon o delovnih razmerjih (npr.228 člen)
- Zakon o trgu finančnih instrumentov
- Zakon o zavarovalništvu
- Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah
- Pravila o mediaciji v sodišču pridruženih programih mediacije (npr. Program mediacije v civilnih, družinskih in gospodarskih sporih pri Okrožnem sodišču v Ljubljani)
- Sodna praksa o sporih glede dogovorov o mediaciji,(po nastanku spora) mediacijskih klavzul v pogodbah in mediacijskih poravnah
- Pravila o mediaciji pri mediacijskih centrih(npr. pri slovenskem zavarovalnem združenju) in pri Stalni arbitraži pri GZS
- Kodeks etike mediatorjev pri Društvu mediatorjev Slovenije

Upošteva zelo različen pogled evropskih držav na potrebo po zakonski regulaciji mediacije, ki je prišel do izraza ob sprejemanju Direktive Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah (države z zelo dobro razvito mediacijo kot sta Anglija in Wales ter Nizozemska in nekatere države brez tradicije na tem področju ,kot je na primer Nemčija, so nasprotovale regulaciji v EU), je potrebno upoštevati pozitivne in negativne vidike regulacije mediacije.

Glavno svarilo pred kakršnokoli zakonsko regulacijo se sklicuje na nevarnost, da bi normativna regulacija ogrozila temeljno značilnost mediacije, to je fleksibilnost postopka in avtonomijo volje strank. Kjer je opazen porast zanimanja za mediacijo v privatnem sektorju ,ni potrebe po ekstenzivni regulaciji ,kajti zakonodaja ne sme ovirati učinkovitega tržnega razvoja. Nadaljnji pomislek je ta, da ko mediacija postane uzakonjena, odvetniki prevzamejo vodenje postopka namesto mediatorjev. Nekateri priznani teoretiki kot je na primer Nadja Alexander menijo, da bolj ko je posamezno področje, na katerem se uporablja mediacija, regulirano, večja je verjetnost , da bodo mediacijski programi medsebojno tekmovali namesto, da bi se dopolnjevali. Večja bo tudi verjetnost nastanka programov, ki bodo kot svoj glavni cilj zasledovali učinkovitost in dostop do pravice namesto samo-določitve s strani strank v

sporu. Očitno pa je pomanjkanje finančnih virov za spodbujanje mediacije lahko pomemben razlog za zadržanost pri reguliranju mediacije.

Po drugi strani pa ima regulatorni okvir za mediacijo lahko pozitivni izobraževalni učinek na sodnike, odvetnike in družbo nasploh ter posledično dviguje zaupanje javnosti v mediacijo in njeno široko uporabo v praksi. Regulatorni okvir zagotavlja tudi minimalne standarde kakovosti pri izvajanju mediacije in lahko predstavlja vzpodbudo pri zagotavljanju javnega financiranja. Glede samih pravil mediacije normativno urejanje lahko rešuje situacijo, ko se stranke v sporu ne morejo dogovoriti po kakšnih pravilih naj se mediacija izvede in katero pravo naj se uporabi. Predpisi o mediaciji lahko tudi vselej zagotovijo zadostno fleksibilnost, če se uporablja pravilo »da se ta pravila uporabljajo razen, če se stranke niso dogovorile drugače.

Primerjalni pregled normativne ureditve mediacije odkriva, da ta lahko zasleduje tri glavne cilje:

- spodbuditi uporabo mediacije,
- regulirati postopek
- regulirati poklic mediatorja

Na mednarodni ekspertni konferenci o mediaciji, ki je bila leta 2006 v Haagu, so udeleženci priporočili, naj se državna zakonodaja o mediaciji osredotoči izključno na spodbujanje uporabe mediacije.

Pregled veljavnega **splošnega regulatornega okvira** mediacije v Sloveniji, ki je predpisan z nedavno sprejetim Zakonom o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah (ZMCGZ) kaže, da je bil pristop zakonodajalca primerno zadržan. Cilj zakona je spodbuditi uporabo mediacije ne pa tudi urejanje postopka mediacije (razen glede temeljnih načel) in prav tako ne glede kvalifikacij in akreditacij mediatorjev. Slednje mora ostati rezervirano za **samoregulatorne mehanizme**. Širok konsenz znotraj mediacijske stroke, dosežen na nacionalni mediacijski konferenci, je predpogoj za izbiro modela, pri čemer je smiselno upoštevati naslednja izhodišča:

- poklic mediatorja mora ostati dostopen vsem, ne glede na njihovo izobrazbo;
- mediacije lahko izvajajo akreditirani ali neakreditirani mediatorji;
- akreditacije posameznih mediatorjev naj ostanejo prosta izbira organizacij in institucij, ki zagotavljajo mediacijske storitve;
- centralno samoregulatorno telo, v katerem sodelujejo vsi zainteresirani mediacijski centri, društva oziroma združenja lahko izvaja akreditacijo organizacij, institucij in centrov na podlagi sprejetih standardov usposabljanja in ocenjevanja ter sprejetega kodeksa etike mediatorjev oziroma kodeksa mediacijskih praks
- obstajati mora sistem obravnavanja pritožb zoper delo mediatorjev
- vzpostavi se register akreditiranih mediatorjev

Pač pa bi ZMCGZ lahko izključil odškodninsko odgovornost akreditiranih mediatorjev v sodišču pridruženih programih mediacije za dejanja ali opustitve, če ni šlo za naklep ali hudo malomarnost mediatorja.

Pregled veljavnega **specialnega regulatornega okvira** v Sloveniji kaže na izrazito potrebo po dopolnilnem urejanju mediacije v družinskih sporih, v katerih stranke ne morejo samostojno razpolagati z zahtevki (v okviru Družinskega zakonika) in na področju varstva potrošnikov. Na obeh področjih mora država zagotoviti za stranke brezplačno mediacijo (v potrošniških sporih lahko tudi hibridni med-arb) in sicer tako pred kot tudi med morebitno pravdo. Odločitev o tem, ali se bo organizacija, ki zagotavlja storitve ali produkte potrošnikom, v splošnih pogojih poslovanja zavezala, da bo vselej dobroverno sodelovala v mediaciji, če bo z

mediacijo soglašal potrošnik, pa je potrebno prepustiti oceni te organizacije, ali bi taka zaveza lahko predstavljala konkurenčno prednost.

Dodatno področje, kjer je nujno omogočiti mediacijo so davčni spori, zato je potrebno spremeniti Zakon o davčnem postopku, ki mora omogočiti pogajanja davčnega organa z davčnim zavezancem o višini in pogojih plačila davčnega dolga, vključno z priznanjem davčnih oprostitev in olajšav v primeru plačanih donacij.

Zakon o pacientovih pravicah je naslednje pomembno področje, ki terja urejanje na način, ki bo izvajalce zdravstvenih storitev obvezoval k sodelovanju v postopku mediacije, če bo pacient s tem soglašal.

Pregled **postopkovnega regulatornega okvira** kaže na potrebo po določitvi mediacije kot procesne predpostavke :

- v sporih iz delovnih razmerij na osnovi obvezne mediacijske klavzule v pogodbi o zaposlitvi v državnih organih, javnih agencijah in skladih, opirajoč se na 23. člen zakona o delovnih in socialnih sodiščih in ob zagotovljeni brezplačni mediaciji za stranke;

- v sporih, ki izvirajo iz ali so v zvezi z postopki javnega naročanja na osnovi obvezne mediacijske klavzule v javni objavi naročila;

- v civilnopravnih sporih zoper državo, če tožnik soglašja z mediacijo;

Načelo enakih možnosti dostopa do mediacije na sodiščih terja določitev obveznosti v Zakonu o sodiščih, da so vsa prvostopenjska in drugostopenjska sodišča v dveh letih dolžna ponuditi mediacijo kot svojo redno funkcijo in sicer kot sodišču pridružen program (znotraj sodišča) ali kot s sodiščem povezan program (v povezavi z zasebnimi centri za mediacijo)

V Zakonu o pravnem postopku je potrebna harmonizacija s 5. členom Direktive o mediaciji v civilnih in gospodarskih zadevah na način, da se informacijski narok o mediaciji vključi v pripravljalni narok. Dolžnost pravnih strank, da premislijo, ali se bodo odločile za mediacijo, bi morala biti dopolnjena z diskrecijsko pravico sodnika, da stranke napoti v mediacijo brez njihovega predhodnega soglasja a s pravico, da izstopijo iz mediacije (opt-out) s tem, da tvegajo, da bodo morale nasprotni stranki plačati vse njene pravdne stroške ne glede na uspeh v pravdi, če bi sodnik ocenil, da zavrnitev mediacije glede na okoliščine primera ni bila razumna.

Posebej pomembna je potreba po dopolnitvi Zakona o brezplačni pravni pomoči, ki mora omogočiti pridobitev te pomoči tudi za izvensodno reševanje spora v mediaciji in, ki mora vzpostaviti pogoj za dodelitev brezplačne pravne pomoči zaradi sodnega varstva pravic in obveznosti, s tem da je upravičenec dolžan dobroverno sodelovati v mediaciji, če nasprotna stranka s postopkom mediacije soglašja.

S podzakonskim aktom vlade je potrebno vzpostaviti pogoje za ustanovitev štirih mediacijskih centrov (v Ljubljani, Celju Mariboru in Kopru) kot javnih zavodov, ki se financirajo iz državnega proračuna in s prodajo storitev na prostem trgu.

ⁱ »Vzgojni postopki pomagajo učencu pri dejavnem reševanju problemov, ki so posledica neustreznih odnosov in vedenja, odpravi škodljivih posledic neupoštevanja dogovorjenih vrednot in pravil, pri uravnavanju in reševanju sporov ter pri odpravljanju vzrokov različnih težav.«

ⁱⁱ »Proaktivne in preventivne vzgojne dejavnosti oblikujejo šolsko okolje, v katerem se učenci počutijo varne, sprejete, so uspešni, ustvarjalni, iniciativni, svobodni v okviru omejitev, ki jih postavlja skupnost. Temeljijo na kakovostnem organiziranju učenja, vzajemnem spoštovanju, odgovornosti in visokih pričakovanjih na področju učenja in medosebnih odnosov. Šola je avtonomna pri načrtovanju in izvajanju proaktivnih vzgojnih dejavnosti, ki temeljijo na oblikovanju okolja, v katerem bodo učenci uspešno zadovoljevali temeljne telesne, duševne, čustvene, socialne in druge potrebe, razvijali samostojnost in odgovornost.« Ko avtor našteva proaktivne dejavnosti, pod posebno alineo izrecno navaja vrstniško avetovanje in posredovanje, kar predstavlja vrstniško mediacijo.

^{iv} Na tem mestu želimo opozoriti na nedoslednost pri rabi izraza »šolska mediacija«, ki smo jo zasledili v javnostih in ki lahko predstavlja tudi določeno zmedo v šolskem prostoru. »Šolska mediacija« načeloma predstavlja (formalni) postopek mediacije, ki ga izvaja šolski mediator. Vendar pa je zaslediti širšo uporabo izraza: pogosto se uporablja za splošni izraz mediacij na šoli, ki zajemajo tako šolsko kot vrstniško mediacijo

^v Usposabljanje za šolskega mediatorja v Sloveniji izvaja Inštitut za mediacijo Concordia (www.mediacija.net)

^{vi} program izobraževanje šolskih mediatorjev (učiteljev in drugih strokovnih delavcev na šoli) izvaja Inštitut za mediacijo Concordia